

Rijksoverheid

Ontwerp Beleids- programma Klimaat

Bijlagen 1-3

Inhoudsopgave

Bijlage 1 – Overzicht stand van zaken uitwerking maatregelen Coalitieakkoord	4
<i>Elektriciteit</i>	<i>5</i>
1. Subsidieregeling CO ₂ -vrije gascentrales	5
2. Bouw twee kerncentrales	5
<i>Industrie</i>	<i>6</i>
1. Toezicht en handhaving energiebesparingsplicht	6
2. Stimuleringsprogramma ontwikkeling en opschaling recycling	6
3. Verplicht percentage recycalaat in bouwmaterialen	7
4. Circulaire ketenprojecten	8
5. Aanscherpen CO ₂ -heffing industrie	10
6. Oplopende CO ₂ minimumprijs	12
7. Tariefstructuur energiebelasting (gas en elektra)	13
8. Verlagen ODE-tarief 2e en 3e schijf elektriciteit	13
9. Afschaffen vrijstellingen EB – mineralogische en metallurgische procedés	13
10. Bindende maatwerkafspraken industrie	13
<i>Gebouwde omgeving</i>	<i>15</i>
1. Nationaal isolatieprogramma (NIP)	17
2. Hybride warmtepomp	18
3. Aanpassing Energiebelasting en ODE	18
4. Uitvoeringskosten en Nationaal Programma warmtetransitie (werktitel)	21
Programmalijn 1 - gebiedsgerichte aanpak warmtetransitie	22
Programmalijn 2 - individuele aanpak woningen	23
Programmalijn 3 - Aanpak Utiliteitsbouw	28
Programmalijn 4 - Bronnen en infrastructuur	32
Programmalijn 5 – Innovatie in de bouw	34
<i>Landbouw</i>	<i>37</i>
1. Stikstofpakket	37
2. Samenhangend pakket Glastuinbouw	37
2a. Beperken inputvrijstelling WKK	38
2b. Afschaffen verlaagd tarief glastuinbouw	38
<i>Mobiliteit</i>	<i>39</i>
1. Vergroening personenvervoer en reisgedrag	39
2. Betalen naar gebruik (MRB+)	39
3. Vrijstelling bpm bestelauto naar 0% in 2026	39
4. Verhogen vliegbelasting	40

Sectoroverstijgend	42
1. Subsidie vroege fase opschaling	42
2. Investerings infrastructuur	42
3. Verhogen budget EIA	42
4. Verhogen budget MIA/VAMIL	42
5. ODE-tarieven en integratie ODE in EB	45
Bijlage 2 - Het wetgevingsprogramma	48
Inleiding	48
Deel I: Voortgang van in voorbereiding zijnde wet- en regelgeving	49
Deel II: Ontwikkelingen in het Internationaal en Europees Recht	51
Deel III: Het wetgevingsoverzicht	54
Bijlage 3 - Schouder aan schouder voor het klimaat	60
Overkoepelende interbestuurlijke afspraken Klimaat en Energie	60
Sectorale interbestuurlijke afspraken Klimaat en Energie	63
Gebouwde Omgeving	63
Landbouw & Landgebruik	66
Mobiliteit	68
Energie	70
Regionale Energie Strategieën	72
Industrie	73
Bijlage Tabel uitvoeringsmiddelen	76

Bijlage 1 – Overzicht stand van zaken uitwerking maatregelen Coalitieakkoord

Inleiding

Hieronder volgt een toelichting op de stand van zaken van uitwerking van maatregelen opgenomen in het Coalitieakkoord. Deze maatregelen bevinden zich in verschillende fase van uitwerking. Daarom is het volgende onderscheid gemaakt:

- i. **Uitgewerkte en vastgestelde beleidsvoorstellen** - Deze maatregelen zijn uitgewerkt in een beleidsvoorstel ten behoeve van implementatie. Indien een bestedingsplan is uitgewerkt ten behoeve van financiële verwerking is dit ook in dit overzicht opgenomen.
- ii. **Beleidsvoorstellen in voorbereiding** – Deze maatregelen zijn nog in voorbereiding en worden op dit moment uitgewerkt door het kabinet. Bij deze maatregelen is geen bestedingsplan ingevuld, maar wel is de stand van zaken en planning van uitwerking toegelicht. Er heeft nog geen (financiële) besluitvorming over de uitwerking van deze maatregelen plaatsgevonden.

Elektriciteit

	Maatregel	Uitgewerkt en vastgesteld	In voorbereiding
1	Subsidieregeling CO ₂ -vrije gascentrales		X
2	Bouw twee kerncentrales		X

1. Subsidieregeling CO₂-vrije gascentrales

In het Klimaatfonds zijn middelen opgenomen voor een subsidieregeling voor CO₂-vrije gascentrales. Voor het ombouwen van gascentrales zodat deze CO₂-vrij gas kunnen inzetten wordt eerst het doel aangescherpt, alvorens rond de zomer van 2022 tot instrumentkeuze te komen en daarna een instrument uit te werken dat past bij de voorgestelde middelen in het Klimaatfonds.

2. Bouw twee kerncentrales

Het open houden van de kerncentrale Borssele vergt onder andere een wijziging van de Kernenergiewet. Voor de stappen voor de bouw van twee nieuwe kerncentrales wordt onder andere een scenariostudie uitgevoerd en rond de zomer aan de Tweede Kamer aangeboden. In het klimaatfonds zijn middelen opgenomen voor kerncentrales.

Industrie

	Maatregel	Uitgewerkt en vastgesteld	In voorbereiding
1	Toezicht en handhaving energiebesparingsplicht	X	
2	Stimuleringsprogramma ontwikkeling en opschaling recycling	X	
3	Verplicht percentage recycelaat in bouwmaterialen		X
4	Circulaire ketenprojecten	X	
5	Aanscherpen CO ₂ -heffing industrie	X	
6	Oplopende CO ₂ minimumprijs	X	
7	Tariefstructuur energiebelasting (gas en elektra)		X
8	Verlagen ODE-tarief 2e en 3e schijf elektriciteit		X
9	Afschaffen vrijstellingen EB – mineralogische en metallurgische procedés		X
10	Bindende maatwerkafspraken industrie incl. mkb		X

1. Toezicht en handhaving energiebesparingsplicht

Zie toelichting onder Gebouwde Omgeving – Programmaliijn 3 - Aanpak Utiliteitsbouw.

2. Stimuleringsprogramma ontwikkeling en opschaling recycling

Omschrijving maatregel

Dit betreft een integraal stimuleringspakket waar subsidie-instrumenten voor worden ingezet gericht op verschillende 'technological readiness levels' (TRLs) zodat recyclinginitiatieven ondersteund kunnen worden van ontwikkeling tot uitrolfase. Hiervoor is cumulatief 70 miljoen euro gereserveerd t/m 2030, en daarna 7 miljoen euro structureel.

	Mton CO ₂ besparing	2023	2024	2025	2026	struc	Cum (2030)
4. Stimuleringsprogramma ontwikkeling en opschaling recycling	0,1 – 0,1	7	8	9	9	7	70

Nadere toelichting en (juridische) uitvoerbaarheid

Subsidie: het budget is 7 miljoen in 2023, oplopend naar 9 miljoen vanaf 2025 en structureel 7 miljoen na 2030. Ca. 10% van dit bedrag zal nodig zijn voor uitvoeringskosten, de rest kan worden toegekend.

De subsidie richt zich op verduurzaming door CO₂ besparing te verwezenlijken door hoogwaardigere, meer circulaire omgang met materialen. Bijvoorbeeld door recycling i.p.v. storten, reparatie i.p.v. storten of recycling, of (meer) hergebruik. Projecten die door toepassing van circulaire strategieën CO₂ kunnen besparen komen in principe in aanmerking. De eisen aan aanvragen worden nog in detail uitgewerkt, waarbij ook de bijdrage aan andere duurzaamheidsdoelen wordt betrokken (tegengaan biodiversiteitsverlies en milieuvervuiling en versterken leveringszekerheid).

Normering: Om het effect van de subsidieregeling te versterken wordt ook de beleidsmatige context bekeken, die o.a. normen stelt aan verwerking van afval en materialen en bevordert dat diverse producten en materialen geschikt(er) worden gemaakt voor hergebruik, reparatie en recycling.

Planning maatregel

Conform het Coalitieakkoord zal in 2023 voor het eerst subsidie beschikbaar zijn. Hiertoe wordt een aanpassing voorzien van de subsidieregeling circulaire economie. In 2022 wordt dit voorbereid. De Tweede Kamer wordt geïnformeerd over de uitwerking van het programma als onderdeel van het uitvoeringsprogramma circulaire economie.

Nationale CO₂-reductie

- Wat is de verwachte CO₂-reductie van de maatregel in 2030 en de tussenliggende jaren?

	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030
CO ₂ -reductie	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1

- Betere recycling en hergebruik (hoger op de R-ladder) leidt vrijwel in alle gevallen tot CO₂ reductie en andere duurzaamheidsvoordelen. De exacte CO₂ reductie is echter afhankelijk van de ingediende projecten en op voorhand lastig te bepalen. De in het coalitieakkoord genoemde 0,1 Mton per jaar lijkt echter zeker haalbaar. Projecten zullen in 2023 voor het eerst toegekend worden en dus op zijn vroegst vanaf 2024 resultaten opleveren.
- De structurele subsidie zal leiden tot structurele CO₂ reductie en andere duurzaamheidsvoordelen, die ook na 2030 doorgroeien.

Financiële consequenties

- Wat zijn de uitgaven voor de Staat voor deze maatregel (per jaar weergegeven t/m 2030)?

	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Uitgaven	0,1	0,2	6,8	8	9	9,2	9,2	9,2	9,2

- De middelen zijn gereserveerd vanaf 2023 en het is haalbaar ze tijdig in te zetten.

Dekking	• Deze middelen zijn in het Coalitieakkoord gereserveerd.
Instrument	• Vermoedelijk kan de subsidieregeling circulaire economie gebruikt worden (met aanpassingen).
Doelbereik	• De bijdrage aan CO ₂ doelen wordt geborgd via subsidiecriteria, waarmee de in het coalitieakkoord genoemde reductie bereikt moet worden.
Cofinanciering	• Het zal geen 100% subsidie betreffen, waardoor er cofinanciering vanuit de sector zelf zal zijn.

Effect op stikstof

- Mogelijk, maar niet te voorzien.

Effect op circulaire economie

- De subsidiecriteria worden ingericht om projecten te bevorderen die zowel CO₂ besparen als de circulaire economie bevorderen.

3. Verplicht percentage recycalaat in bouwmaterialen

Zie programmalijn 5 – Innovatie in de bouw onder gebouwde omgeving.

4. Circulaire ketenprojecten

Omschrijving maatregel

De inzet van de middelen is gericht op een subsidie voor:

Grote/productgroep/doorbraak ketenprojecten (in lijn met fase 2 doorbraakprojecten van het Versnellingshuis).

- Doorbraakprojecten zijn projecten waarbij wordt gepoogd grote maatschappelijke veranderingen op gebied van circulair grondstoffengebruik in gang te zetten.
- Hierbij gaan bedrijven (MKB en groter) in een hele (productgroep)keten aan de slag, met alle betrokkenen. Het betreft hier deelname van waarschijnlijk meer dan 8 bedrijven die een hele productgroep, sector beslaan, gesteund door ander partijen zoals bijvoorbeeld brancheverenigingen, kennisinstellingen, etc.
- De subsidieregeling richt zich op bestaande ketens die al gestart zijn met het verkennen van de stappen tot circulariteit (of vanuit de Transitieagenda's, of vanuit het Versnellingshuis Nederland Circular! in een fase 1 doorbraakproject, of vergelijkbaar) en die voldoende rijp zijn om een versnelling in schaal-sprong te realiseren. Deze ketensamenwerkingen worden gesteund in het circulair maken van bijvoorbeeld een hele productgroep.
- Op basis van impact (zoals de bijdrage aan grondstoffenbesparing en CO₂-reductie, maar ook het terugdringen van de milieudruk, opschaalbaarheid, economisch waardebehoud/creatie e.d.) worden prioritaire productgroepen aangewezen.
- In 2023 zal deze subsidiemodule naar verwachting voor het eerst worden opengesteld met middelen uit de beleidsrijke begroting klimaat (totaal 30 mln. euro voor 2022 t/m 2024 voor grote productgroep/ketendoorbraakprojecten en de reeds bestaande circulaire ketenprojecten). De middelen uit het coalitieakkoord (16 mln totaal) worden toegevoegd aan het budget voor deze subsidiemodule.

Nadere toelichting en (juridische) uitvoerbaarheid

- Subsidie: het wordt een nieuwe paragraaf in de subsidieregeling CE. het budget is cumulatief tot en met 2030 16 mln euro (beleidsrijke begroting en CA samen: t/m 2030 31 mln euro). De hoogte van het subsidiebedrag is nog niet bekend. Met de subsidie moet grondstoffen en CO₂ besparing worden gerealiseerd. We verwachten een percentage rond de 30-50% maar ook dit moet nog worden vastgesteld. Die subsidie maakt de investering en betrokkenheid van ketens financieel aantrekkelijk.

Planning maatregel

De subsidieregeling treedt naar verwachting in werking in Q1 van 2023.

Inschatting nationale CO₂-reductie

- Wat is de inschatting van de CO₂-reductie van de maatregel in 2030 en de tussenliggende jaren?

	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030
CO ₂ -reductie		0,00 - 0,015 Mton	0,0 - 0,030 Mton	0,01 - 0,045 Mton	0,02 - 0,060 Mton	0,07 - 0,14 Mton	0,14 - 0,28 Mton	0,21 - 0,42 Mton	0,28 - 0,56 Mton

- Toelichting op berekening CO₂-effect

Uit de evaluatie van het Versnellingshuis blijkt dat er behoefte is aan meer aandacht voor ketensamenwerkingsprojecten zoals doorbraakprojecten, om de doelen van de circulaire economie (en bijbehorende CO₂ besparing) te kunnen behalen.

De meetbare doelen voor grondstofvermindering in prioritaire (productgroep)ketens worden medio 2022 in het kader van het CE-doelentrajec vastgelegd en geverifieerd door PBL. De omvang van CO₂ besparing wordt vooraf in criteria bepaald. Voorwaarde voor deelnemen aan de regeling is dat aannemelijk gemaakt wordt dat er minder grondstoffen worden verbruikt (of vervanging door hernieuwbare grondstoffen) én CO₂ wordt bespaard. De precieze wijze waarop dit plaats moet vinden, wordt nog nader uitgewerkt. Het kan door de kilo's van een product die niet in de verbrandingsoven terecht komen te vermenigvuldigen met bespaarde CO₂ per kilo. Ook kan er een inschatting worden gemaakt van levens-

duurverlening wat resulteert in een verwachte CO₂ besparing, en een ander geval worden er minder grondstoffen in het ontwerp gebruikt en is dat een directe CO₂ besparing die berekend kan worden. De omvang van CO₂ besparing is sterk afhankelijk van de uiteindelijk ingediende voorstellen.

Op basis van een aantal concrete aanvragen in 2021 is voor de bestaande regeling circulaire ketenprojecten (van 3- 6 mkb-ers, die een looptijd tot 2 jaar kennen) een inschatting gemaakt van de CO₂ besparing. Dit is gebeurd op basis van (bron) de gegevens van 22 van de 64 projecten in 2021 (totaal 228 ondernemers). Deze 22 ondernemers hebben de meest concrete CO₂ besparing opgegeven bij RVO. Daarop is de volgende inschatting gemaakt door RVO:

- een besparing van 0,18 Mton per jaar, bij een subsidiebedrag van 4,5 mln euro. Voor 1,7 mln (= mogelijk in te zetten subsidieplafond) zou het rond de 0,07 Mton per jaar uitkomen. Dat is hoger dan verwacht in het regeerakkoord. De eerdere inschattingen waren op basis van een aanzienlijk lager aantal projecten in 2020.

Daarbij is de verwachting dat de grote doorbraak-ketenprojecten in de nieuwe regeling mogelijk een grotere reductie per euro subsidie op gaat leveren, aangezien de focus dan ligt op een hele productgroep/sector i.t.t. de circulaire ketenprojecten met 3 tot 6 mkb-ers. Op basis van de huidige projecten die hiervoor in beeld zijn, is de inschatting dat het mogelijk om een verdubbeling gaat aangezien het om hele productketens gaat. Projecten kennen een looptijd van maximaal 4 jaar, waarna de reductie wordt gerealiseerd. Rekening houdend met dit ingroeipad is de inschatting dat er cumulatief in 2030 ongeveer 0,28 – 0,56 Mton is bespaard. Het betreft reductie in emissies over de hele keten. Het beeld op basis van de projecten die met de huidige regeling ketenprojecten worden uitgevoerd, is dat een groot deel van de CO₂-reductie in Nederland plaatsvindt. RVO rapporteert nog over de precieze effecten van lopende projecten.

Financiële consequenties

- *Wat zijn de uitgaven voor de Staat voor deze maatregel (per jaar weergegeven t/m 2030)?*

	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Uitgaven	0	2	2	2	2	2	2	2	2

- *Welke financiële gevolgen heeft het voorstel voor maatschappelijke sectoren?*

Dekking	• Deze middelen zijn in het Coalitieakkoord gereserveerd. Van 2023-2030 2 mln/jaar (16 mln totaal).
Instrument	• Het wordt een nieuw, nog op te zetten instrument. • De circulaire transitie staat nog in de beginfase. PBL geeft in de ICER en het Voortgangsbericht CE aan dat de overheid steviger moet inzetten om de doelen te halen. Ook dat er gewerkt moet worden aan meer dwingende instrumenten. In de aanloop naar deze regelgeving zullen ketens zich moeten voorbereiden en stappen moeten maken. Deze vrijwillige ondersteunende aanpak helpt daarbij. Evaluatie van het Versnellingshuis wijst uit dat samenwerken op circulair gebied nog niet vanzelf gaat. Het vergt extra inzet om over bedrijfsgrenzen heen samen te werken. Daarom wordt met deze subsidie zowel financiële ondersteuning als begeleiding bij samenwerking geboden via het Versnellingshuis Nederland Circulair!. • In de Rode Draden notitie 2021 van het Versnellingshuis staat: "Het ontbreken van regie vormt een tweede belangrijke belemmering in het tot stand komen van samenwerking". Met deze subsidieregeling en de ketenregie wordt hier aan gewerkt.
Doelbereik	• <i>Hoe wordt geborgd dat uitgaven bijdragen aan de gestelde CO₂-doelen in het Coalitieakkoord?</i> Voorwaarde voor deelnemen aan de regeling is dat aannemelijk gemaakt wordt dat er minder grondstoffen worden verbruikt (of vervanging door hernieuwbare grondstoffen) én CO₂ wordt bespaard.
Evaluatie	• Bij de subsidieregeling moet in het eindverslag worden gemeld wat de (te verwachten) bespaarde hoeveelheden grondstoffen (hoeveelheden/gewicht) en CO₂ zijn. Bij de doorbraakketenprojecten is aanvullend als extra tussenstap voorzien in het opleveren van een tussenrapportage, waarin gericht de voortgang op de geformuleerde doelen beschreven wordt. De rapportage-verplichting zal een onderdeel worden van de nog te maken regeling.
Cofinanciering	• Ondernemers kunnen waarschijnlijk voor max 50% van de kosten subsidie aanvragen.

Effect op stikstof

- Het is niet bekend of de maatregel ook een effect heeft op de emissies van stikstof.

Effect op circulaire economie

- Heeft de maatregel ook effect op de doelstellingen voor circulaire economie (n.b. toelichting hoe CE-maatregel bijdraagt aan CO₂-reductie bij 'nationale CO₂-reductie opnemen')?
- Voorwaarde voor deelnemen aan de regeling is dat aannemelijk gemaakt wordt dat er minder grondstoffen worden verbruikt (of vervanging door hernieuwbare grondstoffen) én CO₂ wordt bespaard.

5. Aanscherpen CO₂-heffing industrie

Omschrijving maatregel

Aanscherping CO₂-heffing industrie: De huidige CO₂-heffing industrie aan de marge wordt aangescherpt, zodat ten opzichte van de huidige reductiedoelstelling van 14,3 Mton een extra CO₂-reductie wordt gerealiseerd van 4 Mton in 2030. Aanscherping vindt plaats door de afbouw van dispensatierechten vanaf 1 januari 2023 te versnellen. Het tariefpad wordt tot 1 januari 2025 niet aangepast. Het aanscherpen van de CO₂-heffing borgt dat de industrie, daar waar mogelijk, technologische verbeteringen doorvoert en daarmee de CO₂-uitstoot vermindert.

Nadere toelichting en (juridische) uitvoerbaarheid

- De reductiefactor wordt per 1 januari 2023 herijkt voor de nieuwe EU ETS-benchmarks voor de jaren 2021 – 2025. Het totaal aantal dispensatierechten dat wordt uitgegeven verandert door deze herijking niet;
- De reductiefactor wordt vanaf 1 januari 2023 zodanig aangescherpt dat er in 2030 naar verwachting 4 Mton minder dispensatierechten worden verstrekt aan de industrie. Dit betekent dat er in 2030 naar verwachting in totaal 4,7 Mton minder dispensatierechten worden uitgegeven. Dit aangezien ook bedrijven aan de CO₂-heffing deelnemen die niet onder de industrie vallen;
- Het kabinet heeft besloten om het tariefpad van de CO₂-heffing niet aan te passen per 1 januari 2023. Dit onder andere op basis van een tariefstudie die het Planbureau voor de Leefomgeving heeft uitgevoerd.
- Een emissiereductiedoelstelling van 4 Mton in de industrie is zeer ambitieus. Het is niet zeker of alle bedrijven hier technisch aan kunnen voldoen. De industrie zal hiermee ruim 30% CO₂-efficiënter moeten opereren dan de huidige EU ETS Benchmark (10% meest duurzame bedrijven in periode 2021 - 2025). Tegelijkertijd worden er wel ook extra (subsidie) maatregelen genomen om (extra) CO₂-reductie in de industrie te ondersteunen vanuit het klimaatfonds en via de ophoging van het CCS-plafond in de SDE++.
- Bij bedrijven die de technologische mogelijkheden niet hebben, die niet worden bereikt door de ondersteuningsmaatregelen en/of waar subsidieregelingen ontoereikend zijn, zal dit leiden tot weglek van emissies (en bedrijvigheid).

Planning maatregel

De aanscherping van de reductiefactor (die bepaald hoeveel dispensatierechten worden uitgegeven) loopt mee in het Belastingplan 2023. Verwachte inwerkingtreding is daarmee 1 januari 2023.

Inschatting nationale CO₂-reductie

- De CO₂-heffing industrie stimuleert in samenhang met andere maatregelen (met name SDE++) de verduurzaming van de industrie. De CO₂-reductie valt dan ook niet uitsluitend aan één maatregel toe te rekenen.
- In dit fiche is een aanscherping van 4 Mton omschreven. In totaal leidt de aanscherping van de CO₂-heffing industrie tot een CO₂-reductie van 4,7 Mton in 2030. Dit komt omdat naast de industrie (waarvoor een reductiedoelstelling van 14,3 Mton + 4 Mton geldt) ook andere bedrijven deelnemen aan de heffing (met name restgasverbranding). Om deze reductie daadwerkelijk te bereiken is verdere

uitwerking van de klimaatmaatregelen ten behoeve van de industrie noodzakelijk om eventuele barrières voor verduurzaming te beslechten. Mogelijk is in 2025 ook een wijziging van het tarief noodzakelijk.

	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030
CO ₂ -reductie									4,7 Mton

Financiële consequenties

- Naar verwachting resulteren er geen opbrengsten uit de heffing.
- Mocht de heffing toch opbrengsten genereren (en het emissiedoel dus niet behalen), moeten deze volgens afspraak in Klimaatakkoord via een terugsluis ingezet worden voor vergroening van de industrie.

	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Inkomsten	0	0	0	0	0	0	0	0	0

- Doorgiftmogelijkheden voor deze kostenverhoging zullen in de meeste gevallen beperkt zijn, maar het is mogelijk dat een deel van de hogere kosten voor de heffing of verduurzaming in de prijzen naar de eindconsument doorberekend worden.

Dekking	Niet van toepassing.
Instrument	Het gaat om de aanscherping van een bestaand instrument. De CO ₂ -heffing normeert de totale uitstoot van de industrie en biedt mogelijkheden (in de vorm van dispensatierechten) om op individueel bedrijfsniveau de meest efficiënte technieken hiervoor te kiezen.
Doelbereik	• De samenhang van de CO₂-heffing met ander instrumentarium ten behoeve van verduurzaming industrie, waaronder maatwerk, wordt nader uitgewerkt. • Het is nog niet inzichtelijk of bedrijven de heffing voor kunnen blijven conform de afspraken in het Klimaatakkoord als de heffing aangescherpt wordt. • Dit jaar zal hier nog nader onderzoek naar worden verricht.
Evaluatie	In 2024 wordt volgens de Klimaatwet het algehele klimaatbeleid geëvalueerd en daarmee ook de CO ₂ -heffing industrie. Daarnaast vindt in 2024 wederom een herijking van de reductiefactor en het tarief plaats, dit onder andere aan de hand van een nieuwe PBL tariefstudie.
Cofinanciering	Niet van toepassing.

Effect op stikstof

- Het effect op stikstof is sterk afhankelijk van de (technologische) mix waarmee de 4 Mton CO₂ emissiereductie wordt gerealiseerd. CCS en BECCS dragen per saldo niet bij aan stikstofreductie. Elektrificatie en productievermindering/verplaatsing doen dat wel omdat sprake is van vermindering van verbrandingsemissies.
- Om tot reductie te komen, moeten er veelal nieuwe installaties gebouwd worden. Stikstof kan hier van invloed op zijn, als er geen vergunningen afgegeven kunnen worden.
- De depositie van stikstof op natura-2000 gebieden neemt slechts beperkt af door de beperkte bijdrage van de industrie aan deze depositie.

Effect op circulaire economie

- De maatregel heeft afhankelijk van de investeringen die gedaan worden ook effect op de doelstellingen voor circulaire economie.
- Afvalverbrandingsinstallaties vallen ook onder de CO₂-heffing industrie. De effecten van de heffing op deze installaties worden, naar aanleiding van de 15% regel, in 2022 geëvalueerd.

6. Oplopende CO₂ minimumprijs

Omschrijving maatregel

Introductie oplopende CO₂-minimumprijs industrie: per 1 januari 2023 wordt een minimum CO₂-prijs voor de industrie ingevoerd. De hoogte van deze minimumprijs is gekoppeld aan de minimum CO₂-prijs elektriciteitsopwekking (oplopend pad van 16,40 euro in 2023 naar 31,90 euro in 2030).

Nadere toelichting en (juridische) uitvoerbaarheid

- De minimum CO₂-prijs industrie wordt geoperationaliseerd door de introductie van een tweede tarief in de CO₂-heffing. Er geldt daarmee een relatief lage minimumprijs over de huidige vrije voet van de CO₂-heffing en een relatief hoog tarief daarboven;
- De minimum CO₂-prijs industrie zal worden uitgevoerd door de Nederlandse Emissieautoriteit. Daarbij wordt aangesloten bij de bestaande monitoringsplannen en emissieverslagen die reeds worden opgesteld in het kader van de CO₂-heffing industrie. Ook kan worden aangesloten bij de bestaande inningssystematiek;
- De hoogte van de minimum CO₂-prijs industrie wordt dit jaar tezamen met de minimum CO₂-prijs elektriciteitsopwekking geëvalueerd. Op basis hiervan kan in het Belastingplan 2024 eventueel een aangepast minimumprijspad worden voorgesteld.

Planning maatregel

De introductie van de CO₂-minimumprijs industrie loopt mee in het Belastingplan 2023.

Inschatting nationale CO₂-reductie

- Geen reductie zolang de minimumprijs onder de EU ETS-prijs blijft.

	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030
CO ₂ -reductie	0	0	0	0	0	0	0	0	0

Financiële consequenties

- Geen opbrengst zolang de minimumprijs onder de EU ETS-prijs blijft.

	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Inkomsten	0	0	0	0	0	0	0	0	0

Dekking	Niet van toepassing.
Instrument	Het is een nieuw instrument dat een bodem legt in de voor de industrie van toepassing zijnde EU ETS-prijs.
Doelbereik	• Zolang de EU ETS prijs ver boven de minimumprijs blijft, zullen ook AVI's en lachgasinstallaties in de praktijk weinig merken van de CO₂-minimumprijs. Dit pleit voor een evaluatie dit jaar. • Bovendien kan het afvalbeleid niet los worden gezien van het grondstoffenbeleid.
Evaluatie	Tezamen met de CO ₂ -heffing industrie bij de algehele evaluatie van het klimaatbeleid in 2024.
Cofinanciering	Niet van toepassing.

Effect op stikstof

Zolang de minimumprijs onder de EU ETS-prijs blijft is ook de impact op de stikstofuitstoot door de industrie nihil.

Effect op circulaire economie

- De maatregel heeft afhankelijk van de investeringen die gedaan worden ook effect op de doelstellingen voor circulaire economie.

7. Tariefstructuur energiebelasting (gas en elektra)

De tariefstructuur van de energiebelasting wordt minder degressief gemaakt door de tarieven in de hogere verbruiksschijven gas en elektriciteit te verhogen. De budgettaire opbrengst is taakstellend 250 miljoen euro in 2023 en 500 miljoen euro in 2024 en verder. Deze maatregel wordt momenteel verder uitgewerkt en opgenomen in het BP2023.

8. Verlagen ODE-tarief 2e en 3e schijf elektriciteit

Ten opzichte van de tarieven in het basispad van de Opslag Duurzame Energie- en klimaattransitie (ODE), worden de ODE-tarieven van de 2e en 3e schijf elektriciteit per 2023 verlaagd. De budgettaire derving bedraagt taakstellend 288 miljoen euro in 2023 en 500 miljoen euro in 2024 en verder. Deze maatregel wordt momenteel verder uitgewerkt en opgenomen in het BP2023.

9. Afschaffen vrijstellingen EB – mineralogische en metallurgische procedés

De vrijstelling en teruggaafregeling in de energiebelasting (aardgas en elektriciteit) voor metallurgische en mineralogische procedés wordt per 1 januari 2025 afgeschaft. Het kabinet werkt deze maatregel momenteel verder uit en is voornemens om de maatregel op te nemen in het Belastingplan 2024 (behandeling najaar 2023). Invoering is per 1 januari 2025 voorzien.

10. Bindende maatwerkafspraken industrie

Met bedrijven worden bindende afspraken gemaakt over de realisatie van extra CO₂-reductie. Daarnaast worden afspraken gemaakt over de lange termijn verduurzamingsplannen voor klimaat neutrale en circulaire productie en grootschalige technologische doorbraak projecten. Ook het verminderen van de impact van het bedrijf op milieu- en leefomgeving is noodzakelijk, bijvoorbeeld door het verbeteren van de waterkwaliteit en reductie van zeer zorgwekkende stoffen, luchtmissies, geluid, enzovoorts. Tot slot worden afspraken gemaakt over goed werkgeverschap, deugdelijk bestuur en investeringen in opleiding van personeel.

Bij maatwerkafspraken is wederkerigheid het uitgangspunt. Voor de overheid betekent dit dat we bereid zijn afspraken te maken over ondersteuning bij het realiseren van financiering, versnellen van kritische infrastructuur, het faciliteren van snelle en efficiënte vergunningverlening, het wegnemen van onnodige barrières in wet- en regelgeving en het ondersteunen van markten voor nieuwe duurzame energiedragers, grondstoffen en circulaire producten. We houden daarbij rekening met de samenhang van bedrijven in industrieclusters.

Op dit moment wordt een beleidskader gemaakt dat voor de zomer met de Kamer zal worden gedeeld.

De volgende stappen worden gezet bij het realiseren van de maatwerkafspraken:

- Inventarisatiefase: Op dit moment lopen de eerste inventariserende gesprekken met de 20 grootste uitstoters. Deze fase wordt in mei afgerond. Op basis van deze inventarisatie is het mogelijk om een eerste beeld te ontwikkelen van de meest kansrijke plannen van de bedrijven, de knelpunten en de potentie om zowel additionele reductie in 2030 als neutraliteit in 2050 te realiseren.
- Ontwikkeling beleidskader: Op dit moment wordt een beleidskader ontwikkeld, dat voor de zomer met de Kamer gedeeld zal worden.
- Ontwikkeling Joint Letter of Intent: Het maken van bindende maatwerkafspraken is een complex proces. Afspraken met bedrijven worden daarom gefaseerd tot stand gebracht. Als eerste stap in het maken van afspraken worden niet-bindende Joint Letters of Intent (JLOI) overeenkomen met bedrijven, die het kader voor de nadere uitwerking van bindende afspraken vormen. In de loop van dit jaar worden de eerste en voor eind 2023 de meeste van de JLOI's afgesloten met de deelnemende bedrijven.
- Bindende maatwerkafspraken: Uiteindelijk moeten bindende afspraken maken met bedrijven gemaakt worden. Na het afsluiten van JLOI's worden deze zo snel mogelijk omgezet in bindende afspraken. Om dit te kunnen doen zullen zowel de overheid als door het betreffende bedrijf de nodige stappen gezet moeten worden. Zo moet door het bedrijf uitvoerige engineering plaatsvinden en moet een business case worden ontwikkeld. Door de overheid kan bijvoorbeeld afstemming over infrastructuur plaats vinden. Pas als dit alles helder en gevalideerd is, kan gestart worden met het maken van bindende afspraken. Over een eerste tijdslijn hiervoor kan dan ook pas meer duidelijkheid geven worden wanneer de JLOI met een bedrijf is overeengekomen.

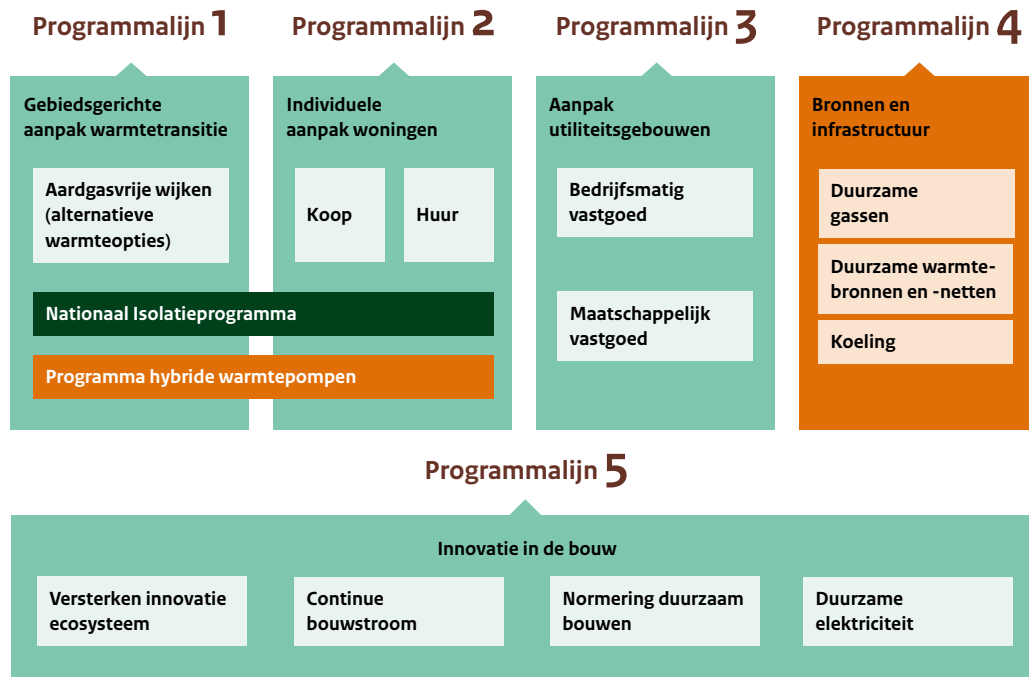
In het CA is een nationale wettelijke CO₂-reductie afgesproken van 55% en een streven van 60% ten opzichte van 1990. Daaruit volgt dat de CO₂-reductie opgave voor de industrie wordt verhoogd met indicatief 5-5,9 Mton per jaar, eventueel opgehoogd door maatwerkafspraken.

Voor maatwerk zijn middelen in het Klimaatfonds gereserveerd. Voor de ondersteuning van maatwerkprojecten wordt onderzocht of het mogelijk is om het generiek instrumentarium voor de industrie, te gebruiken bij het besteden van deze middelen. Dit heeft de voorkeur vanuit het perspectief van het Europese staatssteunkader en biedt vanuit de systematiek van het instrument borging op doelmatige besteding van middelen. Het generieke instrumentarium zal daarvoor verder aangepast worden. Ook worden opties voor financiële maatwerkondersteuning onderzocht.

Gebouwde omgeving

Voor de maatregelen uit het Coalitieakkoord voor de Gebouwde Omgeving worden uitgewerkt volgens de onderstaande programmalijnen.

Figuur 1: Programma Versnelling verduurzaming gebouwde omgeving

Hieronder is een totaaloverzicht opgenomen van de verschillende maatregelen die vallen onder elk van deze programmalijnen.

	Maatregel	Uitgewerkt en vastgesteld	In voorbereiding
Algemeen			
1	Nationaal isolatieprogramma (NIP)		X
2	Hybride warmtepomp		X
3	Aanpassing Energiebelasting en ODE		X
4	Uitvoeringskosten en Nationaal Programma warmtetransitie (werktitel)		X
Programmalijn 1 - gebiedsgerichte aanpak warmtetransitie			
5	Wetgevingstrajecten warmtetransitie		X
6	Middelen voor gemeenten ten behoeve van kwetsbare huishoudens (150 mln.) en slecht geïsoleerde woningen (150 mln.)	X	
7	Verduurzamingscoalitie	X	
Programmalijn 2 - individuele aanpak woningen			
<i>Huur</i>			
8	Prestatieafspraken corporaties n.a.v. afschaffing verhuurderheffing		X
9	Afspraken € 500 mln verlaging verhuurderheffing	X	
10	Normering gericht op uitfasering huurwoningen met slechte isolatie		X
11	SVOH	X	
12	Nationaal isolatieprogramma actielijn huur	X	
<i>Koop</i>			
13	Subsidie isolatiemaatregelen (ISDE en SEEH)	X	
14	Financiering Nationaal Warmtefonds	X	
15	Communicatie, ontzorging	X	
16	Nationaal isolatieprogramma actielijn koop	X	
Programmalijn 3 - Aanpak Utiliteitsbouw			
17	Verbreding en aanscherping Energiebesparingsplicht		X
18	Eis voor nieuwbouw en bestaande bouw met industrie functie		X
19	Vaststellen eindnorm utiliteitsbouw 2050		X
20	Normering gericht op uitfaseren energielabels		X
21	Financieringsopties met betrekking tot verduurzaming bedrijfsmatig vastgoed		X
22	Revolverend of waarborgfonds voor maatschappelijk vastgoed		X
23	Tegemoetkoming in de kosten voor duurzame investeringen voor maatschappelijk vastgoed		X
24	Ontzorging voor MKB en maatschappelijk vastgoed		X
Programmalijn 4 - Bronnen en infrastructuur			
25	Nationale subsidieregeling warmtenetten (EZK)		X
26	Bijmengverplichting (EZK)		X
27	Vergassing (EZK)		X

	Maatregel	Uitgewerkt en vastgesteld	In voorbereiding
28	Versnellingsprogramma realisatie duurzame warmtebronnen (EZK)		X
29	Aanpassingen SDE++		X
Programmalijn 5 – Innovatie in de bouw			
30	Versterken kennis- innovatie-ecosysteem ontwerp- bouw- en technieksector		X
31	Organiseren van continue en voorspelbare bouwstroom		X
32	Normeren, standaardiseren en belemmeringen in regelgeving wegnemen		X

Overkoepelend

1. Nationaal isolatieprogramma (NIP)

Wat gaat er gebeuren?

Het doel van het Nationaal Isolatieprogramma (het NIP) is om 2,5 miljoen woningen te isoleren met de nadruk op de slecht geïsoleerde woningen¹ (label E, F en G) waarbij één of meerdere stappen worden gezet richting de standaard voor woningisolatie.² Daarbij dient het programma ook als ondersteuning van mensen bij het nemen van energiebesparende maatregelen en het verlagen van de energierekening. Dit kan ook bijdragen aan het voorkomen van energiararmoede bij mensen met relatief lage inkomens. NIP is dwarsdoorsnijdend aan andere programmalijnen.

Dit gaat via 4 actielijnen:

- 1 lokale aanpak isoleren 750.000 koopwoningen samen met gemeenten;
- 2 isoleren van 1 miljoen huurwoningen door verhuurders;
- 3 versneld isoleren van 750.000 koopwoningen op eigen initiatief en
- 4 samen energie besparen met laagdrempelige maatregelen

Zie de specifieke onderdelen (actielijn huur en koop) voor een toelichting.

Voorziene ingangsdatum

NIP is al begonnen, zie TK brief november 2021. Het gaat nu om opschaling/versnelling.

Verdere communicatie aan TK

Begin april 2022 is het Nationaal Isolatieprogramma aan de Tweede Kamer gezonden.³

Relevante CA reeks

Totale reeks (2 kabinetten).

¹ Waar in dit programma gesproken wordt over woningen omvat dit tevens appartementen in Vereniging van Eigenaren (VvE).

² De standaard is een advies voor de isolatiegraad van uw woning. Deze standaard geeft aan wanneer uw woning goed genoeg is geïsoleerd om aardgasvrij te worden.
Zie voor meer informatie: <https://www.rvo.nl/onderwerpen/duurzaam-ondernemen/gebouwen/wetten-en-regels/standaard-en-streefwaarden-voor-woningisolatie>.

³ https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/brieven_regering/detail?id=2022Zo6q23&did=2022D13121.

	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Rutte III	147,5	177	180	6,25	3,25				514
Rutte IV		62	180	360	562	500	562	562	3350
Kasschuif Koopkracht	160				-160				

2. Hybride warmtepomp

De hybride warmtepomp is een warmtetechniek die richting 2030 tot forse aardgas en CO₂-reductie kan leiden. Vanuit de middelen van de miljoenennota 2022 is er voor de periode van 2022 t/m 2024 budget vrijgemaakt om de inzet van de hybride warmtepomp op korte termijn te ondersteunen. Grotendeels is dit budget (€ 282 miljoen) ingezet in de bestaande ISDE-subsidie, en een klein deel voor een publieks-campagne (€ 3 miljoen).

Om de nodige opschaling richting 2030 te faciliteren zijn in het Coalitieakkoord extra middelen (€ 900 miljoen) vrijgemaakt voor de periode 2025 t/m 2030 en wordt er ingezet op (een nader uit te werken) vorm van normering. Deze middelen zullen vanaf 2025 grotendeels via de huidige ISDE-regeling worden ingezet. De exacte reeks zal samenhangen met de invoering van normering.

De inzet is om vanaf 2026 normering in te voeren door bij vervanging van de cv-ketel hogere eisen te stellen aan de efficiëntie van verwarmingsinstallaties, mits de woning of het gebouw daartoe geschikt is.⁴ Een hybride warmtepomp (een combinatie van cv-ketel en warmtepomp) is dan een logische oplossing, maar er is ook ruimte voor andere duurzame technieken. Het precieze moment van invoering en de vormgeving moet nog worden bepaald. Bij het bepalen hiervan zal rekening worden gehouden met de productie- en arbeidscapaciteit en de prijsstelling in de markt.

Specifiek voor hybride warmtepompen worden afspraken gemaakt met installateurs (Techniek Nederland) en fabrikanten (vertegenwoordigd door de Nederlandse verwarmingsindustrie), die borgen dat er voldoende productie- en installatiecapaciteit is op het moment van invoering van de norm. Tot slot zal er ook flankerend beleid nodig zijn, met name op het gebied van (arbeidsbesparende) innovatie en communicatie.

Betreffende CA reeksen:

	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Uitgaven mln.				150	150	150	150	150	150
Streefaantallen				150k	150k	150k	150k	150k	150k

3. Aanpassing Energiebelasting en ODE

In het CA staan een aantal tariefaanpassingen in de energiebelasting (EB) en opslag duurzame energie en klimaattransitie (ODE), die per 2023 in moeten gaan. De aanpassingen hebben tot doel de investeringen in verduurzaming meer lonend te maken. Dit betreft:

- Een verhoging van het tarief energiebelasting 1e schijf gas in de periode 2023-2028 met 5,23 cent/m³ en een verlaging van de energiebelasting 1e schijf elektriciteit met 5,23 ct./kWh in de periode 2023-2028;
- Een verhoging van de belastingvermindering (vanaf 2023 met structureel € 225 mln.).

Zie hieronder een uitgewerkte factsheet van deze maatregelen.

⁴ In de verdere uitwerking wordt ook aandacht gegeven aan hoe om te gaan met woningen die binnen een bepaalde tijd aansluiten op een warmtenet.

Verder staat in het CA ook opgenomen dat de tariefstructuur van de energiebelasting minder degressief wordt gemaakt en dat de ODE-tarieven van de 2e en 3e schijf elektriciteit per 2023, ten opzichte van de tarieven in het basispad van de ODE, worden verlaagd.

Voorziene ingangsdatum

2023.

Verdere communicatie aan TK

De aanpassing van de energiebelasting zal Financiën in de Voorjaarsnota opnemen.

Relevante CA reeksen

in standen, in mln. + is saldooverslechterend = lastenverlichting Tariefsaanpassingen energiebelasting en ODE	2022	2023	2024	2025	Struc
Tariefstructuur energiebelasting EB (Fit for 55) (gas en elektra)		-250	-500	-500	-500
Verlagen tarief ODE 2e en 3e schijf (elektra)		288	500	500	500
Gebruik envelop motie Hermans (75 mln)		-75	-75	-75	-75
Schuif energiebelasting 1e schijf (van elektriciteit)		247	305	364	637
w.v. 1e schijf gas (+5,23 ct)		-227	-275	-320	-493
w.v. 1e schijf elektriciteit (-5,23 ct)		474	580	684	1.130
Bijmengverplichting groen gas (20%) (N)					
Compensatie energierekening groen gas		225	225	225	225
Gebruik envelop motie Hermans (225 mln.)		-225	-225	-225	-225

Tariefschuif 1e schijf energiebelasting en verhoging belastingvermindering

Omschrijving maatregel

- Vanaf 2023 wordt de belastingvermindering in de energiebelasting met 225 mln. euro per jaar verhoogd, ter compensatie voor de verwachte stijging van de leveringstarieven door de bijmengverplichting groen gas.
- In de periode 2023 – 2029 wordt stapsgewijs een tariefschuif in de 1e schijf van de energiebelasting doorgevoerd, waarbij het tarief 1e schijf aardgas met in totaal 5,23 cent/m³ wordt verhoogd en het tarief 1e schijf elektriciteit met in totaal 5,23 cent/kWh wordt verlaagd. Zie ook onderstaande tabel.
- Deze twee tariefmaatregelen zijn onderdeel van een breder pakket aan tariefsaanpassingen binnen de energiebelasting:
 - Verhoging ODE-tarieven conform basispad en integratie in tarieven energiebelasting (zie ander fiche)
 - Tariefstructuur energiebelasting minder degressief maken door tarieven van hogere verbruiksschijven te verhogen (struc. met 500 mln.). Deze maatregel wordt momenteel nog verder uitgewerkt.
 - Tarief 2e en 3e schijf elektriciteit verlagen (struc. met 500 mln.). Deze maatregel wordt momenteel nog verder uitgewerkt.

Mutaties in centen (excl. btw)	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Tariefswijziging gas (per m ³)	2.000	2.500	3.000	3.500	4.000	4.500	5.230	5.230
Tariefswijziging elektriciteit (per kWh)	-2.000	-2.500	-3.000	-3.500	-4.000	-4.500	-5.230	-5.230

Nadere toelichting en (juridische) uitvoerbaarheid

Tariefschuif 1e schijf

- Het energiegebruik van huishoudens valt in de 1e schijf elektriciteit (0 – 10.000 kWh) en in de 1e schijf aardgas (0 – 170.000 m³). De lengte van deze twee schijven komt in termen van energie-inhoud niet overeen; de 1e schijf aardgas is qua energieverbruik veel langer dan de 1e schijf elektriciteit (ter referentie: 1 m³ heeft ongeveer dezelfde energie-inhoud als 10 kWh). Hierdoor is in de 1e schijf elektriciteit het aandeel huishoudelijk gebruik iets groter, terwijl in de 1e schijf aardgas ook veel gebruik van (grotere/energie-intensievere) bedrijven en maatschappelijke instellingen zit.
- De tarieven in de energiebelasting zijn historisch gegroeid en niet direct gebaseerd op de CO₂-uitstoot die vrijkomt bij de verbranding van aardgas of opwekking van elektriciteit. In termen van euro per energie-inhoud (GJ) wordt elektriciteit in de eerste schijf nu zwaarder belast dan aardgas.
- De schuif in de tarieven 1e schijf aardgas en elektriciteit zorgt ervoor dat het gebruik van elektriciteit goedkoper wordt en het gebruik van aardgas juist duurder. Huishoudens krijgen hierdoor een extra financiële prikkel om verduurzamingsmaatregelen te nemen.
- De maatregel leidt op macroniveau tot een structurele lastenverlichting voor huishoudens. Deze schuif leidt daardoor tot een lastenverlichting op de energierekening van de meeste huishoudens, echter vindt een lastenverzwaring plaats voor huishoudens waarvan het verbruik van aardgas in m³ hoger ligt dan het verbruik van elektriciteit in kWh (bv. bij een verbruik van 2.100 m³ en 1.500 kWh).

Belastingvermindering

- De belastingvermindering is een vast bedrag per elektriciteitsaansluiting en niet afhankelijk van het energieverbruik. Het budgettaire beslag komt daarom voor circa 90% bij huishoudens terecht (overig deel is bedrijven). Dit komt doordat er veel meer huishoudelijke dan bedrijfsmatige elektriciteitsaansluitingen zijn.
- Vanaf 2023 wordt de belastingvermindering met naar verwachting 27,47 euro (exclusief btw) per elektriciteitsaansluiting verhoogd.
- De verhoging van de belastingvermindering is in het coalitieakkoord opgenomen als gedeeltelijke compensatie voor de prijsverhoging die samenhangt met de bijmengverplichting groen gas.

Planning maatregel

De tariefaanpassingen in de 1e schijf van de energiebelasting en de verhoging van de belastingvermindering worden – als onderdeel van het breder pakket aan tariefaanpassingen binnen de energiebelasting – opgenomen in het Belastingplan 2023. Beoogde inwerkingtreding is 1 januari 2023.

Inschatting nationale CO₂-reductie

Het verhogen van de belastingvermindering is bedoeld als compensatie voor de hogere leveringskosten door de bijmengverplichting van groen gas. De verhoging van de belastingvermindering leidt niet tot aanvullende CO₂-reductie.

De tariefschuif in de eerste schijf van de energiebelasting (aardgas duurder, elektriciteit goedkoper) maakt het voor huishoudens financieel aantrekkelijker om te investeren in de verduurzaming van de woning. Op basis van het studiegroeperapport “Bestemming Parijs: wegwijzer voor klimaatkeuzes 2030, 2050” is in het coalitieakkoord de CO₂-reductie ingeschat op circa 1,3 Mton in 2030. De CO₂-reductie zal nader worden berekend. Het gaat om het partiële effect van de tariefaanpassing in de energiebelasting. Dit reductie-effect overlapt deels met andere maatregelen in de gebouwde omgeving, zoals subsidies voor hybride warmtepompen en het nationaal isolatieprogramma.

Financiële consequenties

- Het verhogen van de belastingvermindering leidt tot een budgettaire derving van 225 mln. euro per jaar (= lastenverlichting).
- De tariefschuif in de energiebelasting leidt per saldo eveneens tot een budgettaire derving van struc. (2030) 637 mln. (= lastenverlichting).

	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Belastingvermindering		-225	-225	-225	-225	-225	-225	-225	-225
Tariefschuif		-247	-305	-364	-421	-478	-539	-631	-637

Dekking	Niet van toepassing.
Instrument	Het gaat om een aanpassing van de tarieven in de energiebelasting.
Doelbereik	Niet van toepassing.
Evaluatie	De energiebelasting wordt periodiek geëvalueerd. De laatste evaluatie vond plaats in 2021.
Cofinanciering	Niet van toepassing.

4. Uitvoeringskosten en Nationaal Programma warmtetransitie (werktitel)

In het CA is afgesproken: “Voor de uitvoeringskosten van medeoverheden en planbureaus die voortvloeien uit het klimaatakkoord en aanvullende klimaatbeleid wordt 800 miljoen euro per jaar gereserveerd tot en met 2030, met een ingroeipad in 2023 en 2024”. Deze afspraak volgt op afspraken uit het Klimaatakkoord en onderzoek en advies van de Raad van Openbaar Bestuur⁵ hoe om te gaan met de uitvoeringslasten van de decentrale overheden.⁶

Wat gaat er gebeuren?

Als onderdeel van de ondersteuning van de uitvoeringslasten starten het Rijk en medeoverheden een interbestuurlijk uitvoeringsprogramma. Het Expertise Centrum Warmte en het Programma Aardgasvrije Wijken gaan hier naar verwachting (deels) op. Het NPW ondersteunt gemeenten in het (samen) leren en delen van deze leerervaringen met andere gemeenten via sessies en kennisproducten. Door de sterke verbinding met de praktijk komen beleidsknelpunten in de uitvoering snel boven en kunnen deze geagendeerd worden bij de programmapartners.

Voorziene ingangsdatum

Zomer 2022.

Verdere communicatie aan TK

Communicatie over het doel, de scope en de benodigde middelen vindt plaats in mei 2022. De nadere uitwerking van het programma zal voor de zomer aan de kamer worden gecommuniceerd.

Relevante (CA) middelen

Over de middelen om het nieuwe nationale programma te bekostigen, moet nog besluitvorming plaatsvinden. De reeks voor de uitvoeringskosten van medeoverheden uit het CA lijkt een plausibele dekkingsbron.

	2022	2023	2024	2025	2026-2030	Totaal
Uitvoeringslasten klimaat en planbureaus (totaal)		300	500	800	800	5.600

⁵ <https://www.raadopenbaarbestuur.nl/documenten/publicaties/2021/01/25/advies-van-parijs-naar-praktijk>.

⁶ Dit betreft uitvoeringslasten voor het geheel van afspraken in het Klimaatakkoord, niet alleen de Gebouwde omgeving.

Programmalijn 1 - gebiedsgerichte aanpak warmtetransitie

5 Wetgevingstrajecten warmtetransitie

Het Rijk zet zich samen met de medeoverheden in om juridische condities voor de wijkgerichte aanpak te verbeteren. Het Rijk streeft ernaar de Wet gemeentelijke instrumenten warmtetransitie (Wgiw), met daarin de noodzakelijke bevoegdheden voor gemeenten waaronder de aanwijsbevoegdheid, en de Wet collectieve warmtevoorziening (Wcw) op 1 januari 2024 in werking te laten treden.

6 Middelen voor gemeenten ten behoeve van kwetsbare huishoudens (150 mln.) en slecht geïsoleerde woningen (150 mln.)

Er is in oktober 2021 aangekondigd dat er 150 miljoen beschikbaar wordt gesteld aan gemeenten ter bestrijding van energiearmoede.⁷ In de brief staan de verschillende maatregelen die het kabinet heeft genomen t.a.v. de gestegen gasprijzen (rond september/oktober 2021). Onderzoek van TNO liet zien dat ongeveer 550.000 huishoudens al voor de stijging van de prijzen in zogenoemde energiearmoede verkeerden. Zij hadden een laag inkomen en een relatief hoge energierekening en/of een woning met een lage energetische kwaliteit.

Gemeenten hebben begin 2022 naar rato van het aantal huishoudens in energiearmoede volgens het onderzoek van TNO een deel van de middelen ontvangen⁸ om huishoudens te ondersteunen bij het nemen van energiebesparende en energierekening verlagende maatregelen. Zij kunnen dit zowel inzetten bij huur- als koopwoningen, met inachtneming van de staatssteunregels bij huurwoningen, en mogen het besteden aan zowel kleine (radiatorfolie, LED-lampen, tochtstrips etc.) als grote energiebesparende maatregelen (isolatie, nieuwe koelkast etc.) en energieadvies (w.o. ook waterzijdig inregelen CV). Gemeenten hebben tot 1 mei 2023 om de middelen uit te geven. Gemeenten hebben beleidsvrijheid voor wie zij de middelen inzetten – hoe de doelgroep wordt afgebakend – en met welke maatregelen zij hen ondersteunen.

In maart 2022 is aangekondigd⁹ dat er nogmaals 150 miljoen – door middel van een kasschuif uit het NIP van 2026 naar 2022 – naar voren wordt gehaald voor het nemen van energiebesparende maatregelen via gemeenten. De middelen worden voor de zomer 2022 – op basis van een verdeelsleutel die relateert aan het aantal woningen met een slechte energetische kwaliteit (EFG-labels) – overgeheveld naar gemeenten. Deze middelen maken onderdeel uit van de middelen van de lokale aanpak van het Nationaal Isolatieprogramma en kunnen door gemeenten worden ingezet voor kleinere en grotere isolatiemaatregelen gericht op vermindering van het energiegebruik.

7 Verduurzamingscoalitie

Wat gaat er gebeuren?

Om tot versnelling van de energiebesparing in de gebouwde omgeving te komen, is het nodig dat iedereen meedoet. Daarom ondersteunt het Rijk het beleid met (publieks-)campagnes (zie ook punt 150 en heeft zij het initiatief genomen voor een brede verduurzamingscoalitie, waarbij iedereen die een actieve bijdrage kan en wil leveren aan die transitie, zich kan aansluiten. Deze verduurzamingscoalitie gaat zich vooral richten om de boodschappen, acties en campagnes van de coalitiepartners de komende jaren aan elkaar te verbinden zodat zij elkaar versterken. Beoogd wordt om eenieder die in staat is energie te besparen, te informeren over besparingsmogelijkheden en ondersteuning die daarbij geboden wordt. En om te inspireren, motiveren en activeren hiermee aan de slag te gaan. Meer dan 50 partijen hebben zich inmiddels aangesloten. Onder andere de NVDE, Urgenda, Vereniging Eigen Huis, de Woonbond, Milieu Centraal, Consumentenbond, Klimaatverbond, Natuur en Milieu.

⁷ Kamerstukken II 2021/22, 29 023, nr. 272 “Kamerbrief over hoge gasprijzen”.

⁸ Kamerstukken II 2021/22, 35 925-VII, nr. 50 “nota van wijziging begroting”.

⁹ Kamerstukken II 2021/22, 35925-XV, nr. 111 “Kamerbrief aanvullende koopkrachtmaatregelen 2022”.

Voorziene ingangsdatum

De coalitie is in oprichting. Begin april 2022 is de landelijke Rijkscampagne van start gegaan. De Kamer wordt hier begin april 2022 over geïnformeerd (NIP brief). Hiervoor is in totaal 10 miljoen beschikbaar.

Programmalijn 2 - individuele aanpak woningen

Actielijn huur

#	Maatregel	Aantal woningen	Looptijd	Verdere uitwerking
1	Prestatieafspraken corporaties n.a.v. afschaffing verhuurderheffing	450.000 corporatiewoningen aardgasvrij. 675.000 corporatiewoningen extra naar de Standaard.	2023-2030	In Q2 afspraken op Rijksniveau, in Q3 op provinciaal niveau en in Q4 met gemeenten.
2	Afspraken € 500 mln. verlaging verhuurderheffing	- Uitfasering corporatiewoningen met label E, F en G in 2028 (met uitzondering van monumenten en voor sloop-aangemerkte woningen). - In alle woningen met label D of beter waar de cv-ketel moet worden vervangen, vervangt de corporatie de cv-ketel in principe voor een duurzamer alternatief. Uitzonderingen hierop zijn woningen die als gevolg van de transitievisie binnen vijf jaar na vervanging van de cv-ketel op een warmtenet aangesloten moeten worden (tot en met 2025).	2022-2028	Zie Kamerbrief (Tweede Kamer, 29 453, nr. 547).
3	Normering gericht op uitfasering huurwoningen met slechte isolatie	Om wettelijk te borgen dat alle slecht geïsoleerde huurwoningen worden verbeterd, zullen per 1 januari 2030 wettelijke eisen worden gesteld aan (de verhuur van) corporatiewoningen en private huurwoningen. Vooruitlopend op de realisatie van de prestatieafspraken met corporaties over het uitfaseren in slechte energielabels in 2028 en de wettelijke normering in 2030, zal worden uitgewerkt hoe verhuurders kunnen worden gestimuleerd tot het verbeteren van de isolatie van slecht geïsoleerde woningen, en hoe voor huurders in slecht geïsoleerde woningen (in het gereguleerde segment) bij het vaststellen van de huurprijs rekening gehouden kan worden met de slechte isolatie. Daarbij zal ook bezien worden op welke wijze de energieprestatie van huurwoningen zwaarder meegewogen kan worden in het woningwaarderingssysteem.	2028-2030	In Q2 van 2022 update Kamer.
4	SVOH	Er is € 152 mln. euro beschikbaar voor isolatie, onderhoud en energieadvies tussen 1 april 2022 en 31 december 2025. De maximale subsidie per verhuurder is € 6.000, maar de gemiddelde subsidie zal een stuk lager liggen blijkt op basis van ervaringscijfers. De verwachting is dat hiermee 20.000-30.000 gereguleerde woningen worden geïsoleerd.	2022-2026	
5	NIP actielijn huur	Isoleren van 1 miljoen huurwoningen door verhuurders, minimaal naar de standaard voor woningisolatie.	2022-2030	

8 Prestatieafspraken corporaties n.a.v. afschaffing verhuurderheffing

In het Coalitieakkoord staat dat de verhuurderheffing per 1 januari 2023 wordt afgeschaft en dat het Rijk daarom afspraken met corporaties maakt over de vrijgekomen investeringsruimte. In de budgettaire bijlage staat:

“Woningcorporaties hebben met de afschaffing van de verhuurderheffing voor de periode 2020 tot en met 2030 voldoende middelen voor de bouw van circa 250.000 sociale huurwoningen, voor het aardgasvrij maken van circa 450.000 woningen en om mede daarmee het corporatieaandeel van 1 miljoen huurwoningen te verduurzamen naar de Standaard en voor de derving als gevolg van een eenmalige huurbevrozing in 2024.”

Er wordt gestuurd op de doelen uit het Coalitieakkoord: het aardgasvrij maken van 450.000 corporatiewoningen en het mede daarmee zorgen voor het verduurzamen van circa 675.000 corporatiewoningen naar (minimaal) de standaard voor woningsisolatie tot en met 2030. Om dit te halen is het essentieel dat alle gebouw-eigenaren, inclusief eigenaar-bewoners worden meegenomen in de aardgasvrije plannen van gemeenten. Daarom wordt aan de hand van de transitievisies warmte bekeken hoe de plannen van gemeenten aansluiten op de doelen van de corporatiesector en of de beoogde CO₂-reductie op een andere manier kan worden gerealiseerd als dat nodig is. De nationale prestatieafspraken bieden de basis voor lokale afspraken tussen provincies, gemeenten, huurdersorganisaties en corporaties.

9 Afspraken € 500 mln. verlaging verhuurderheffing

Het vorige Kabinet besloot na de Algemene Politieke Beschouwingen in 2021 al dat de verhuurderheffing per 1 januari 2022 met € 500 miljoen per jaar zou worden verlaagd. De toenmalige minister van BZK heeft daarom in december 2021 met Aedes afspraken gemaakt over een intensivering van hun plannen. De afspraken over verduurzaming waren tweeledig:

- ‘De sector heeft uiterlijk in 2028 alle E, F en G labels uit de sector laten verdwijnen (circa 250.000), met uitzondering van gemeente- en Rijksmonumenten en voor sloop aangemerkte woningen, en onder voorbehoud van instemming van 70% van de huurders met de verduurzaming en de vergoedingentabel en instemming van de eventuele VvE.’
- ‘De corporaties investeren tot en met 2025 in totaal 500 miljoen euro extra in zonnepanelen en hybride warmtepompen in woningen met een D-label of beter. In alle woningen met label D of beter waar de cv-ketel moet worden vervangen, vervangt de corporaties de cv-ketel in principe voor een duurzamer alternatief. Uitzonderingen hierop zijn woningen die als gevolg van de transitievisie binnen vijf jaar na vervanging van de cv-ketel op een warmtenet aangesloten moeten worden.’ De verwachting is dat corporaties tot en met 2025 het grootste deel van dit bedrag inzetten voor de installatie van hybride warmtepompen.

10 Normering gericht op uitsluiting huurwoningen met slechte isolatie

In het Coalitieakkoord is normering voor de huursector aangekondigd:

“Met normering en positieve prikkels bevorderen we dat verhuurders huurwoningen met slechte isolatie verduurzamen. Woningen met slechte isolatie mogen op termijn niet meer worden verhuurd.”

Om wettelijk te borgen dat alle slecht geïsoleerde huurwoningen worden verbeterd, zullen per 1 januari 2030 wettelijke eisen worden gesteld aan (de verhuur van) corporatiewoningen en private huurwoningen. Vooruitlopend op de realisatie van de prestatieafspraken met corporaties over het uitsluiten van slechte energielabels in 2028 en de wettelijke normering in 2030, zal worden uitgewerkt hoe verhuurders kunnen worden gestimuleerd tot het verbeteren van de isolatie van slecht geïsoleerde woningen, en hoe voor huurders in slecht geïsoleerde woningen (in het gereguleerde segment) bij het vaststellen van de huurprijs rekening gehouden kan worden met de slechte isolatie. Daarbij zal ook bezien worden op welke wijze de energieprestatie van huurwoningen zwaarder meegewogen kan worden in het woningwaarderingssysteem.

11 SVOH (Subsidieregeling Verduurzaming en Onderhoud Huurwoningen)

Op 1 juli 2021 is er een huurbevrozing afgekondigd bij gereguleerde huurwoningen om huurders door de coronacrisis te helpen. Verhuurders hebben te maken met een inkomstenderving, maar ze kunnen een tegemoetkoming ontvangen via een subsidie voor energiebesparing, energieadvies en onderhoud. De Subsidieregeling Verduurzaming en Onderhoud Huurwoningen (SVOH) heeft een budget van € 152 miljoen. De regeling opent op 1 april 2022 en staat open tot 31 december 2025.

Verhuurders moeten minimaal twee maatregelen treffen en de maximale subsidie is € 6.000 per woning. De regeling staat alleen open voor gereguleerde huurwoningen (en gereguleerde huurwoningen boven de liberalisatiegrens). Bij een volledige uitputting van het budget zal voor ongeveer 50.000 woningen subsidie zijn aangevraagd (zie de toelichting van de regeling voor een berekening).

12 Nationaal isolatieprogramma actielijn huur

Onderdeel huur in NIP omvat vier actielijnen waaronder het isoleren van 1 mln. huurwoningen. Dit betreft 675.000 sociale huurwoningen en 325.000 private huurwoningen. De bovengenoemde actielijnen dragen daaraan bij.

In de brief aan de Tweede Kamer is opgenomen:

Actielijn 2: Isoleren van 1 miljoen huurwoningen door verhuurders

Het doel van deze actielijn is het isoleren van een miljoen huurwoningen naar de isolatiestandaard, zowel in het sociale als het particuliere segment. In het Coalitieakkoord is afgesproken dat met normering en positieve prikkels wordt gestimuleerd om slecht geïsoleerde huurwoningen te verduurzamen. Dit moet ertoe leiden dat 700.000 sociale huurwoningen en 300.000 private huurwoningen naar het niveau van de standaard geïsoleerd worden. Er zijn naar aanleiding van de motie Hermans¹⁰ reeds afspraken gemaakt met Aedes over het goed isoleren van sociale huurwoningen met een slechte energieprestatie. Deze afspraken zijn erop gericht dat energielabels E, F en G voor woningen van woningcorporaties eind 2028 nagenoeg niet meer voorkomen. Dat betreft ongeveer 250.000 huurwoningen.¹¹ De ambitie om 1 miljoen huurwoningen naar de isolatiestandaard brengen, ligt dus fors hoger. Deze ambitie beslaat de hele huursector en sluit aan bij de afspraken uit het Coalitieakkoord. Over de corporatiewoningen maakt het Rijk met Aedes afspraken naar aanleiding van de afschaffing van de verhuurderheffing in het Coalitieakkoord. Kleine particuliere verhuurders met gereguleerde huurwoningen worden gestimuleerd te verduurzamen via de Subsidieregeling Verduurzaming en Onderhoud Huurwoningen (SVOH). Via normering zal worden geborgd dat alle slecht geïsoleerde woningen, zowel in het sociale als het particuliere segment, in 2030 zijn verbeterd. De uitwerking van de wijze van normering, die zowel sociale als particuliere verhuurders zal betreffen, zal onderdeel uitmaken van het programma verduurzaming gebouwde omgeving dat ik eind mei of begin juni zal presenteren. Daarnaast werk ik aan aanpassingen in regelgeving die betrekking hebben op initiatiefrecht en instemmingsrecht.

Actielijn koop

13 Subsidie isolatiemaatregelen (ISDE en SEEH)

Wat gaat er gebeuren?

In zowel de ISDE als de SEEH wordt ook het uitvoeren van één isolatiemaatregel subsidiabel (dat is nu minimaal twee). Het nemen van 1 isolatiemaatregel levert ongeveer 15% subsidie op. Dit geldt voor woningeigenaren voor enkelvoudige maatregelen die worden uitgevoerd vanaf 2 april 2022. Als stimulans om meer te doen, wordt bij het nemen van twee of meer isolatiemaatregelen tegelijk, ongeveer 30% subsidie gegeven. Daarnaast worden de regelingen gebruikersvriendelijker gemaakt en worden de isolatiemaatregelen en warmte-opties voor VvE's ondergebracht in 1 regeling. Ook het afsluiten van aardgas in woningen die al op een warmtenet zitten, maar nog kookgas gebruiken, wordt subsidiabel ('kookgas afsluiten').

Te verwachten aantallen isolatiemaatregelen met subsidie: totaal 250.000-450.000 maatregelen per jaar.

¹⁰ Kamerstukken II 2021/22 55925, nr. 13.

¹¹ Kamerstukken II 2021/22 29453 nr. 547.

Voorziene ingangsdatum

1 januari 2023 inwerkingtreding aangepaste regeling (enkelvoudige maatregelen uitgevoerd vanaf 2 april 2022 subsidiabel).

Verdere communicatie aan TK

April 2022.

Relevante (CA) middelen

Bestaande ISDE en SEEH en nader te bepalen deel NIP-budget uit CA. De uitputting van de subsidies zal tijdens de looptijd worden gemonitord. Indien het budget sneller wordt uitgeput dan geraamd, bijvoorbeeld door de voorgestelde aanpassingen/verruiming, zullen in afstemming met Financiën tijdig beheersmaatregelen worden getroffen om uitputting binnen de bestaande reeksen op te vangen.

14 Financiering Nationaal Warmtefonds

Wat gaat er gebeuren?

Het Nationaal Warmtefonds stelt vanuit de bestaande budgetten financiering ter beschikking voor nieuwe doelgroepen:

- woningeigenaren zonder leenruimte buiten wijkaanpakken;
- woningeigenaren boven 75 jaar;
- kleine VvE's met minder dan 8 appartementsrechten;
- VvE's met een woningcorporatie als grootaandeelhouder (structureel ipv tijdelijk).

Sinds februari 2022 komen woningeigenaren ouder dan 75 jaar al in aanmerking. Het Nationaal Warmtefonds verbetert en vereenvoudigt de voorwaarden. 0% rente voor woningeigenaren met een laag inkomen en voor woningeigenaren zonder leenruimte. Er komt een consumptieve financiering tot 5.000 euro voor woningeigenaren zonder leenruimte binnen en buiten wijkaanpakken (tot nu toe was deze doelgroep alleen in wijkaanpakken financierbaar). Langere looptijden worden ook mogelijk gemaakt bij lagere bedragen en woningeigenaren kunnen bedragen lenen vanaf 1.000 euro. De maatregellijst wordt verder uitgebreid met inductie-koken en met '100% zonnepanelen'.

De verbeteringen in het Warmtefonds zijn een randvoorwaarde voor de energietransitie: financieringsmogelijkheden voor iedereen en betere mogelijkheden voor woonlastenneutrale financiering. Het maakt de verduurzaming voor een aantal groepen haalbaar en betaalbaar. Voor de maatregelen waarvoor het Warmtefonds wordt ingezet, zal in een aantal gevallen waarschijnlijk ISDE of SEEH subsidie worden aangevraagd.

Voorziene ingangsdatum

Woningeigenaren boven de 75 (sinds 2022) en VvE's met een corporatie als groot-aandeelhouder (2020) komen al in aanmerking. Dit is vanaf 2022 structureel. De toevoeging van kleine VvE's, zonnepanelen en inductie koken worden in de zomer van 2022 verwacht. De overige wijzigingen volgen uiterlijk per 1 januari 2023.

Verdere communicatie aan TK

Mei 2022.

Relevante (CA) middelen

Huidige Warmtefonds-reeks op BZK begroting. De uitputting van het Warmtefonds zal tijdens de looptijd worden gemonitord. Indien het budget sneller wordt uitgeput dan geraamd, bijvoorbeeld door de voorgestelde aanpassingen/verruiming, zullen in afstemming met Financiën tijdig beheersmaatregelen worden getroffen om uitputting binnen de bestaande reeksen op te vangen.

15 Communicatie en ontzorging

Wat gaat er gebeuren?

Alle publiekscommunicatie wordt geïntensiveerd: doorlopende publiekscampagnes van de gezamenlijke overheden over o.a. isolatie en (hybride) warmtepompen, met de kernboodschap dat ieder zijn woning toekomstklaar moet maken. Er is duidelijkheid over de samenhang tussen nationaal beleid en de transitievisies warmte van gemeenten en iedere woningeigenaar en VvE heeft eenvoudig inzicht in wat dit voor hem of haar betekent. De campagnes stellen nadrukkelijk ook uitfasering van slecht geïsoleerde woningen na 2030 (concept EPBD) in het vooruitzicht.

Met een 'ondersteuningsprogramma versnelling verduurzaming koopwoningen' wordt de zogenoemde contingentenaanpak uitgerold, waarmee consortia van aanbieders worden gestimuleerd gestandaardiseerde verduurzamingsoplossingen voor specifieke woningtypen te ontwikkelen en op de markt te brengen. Dit leidt er o.a. toe dat komende jaren steeds meer woningeigenaren via verschillende kanalen proactief een ontzorgend aanbod krijgen passend bij hun situatie. Het programma draagt in algemene zin bij aan groei en ordening van de markt voor totaalontzorging.

Voorziene ingangsdatum

Een nieuw landelijke publiekscampagne start tegelijkertijd met de lancering van de nieuwe functionaliteiten van verbeterjehuis.nl in september 2022. Start van het ondersteuningsprogramma is voorzien op 1 juli 2022.

Verdere communicatie aan TK

Mei 2022.

Relevante (CA) middelen

Bestaande NIP-reeks, in ieder geval uit de augustusbesluitvorming 2021, 3 x 8 mln. in de jaren 2022-2024, voor marktontwikkeling (contingenten aanpak en MMIP) en een kleine bestaande reeks (oorspronkelijk uit het Warmtefondsbudget voor ontzorging) die al wordt ingezet voor communicatie en het digitaal platform.

16 Nationaal isolatieprogramma actielijn koop

Het NIP omvat vier actielijnen. Twee hiervan betreffen koopwoningen

- een lokale aanpak via gemeenten gericht op isolatie van 750.000 woningen en
- isolatie van individuele koopwoningen (750.000) op eigen initiatief.

De specifieke bovengenoemde acties dragen daaraan bij. In de brief aan de Tweede Kamer is opgenomen:

Actielijn 1: Lokale aanpak isoleren 750.000 koopwoningen samen met gemeenten

Mijn ambitie is om in deze actielijn ongeveer 750.000 koopwoningen te isoleren via een lokale aanpak samen met gemeenten. Gemeenten kunnen hiervoor meerjarige plannen indienen, die aansluiten bij de transitievisies warmte en bewonersinitiatieven en zich zoveel als mogelijk richten op het verbeteren van woningen met de slechtste labels. Veel gemeenten zetten in de transitievisie warmte immers ook in op isolatie. De concrete rol die gemeenten hierin kunnen spelen en welke bijdrage zij kunnen leveren aan deze ambitie, werk ik de komende tijd verder uit met de Vereniging Nederlandse Gemeenten (VNG). Voor de wijkgerichte aanpak en de transitievisies warmte blijft de ambitie om 1,5 miljoen woningen en andere gebouwen te verduurzamen tot en met 2030.¹² De wijkgerichte aanpak en deze inzet op het isoleren van woningen met label E, F en G via deze lokale aanpak, worden zo ingericht dat deze elkaar onderling zoveel mogelijk versterken.

¹² Zoals afgesproken in het Klimaatakkoord maken gemeenten plannen om tot en met 2030 1,5 miljoen woningen en andere gebouwen te verduurzamen, zie: [Gebouwde omgeving | Klimaatakkoord](#).

Actielijn 3: Versneld isoleren van 750.000 koopwoningen op eigen initiatief

Het streven van deze actielijn is het versnellen van de isolatie van ongeveer 750.000 koopwoningen op eigen initiatief en via collectieve inkoopinitiatieven. Dat stimuleren we met aantrekkelijke, laagdrempelige en breed toegankelijke financiering en subsidie en de landelijke isolatiecampagne en het platform 'Verbeter je huis'. Om langdurige zekerheid te borgen, wordt het beschikbare budget voor basissubsidies voor de isolatie van koopwoningen voortgezet en geleidelijk verhoogd richting 2030. Bovendien zijn de subsidiebedragen per 1 januari 2022 verhoogd naar 30%. Om te zorgen dat meer woningeigenaren en VvE's gebruik kunnen maken van de Investeringssubsidie Duurzame Energie en Energiebesparing (ISDE) en de Subsidie Energiebesparing Eigen Huis (SEEH) wordt vanaf 1 januari 2023 ook mogelijk om subsidie voor enkelvoudige isolatiemaatregelen aan te vragen.

Programmalijn 3 - Aanpak Utiliteitsbouw

Per maatregel is aangegeven wat er gaat gebeuren, wat het verwachte resultaat is, wanneer de maatregel ingaat en wanneer er communicatie plaatsvindt met de Tweede Kamer.

17 Verbreding en aanscherping Energiebesparingsplicht

Alle inrichtingen die nu onder energiebesparingsplicht vallen (zo'n 100.000) krijgen per 2023 te maken met een Erkende Maatregelen lijst (EML) waar meer maatregelen, zoals maatregelen die de CO₂ uitstoot reduceren, op staan dan nu het geval is.

Voorziene ingangsdatum

1 januari 2023, ook voor verbredingsenergiebesparingsplicht in BAL en BBL. Het toezicht op deze energiebesparingsplicht in BAL én BBL valt vanaf 2023 in het basistakenpakket. Gemeenten moeten hun bevoegde gezag daarmee verleggen naar de Omgevingsdiensten, wat de effectiviteit van het toezicht laat toenemen.

Verdere communicatie aan TK

Niet voorzien vanuit BZK, EZK is hier leidend. De internetconsultatie van BAL en BBL heeft in december 2021 plaatsgevonden.

Relevante (CA) middelen

Reeks voor toezicht en handhaving in CA staat onder Industrie/Energiebesparingsplicht.

18 Eis voor nieuwbouw en bestaande bouw met industrie functie

Alle nieuwe gebouwen met industrie functie (datacenters, bedrijfshallen, logistieke hallen) moeten ook aan BENG-bouweisen voldoen voor nieuwbouw. (3400 gebouwen; 10 mln. m²). Op dit moment zijn er geen BENG eisen voor deze gebruiksfunctie geformuleerd. Daarnaast moeten alle bestaande gebouwen met een industrie functie in 2050 aan de eindnorm voldoen (80.000 bedrijfshallen en 162 miljoen m²) (ECN prognose 2017).

Voorziene ingangsdatum

1 januari 2024 voor nieuwbouw en 1 januari 2025 voor bestaande bouw.

Verdere communicatie aan TK

Medio 2023 – in kamerbrief over de utiliteitsbouw.

Relevante (CA) middelen

Reeks voor energieprestatie-eisen nieuwbouw industrie (50, 50, 80 mln.) zal aan de relevante doelgroep in het Bedrijfsmatige vastgoed worden besteed, maar niet onder de noemer Normering, maar eerder stimulerende of ontzorgende, zie punt 24.

19 Vaststellen eindnorm utiliteitsbouw 2050

In 2050 moet alle utiliteitsbouw aan de eindnorm voldoen. Dit is een afspraak uit het Klimaatakkoord. Voor alle gebruiksfuncties zijn inmiddels onderzoeken gedaan op welk niveau deze eindnorm zou moeten liggen, om in 2050 een CO₂-arme gebouwenvoorraad te hebben. Dit niveau ligt op of net onder het huidige BENG niveau. Wanneer de eindnorm bekend is gemaakt, kan deze ook verwerkt worden in bestaande instrumenten, zoals de fiscale instrumenten (EIA). De Energielijst bevat de maatregelen die in aanmerking komen voor de Energie-Investeringsaftrek, op de Energielijst wordt Renoveren naar de Eindnorm toegevoegd.

Voorziene ingangsdatum

1 juli 2024 door wijziging BBL; internetconsultatie juni 2022.

Verdere communicatie aan TK

Juni 2022 – in kamerbrief over de utiliteitsbouw.

20 Normering gericht op uitfaseren slechte energielabels

Volgens het huidige voorstel¹³ van de EPBD van de EU moet in 2027 15% van de voorraad met de slechtste energieprestaties in de utiliteitsbouw gerenoveerd zijn naar een betere energieprestatie. De EU beschrijft dit in het voorstel van de EPBD IV als uitfaseren van energielabel G en combineert dit met een harmonisatie van de gehele energielabelsystematiek. Deze 15% komt overeen met ca. 29 mln. vierkante meter en ca 60.000 gebouwen. TNO heeft een schatting gemaakt van de energielabelverdeling van de utiliteitsbouwvoorraad. Deze onderste 15% komt voor de gehele utiliteitsbouw gemiddeld overeen met de huidige labels G en F. De verschillen per bouwtypen zijn groot en het is nodig om na publicatie van de EPBD hier zorgvuldig naar te kijken.

In 2030 moet de opvolgende 15% van de gebouwenvoorraad uitgefaseerd zijn, overeenkomend met F in het EPBD IV voorstel na harmonisatie. Dit is opnieuw 60.000 gebouwen en 29 mln. m² oppervlakte en komt voor de gehele utiliteitsbouw gemiddeld overeen met de huidige E en D labels.

Met andere woorden: tot 2030 moet ca. 30% van het oppervlak van de utiliteitsbouw een of andere renovatie ondergaan, waardoor de energieprestatie verbeterd wordt. Voor maatschappelijk vastgoed wordt gestimuleerd om meteen naar de eindnorm te renoveren.

Als lidstaat sluiten we aan bij het EU beleid en de EU richtlijnen, inclusief de genoemde uitzonderingen. We zullen de haalbaarheid van deze normering in beeld voor bepaalde gebouwfuncties en de betaalbaarheid in beeld voor bepaalde doelgroepen nog in beeld brengen na publicatie van de definitieve EPBD IV. Bij monumenten is het mogelijk deze uit te zonderen van deze normering, maar alleen als handhaving van die norm leidt tot aantasting van de monumentale waarden. Inpassing van dergelijke normering in wetgeving zal daarom zorgvuldig moeten gebeuren.

Voorziene ingangsdatum

Hangt af van publicatie EPBD. Waarschijnlijk 1 januari 2025.

Verdere communicatie aan TK

Hangt af van publicatie EPBD in het kader van Fit For 55. Waarschijnlijk eind 2023.

Relevante (CA) middelen

Geen.

¹³ Naar verwachting besluit het Europees Parlement en de Europese Raad in juni 2023 definitief over de inhoud van het fit-for-55 pakket en de EPBD. De verwachte implementatietermijn is vervolgens circa 2 jaar.

21 Financieringsopties met betrekking tot verduurzaming bedrijfsmatig vastgoed

Het uitbreiden van enige vorm van overheidsgarantie voor groene investeringen (GO en BMKB) zal leiden tot meer investeringen in bedrijfsmatig vastgoed. BKMB wordt dit voorjaar geëvalueerd en eventueel, na politieke besluitvorming, aangepast. De BMKB is een bestaande en succesvolle regeling en het vergemakkelijkt leningen door banken voor investeringen; deze kan één keer in de vijf jaar worden aangepast en dat is nu het moment.

Voorziene ingangsdatum

Per 1 juli 2022 wordt de BMKB aangepast.

Verdere communicatie aan TK

TK wordt meegenomen over wijzigingen BKMB via EZK-Commissie Ondernemen.

Relevante (CA) middelen

Vanuit BZK geen impact. EZK doet een voorstel voor het Klimaatfonds en verwachten in 2023 middelen daarvoor nodig te hebben.

22 Revolverend of waarborgfonds voor maatschappelijk vastgoed

Revolverend of waarborgfonds waar eigenaren van maatschappelijk vastgoed via een 0% rente (Vlaams idee) of laagrente lening aan middelen kunnen komen voor de voorinvestering in de verduurzamingsmaatregelen of om te investeren in gebouwen wanneer deze via een wijkaanpak (niet- natuurlijke momenten) van het aardgas af gaan en daarmee een minder goede businesscase hebben.

Voorziene ingangsdatum

1 januari 2025.

Verdere communicatie aan TK

Voorjaar 2023.

Relevante CA middelen

In voorjaarsnota 2023 zal de concrete besteding, van de middelen die in het Coalitieakkoord voor verduurzaming maatschappelijk vastgoed beschreven staan, voorgesteld worden.

23 Tegemoetkoming in de kosten voor duurzame investeringen voor maatschappelijk vastgoed

Langjarige subsidie of tegemoetkoming in de kosten voor investeringen in losse maatregelen of integrale verduurzaming van Maatschappelijk vastgoed, inclusief rijks- en defensiegebouwen. De EU vraagt Nederland om het renovatietempo te verhogen en de ambitie te stellen op BENG niveau, in NL dus de Eindnorm, voor renovaties. Een subsidie moet dit bij maatschappelijk vastgoedeigenaren stimuleren. Maatregelen binnen de rijksoverheid bevatten ook investeringen voor Zon-op-rijksdaken.

Voorziene ingangsdatum

1 september 2022 (MJN2022) m.b.t. de subsidieregeling.

1 januari 2024 voor de middelen beschreven in het Coalitieakkoord.

Verdere communicatie aan TK

Medio juni 2022; in voorjaarsnota 2023 zal de concrete besteding, van de middelen die in het Coalitieakkoord voor verduurzaming maatschappelijk vastgoed beschreven staan, voorgesteld worden

Relevante (CA) middelen

Eerste reeks in MJN 2022 voor 2022-2024; tweede reeks in middelen via CA 2024-2030. In voorjaarsnota 2023 zal de concrete besteding, van de middelen die in het Coalitieakkoord voor verduurzaming maatschappelijk vastgoed beschreven staan, voorgesteld worden

24 Ontzorging voor MKB en maatschappelijk vastgoed

Normering en subsidies zijn succesvol als bedrijven en instellingen capaciteit hebben om zich te verdiepen in normering, tijd hebben om een plan te maken, offertes aan te vragen en subsidieverzoek in te dienen. Het huidige ontzorgingsprogramma voor maatschappelijk vastgoed helpt al kleine maatschappelijk vastgoedeigenaren. Deze aanpak wordt uitgebreid en verlengd naar iets minder kleine maatschappelijk vastgoedeigenaren en uitgebreid naar mkb'ers.

Voorziene ingangsdatum

1 januari 2024.

Verdere communicatie aan TK

Beschrijving van deze programmatische aanpak staat in het Programma Verduurzaming Gebouwde omgeving.

In voorjaarsnota 2023 zal de concrete besteding, van de middelen die in het Coalitieakkoord voor verduurzaming maatschappelijk vastgoed en voor nieuwbouw industrie (zie ook 18) beschreven staan, voorgesteld worden

Relevante (CA) middelen

Eerste reeks in MJN 2022 voor 2022-2024 voor maatschappelijk vastgoed; tweede reeks in middelen via CA 2024-2030 voor mkb én Maatschappelijk vastgoed. In voorjaarsnota 2023 zal de concrete besteding, van de middelen die in het Coalitieakkoord voor verduurzaming maatschappelijk vastgoed beschreven staan, voorgesteld worden.

Programmalijn 4 - Bronnen en infrastructuur

25 Nationale subsidieregeling warmtenetten

Collectieve warmtesystemen zijn voor een groot gedeelte van de gebouwde omgeving (15-45%) de verduurzamingsstrategie met de laagste nationale kosten. Door risico's bij de ontwikkeling en onzekerheden voor afnemers worden deze warmtenetten nog te weinig gerealiseerd. De in het Coalitieakkoord aangekondigde Nationale Subsidieregeling wordt ontwikkeld en gaat in wijken waar warmtenetten kosteneffectief zijn de realisatie mogelijk maken. Het streven is om in 2030 een totaal van 500.000 nieuwe aansluitingen op warmtenetten in de bestaande bouw te realiseren. Hier is naar verwachting 1,5-1,7 miljard euro voor nodig/ingeschatte kosten. Vanwege de doorlooptijd van de aanleg van warmtenetten (5-7 jaar) is het belangrijk dat besluitvorming per project in de periode 2023-2025 mogelijk wordt gemaakt. De vormgeving van de regeling hangt af van keuzes rondom de regulering en marktordening van collectieve warmte.

Betreffende CA Reeks

Deze maatregel past binnen de scope van het perceel infrastructuur binnen het Klimaatfonds. Er moet nog besluitvorming plaatsvinden over de inzet van de middelen binnen dit perceel in het Klimaatfonds en dus hoeveel er van de totaal beschikbare 22 mld. wordt toebedeeld aan investeringen in warmteinfra. Indien tijdig besluitvorming plaatsvindt, is het naar verwachting mogelijk om vanaf 2023 subsidies en garanties te verstrekken. Momenteel zijn er meer dan 100 warmteprojecten die uitvoeringsgereed zijn, en optellen tot 300.000 aansluitingen. Voor 2026 moet financiële besluitvorming hebben plaatsgevonden over een totaal van 500.000 aansluitingen, om die nog tijdig te kunnen realiseren.

26 Bijmengverplichting

Groen gas bestaat net als aardgas uit methaan, maar wordt geproduceerd uit organische reststromen en kan direct worden bijgemengd in het aardgasnetwerk. Onzekerheid over de afzetmogelijkheden en een nog relatief hoge productieprijs zorgt ervoor dat er momenteel onvoldoende geïnvesteerd wordt in de productie van groen gas. Hier zit ook ten dele een kip-ei probleem: groen gas is te duur, dus krijgt het lastiger subsidie en doordat het lastiger subsidie krijgt, blijft groen gas duur (want geen leereffecten en geen uitontwikkeling van technieken en techniek supply chains).

Om een stabiele afzetmarkt te creëren en opschaling te ondersteunen zet het kabinet in op een bijmengverplichting voor energieleveranciers. Voorlopig gaat het kabinet uit van een bijmengverplichting waarbij leveranciers verplicht worden om groen gas certificaten in te kopen en af te boeken zodat in 2030 de CO₂-uitstoot van de gebouwde omgeving met 2,9 Mton verlaagd wordt. Deze 2,9 Mton zullen als opgave naar rato over de energieleveranciers verdeeld worden, wat indicatief neerkomt op 1,6 miljard m³. De ingangsdatum van de verplichting is geraamd op 2024-2025. Vanaf deze datum zal de verplichting oplopen tot het hierboven genoemde doel in 2030.

De definitieve vormgeving van de bijmengverplichting is afhankelijk van lopende analyses, waaronder de studie van CE Delft naar de haalbaarheid, kosteneffecten en verschillende maatvoeringsscenario's voor de bijmengverplichting. De Kamer zal voor het zomerreces geïnformeerd worden over de uitkomsten van CE Delft, de noodzaak tot verdere analyse, een nadere uitwerking van de vormgeving van de bijmengverplichting en het verdere proces met betrekking tot de verplichting. De bijmengverplichting kan leiden tot hogere kosten voor huishoudens en tot overwinsten bij bedrijven die profiteren van de bijmengverplichting - dit wordt meegenomen in de vormgeving.

De haalbaarheid van de bijmengverplichting is voor een groot gedeelte afhankelijk van ondersteunend en flankerend beleid, bijvoorbeeld als het gaat om het ondersteunen van innovatieve, noodzakelijke technieken, het vergroten van de beschikbaarheid van organische reststromen en het ondersteunen van de ruimtelijke inpassing van groen gas productie. Om aan deze randvoorwaarden te voldoen, zal het kabinet de aanpak uit de Routekaart Groen Gas intensiveren tot een Programma Groen Gas. Over de beleidsvoornemens betreffende flankerend beleid en de vormgeving van het Programma Groen Gas zal ook gecommuniceerd worden in de bovengenoemde kamerbrief.

Coalitieakkoord reeksen

Lasten	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Bijmengverplichting groen gas	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Compensatie energierekening groen gas	0	225	225	225	225	225	225	225	225

27 Vergassing

De innovatieve techniek vergassing is essentieel voor het realiseren van doelstelling van de bijmengverplichting. Vergassing is een technologie om schaalbaar en met hoge rendementen groen gas te kunnen produceren. Meerdere projecten zitten tegen marktintroductie aan, maar kunnen moeilijk op kosteneffectiviteit concurreren in de SDE++. Vergassing heeft nog een significante potentie tot kostendaling, zowel door technologische optimalisatie als door schaalvergroting en standaardisatie, waardoor de toekomstige kosteneffectiviteit in de SDE++ en bijmengverplichting zal verbeteren. Deze potentiële kostendaling wordt op het moment niet gerealiseerd als gevolg van het ontbreken van mogelijkheden om de commercialisatie van vergassing te ondersteunen. Deze maatregel past waarschijnlijk binnen de scope van de, in het Coalitieakkoord genoemde, maatregel subsidie vroege fase opschaling (VFO), maar hierover moet nog besluitvorming plaatsvinden. Dit betreft een programmatische aanpak voor technologieën voor – in eerste instantie – productie van hoogwaardige hernieuwbare energiedragers die pas kosteneffectieve CO₂-reductie kunnen faciliteren bij substantiële opschaling. In het Coalitieakkoord is voor deze maatregel indicatief cumulatief 15 miljard euro gereserveerd. Het is een mogelijkheid dat deze maatregel niet past binnen het VFO-instrument. Dan is er geen budget voorhanden ter financiering en ligt uitwerking in een aparte regeling voor de hand aangezien deze maatregel een belangrijke randvoorwaarde is voor het halen van de bijmengverplichting.

Op dit moment loopt onderzoek naar vormgeving van de maatregel. Het jaar 2022 zal dus gebruikt worden als voorbereidingsjaar. Hierna is naar verwachting ca. één tot twee jaar nodig voor het uitwerken van een regelingsvoorstel en de inwerkingtreding hiervan. Gedurende deze periode kan, indien de maatregel tijdig gecommuniceerd wordt, de markt zich voorbereiden op het subsidie-instrument en de eerste stappen nemen richting subsidieaanvraag. Bij inwerkingtreding van het instrument, worden daarom ook gelijk de eerste aanvragen verwacht, waarna binnen circa 3 jaar de eerste grootschalige installaties gerealiseerd kunnen zijn. In de kamerbrief over het Programma Groen Gas zal een toelichting worden gegeven over de mogelijke ondersteuning van vergassing.

28 Versnellingsprogramma realisatie duurzame warmtebronnen

De afgelopen jaren heeft het Rijk veel stappen gezet om de ontwikkeling van duurzame warmtebronnen te ondersteunen. De afbouw van houtige biograndstoffen voor lage-temperatuurwarmte noopt echter tot verdere versnelling van de ontwikkeling van alternatieve duurzame warmtebronnen. Zonder voldoende duurzame warmtebronnen zullen warmtenetten onvoldoende van de grond komen. Er zijn verschillende soorten bronnen van duurzame warmte. Deze bronnen kennen hun eigen knelpunten, maar er zijn veel overeenkomstige uitdagingen (zoals moeite met het financieren en opschalen van de projecten, knelpunten in de regelgeving etc.). Dit vraagt om een divers pakket van ondersteunende beleidsmaatregelen met als gemeenschappelijk doel het op tijd realiseren van voldoende duurzame warmtebronnen en daarmee het realiseren van de 500.000 aansluitingen van woningen op warmtenetten met duurzame warmte voor 2030 (1 Mton CO₂ besparing in 2030).

Op basis van veel voorkomende knelpunten in de opschaling van duurzame warmte zijn er enkele subdoelen gedefinieerd. Maatregelen die onderdeel worden van het versnellingsprogramma zullen zich op deze doelen richten:

- professionalisering sector;
- marktontwikkeling & sectorintegratie;
- kennisontwikkeling;
- kostendaling;
- versnellen realisatie en opschaling.

Effectieve ondersteuning voor warmtebronnen is een essentiële randvoorwaarde voor het halen van de CO₂-ambities met warmtenetten. Naast afdoende exploitatie-ondersteuning via de SDE++, is ook actief flankerend beleid noodzakelijk. Door de uitfasering van houtige biograndstoffen wordt een toenemende budgetvraag van 1,5 tot 2,7 miljard euro in de SDE++ voorzien; extra kosten voor flankerend beleid via dit versnellingsprogramma zijn in deze berekening niet meegenomen, maar worden ingeschat op ca. 10% van deze kosten (150 miljoen euro). Er wordt gekeken of het flankerend beleid vanuit het Klimaatfonds kan worden gefinancierd waarna deze middelen worden ingezet voor subsidiemogelijkheden via bestaand instrumentarium en flankerend beleid over de periode van 2023 tot 2030. Na verdere uitwerking zal de Kamer in het vierde kwartaal van dit jaar op de hoogte worden gebracht van de hoofdlijnen van dit versnellingsprogramma.

29 Aanpassingen SDE++

De SDE++ draagt bij aan verduurzaming van de gebouwde omgeving door stimulering van duurzame warmtebronnen, zoals aquathermie en geothermie.

Programmalijn 5 – Innovatie in de bouw

De overkoepelende doelstelling van deze programmalijn is innovatiever en duurzamer te bouwen én verbouwen zodat mensen betaalbaar kunnen leven en werken in een toekomstbestendige leefomgeving. De overheid en de sector zetten daarvoor in op een cultuur- en systeemverandering. Deze richt zich op opschaling van de markt van industrieel bouwen en verbouwen in een gedigitaliseerd proces, met producten van hogere (milieu)kwaliteit en lagere kosten.

De kwantitatieve doelstelling is om in 2025 voor alle segmenten van de gebouwde omgeving met veel gelijksoortige woningtypen (contingenten) nieuwe marktrijpe producten van hogere (milieu)kwaliteit en lagere kosten te hebben ontwikkeld. In 2030 moet industrieel en in een gedigitaliseerd proces bouwen en verbouwen de standaard zijn in alle daarvoor geschikte contingenten, met als streven daarmee de helft van de totale markt te bedienen. Dit vraagt een substantiële toename van (consortia van) gespecialiseerde verduurzamingsbedrijven en bouwers die volgens een prefab proces werken. In de contingenten moet een kostendaling zijn gerealiseerd van 20-40 % ten opzichte van het traditionele bouwproces.

30 Versterken kennis- innovatie-ecosysteem ontwerp- bouw- en technieksector

Overheid, kennisinstellingen en marktpartijen versterken de publiek-private samenwerking op kennis- en innovatie. Daarmee helpen de partijen elkaar om de gewenste cultuurverandering in de sector te versnellen. De innovatie- en verduurzamingsopgaven worden met integrale missie voor de bouw ingebed in het missiegedreven topsectoren en innovatiebeleid. Naast de TKI Urban Energy wordt de TKI Bouw opgericht.

De TKI's worden gezamenlijk verantwoordelijk voor de ontwikkeling van een kennis- en innovatie-ecosysteem voor de bouw, met een samenhangend portfolio van pilots en demonstratieprojecten en proeftuinen, opleidings- en kennisfaciliteiten, waarbinnen producten, processen en digitale infrastructuur ontwikkeld worden gericht op verduurzaming en industrialisatie. Daarbij wordt samengewerkt met diverse andere relevante TKI's en Topsectoren en met de regionale innovatiehubs en betrokken provincies en ROM's, alsmede met publieke en marktpartijen verenigd in de Digideal GO. Uiteindelijk moet dit

leiden tot een stroom aan nieuwe marktrijpe materialen en producten van hogere (milieu)kwaliteit en lagere kosten voor alle contingenten in de nieuwbouw en bestaande bouw.

Concrete instrumenten:

- Het Nationaal Groeifonds voor een investeringsimpuls in het kennis- en innovatie-ecosysteem en vliegende start van de TKI Bouw.
- De MOOI gebouwde omgeving en DEI+ ter stimulering van onderzoek en ontwikkeling, pilots en demo's door kennisinstellingen en marktpartijen voor contingenten in de bestaande bouw.
- Ondersteuning van de doorontwikkeling van het 'Digitaal Stelsel Gebouwde Omgeving' (DSGO) voor een gestandaardiseerde, betrouwbare en verantwoorde uitwisseling van (ge)bouwd data.
- Het kennis- en innovatieprogramma Schoon en Emissieloos Bouwen.

Relevante (CA) middelen:

ze ronde aanvraag is in behandeling bij het Groeifonds. Overige middelen zijn reeds langjarig ter beschikking gesteld in het kader van het Klimaatakkoord en stikstofmiddelen voor de bouw.

31 Organiseren van continue en voorspelbare bouwstroom

Het marktaandeel van innovatief en duurzaam bouwen en verbouwen zal substantieel toenemen als er een continue vraag naar is en er een voorspelbare bouwstroom ontstaat. Dit kan marktpartijen minder kwetsbaar maken voor economische schokken en meer langjarige zekerheid geven dat investeringen in innovatie en verduurzaming zullen renderen. Hiervoor is inzet nodig bij vastgoedeigenaren en projectontwikkelaars om de vraag meer structureel en grootschalig te organiseren in langjarige programma's. Door vraagbundeling en een focus op specifieke contingenten kan verdere opschaling van de markt plaatsvinden. De toeleverende industrie en uitvoerende bouwbedrijven kunnen hierop aansluiten en een meer structurele en langjarige ketensamenwerking organiseren. Dat betekent dat zij (samen) kunnen investeren in digitaliseren, industrialisatie en de toepassing van duurzame bouw en verbouwconcepten: emissievrij, circulair, klimaatadaptief en natuurinclusief.

Concrete instrumenten:

- Gezamenlijke ondersteuningsprogramma's met de markt voor vraagbundeling en aanbodontwikkeling:
 - voor de nieuwbouw het Lenteakkoord 2.0 'circulair industrieel bouwen' en de City Deal 'circulair en conceptueel bouwen'.
 - voor de bestaande woningbouw een nieuw ondersteuningsprogramma dat het bestaande ondersteuningsprogramma Renovatieversneller voor de huur en een contingentenaanpak voor de koopsector combineert inclusief een procesondersteuningsregeling.
- Stimuleren van innovatief en duurzaam opdrachtgeverschap:
 - opnemen van stimuleringscategorieën voor klimaatbestendigheid en natuur- en milieuprestaties in de isolatie-subsidieregelingen.
 - voorbeeldrol aanbestedende rijksdiensten (RVB, RWS, Prorail) o.a. via routekaart 'Schoon en Emissieloos Bouwen' (SEB) en uitvragen met vast percentage recycalaat in bouwmaterialen.
 - toepassing afspraken DSGO in het kader van het programma Bouwwijzer in beleidsdossiers zoals het vernieuwd energielabel.
 - hoe de Woningbouwimpuls kan bijdragen aan duurzaam bouwen via het Nieuwe Normaal, bijvoorbeeld door dit mee te nemen in de monitoring, zal worden gezien.
- Prestatieafspraken met gemeenten, provincies, woningcorporaties, marktpartijen en maatschappelijke organisaties over een continue en voorspelbare bouwstroom.

Relevante (CA) middelen

CA reeks vast percentage recycalaat in bouwmaterialen. Hiervoor is cumulatief 30 miljoen euro gereserveerd t/m 2030, en daarna 3 miljoen euro structureel.

Lasten	2022	2023	2024	2025	Struc	Cumul. (2030)
5a onder Industrie		3	4	4	3	30

Overige middelen voor de bestaande bouw en nieuwbouw zijn reeds langjarig ter beschikking gesteld in het kader van het Klimaatakkoord, stikstofmiddelen voor de bouw en reguliere beleidsgelden (bestedingsplan beleidsafdeling).

32 Normeren, standaardiseren en belemmeringen in regelgeving wegnemen

Voor de versterking van het kennis- en innovatie-ecosysteem en het organiseren van een continue en voorspelbare bouwstroom is het van belang dat de overheid richting geeft. Dit betekent dat de overheid duidelijk is over de verduurzamingopgaven door eisen te stellen en daarbij tegelijkertijd belemmeringen weg te nemen in het Bbl (Besluit bouwwerken leefomgeving). Door nationaal hoge eisen te stellen, wordt het gewenste milieueffect veiliggesteld. Hierdoor hebben maatwerkregels ten aanzien van de milieuprestatie en de energieprestatie van nieuw te bouwen woningen minder toegevoegde waarde. Daarom is het voorstel om deze maatwerkregels niet meer mogelijk te maken. Daarmee worden landelijke uniforme eisen gewaarborgd en wordt bevorderd dat conceptueel en industrieel bouwen een zo groot mogelijk marktbereik heeft. Dit stelt de bouwsector in staat meer meters te maken in de grote bouwopgave die er is voor woningen. Verder is van belang om voor nieuwe regels in het Bbl voor nieuwbouwwoningen goed af te wegen of het eveneens mogelijk is om dit eenduidig en op nationaal niveau vorm te geven. Dit kan bijvoorbeeld aan de orde zijn bij relatief nieuwe aandachtsgebieden zoals natuurinclusief en klimaatbestendig bouwen.

Concrete instrumenten:

- Halvering milieuprestatie bouwwerken in het Besluit bouwwerken leefomgeving (Bbl) uiterlijk in 2030; onderzocht wordt of de halvering al uiterlijk 2025 kan worden ingevoerd. Ondersteuning van de markt om tot deze stappen te komen via onder meer:
 - Rijksinkoop en de buyer groups: marktcreatie, kennisontwikkeling;
 - Lenteakkoord 2.0 circulair en industrieel bouwen, City Deal Circulair en Conceptueel bouwen i.s.m. Cirkelstad: daarin zit voorlichting, ontwikkeling praktijkervaring, kennisontwikkeling/onderzoek en marktcreatie, bijvoorbeeld door het werken met Het Nieuwe Normaal met een scherpere milieuprestatie dan in de regelgeving;
 - uitbreiding van de milieuprestatie naar andere gebruiksfuncties en verbouw: marktcreatie;
 - subsidie voor stimuleren extra productkaarten milieuvriendelijke producten (biobased, hergebruik, installaties e.d.);
 - vast percentage recycalaat in bouwmaterialen bij overheidsinkopen.
- Uitbreiding milieuprestatie bouwwerken in het Bbl naar andere gebruiksfuncties naast woningen en kantoren in 2025.
- Invoering milieuprestatie bouwwerken in het Bbl voor verbouw; moment van invoering nader te bepalen.
- Waardering van milieueffecten van vastgelegde biogene koolstof; moment van invoering nader te bepalen.
- Afschaffen van gemeentelijke mogelijkheid om scherpere eisen te stellen aan energetische en milieukwaliteit bij nieuwbouw
- Met de routekaart SEB invulling geven aan de verplichting in het Bbl om stikstofemissies op de bouwplaats te reduceren.
- (Onderzoek naar) wettelijke verplichting van minimumpercentage recycalaat in bouwmaterialen.
- Onderzoek naar ontwikkeling nationale maatlat voor een groene klimaatadaptieve gebouwde omgeving en onderzoeken opname natuurinclusief bouwen in het Bbl.

Landbouw

	Maatregel	Uitgewerkt en vastgesteld	In voorbereiding
1	Stikstofpakket		X
2	Samenhangend pakket Glastuinbouw	X	
2a	Beperken inputvrijstelling WKK		X
2b	Afschaffen verlaagd tarief glastuinbouw		X

1. Stikstofpakket

Het kabinet kiest voor een gecombineerde aanpak in het landelijk gebied, waarmee de opgaven op het gebied van stikstof, klimaat, water en natuur integraal worden aangepakt. De aanpak is gericht op het onontkoombaar realiseren van de doelstellingen. Dat wil zeggen dat met een aantal waarborgen zeker wordt gesteld dat de beoogde effecten op het gebied van stikstof, natuur, klimaat en waterkwaliteit worden gehaald. De kenmerken van een gebied, in het bijzonder het bodem- en watersysteem, zijn in dit proces sturende factoren.

Vanuit de landelijke doelen stelt het Rijk in afstemming met provincies regionale doelen vast voor stikstof, klimaat, water en natuur. Het uiteindelijke pakket aan maatregelen om de doelen te realiseren, inclusief het bijbehorende tijdspad, zal bestaan uit een mix van landelijke maatregelen vanuit het Rijk en gebiedsgerichte en management maatregelen waarbij de provincies als gebiedsautoriteit fungeren. Voor een belangrijk deel zullen de maatregelen in de gebiedsplannen hun beslag krijgen. Naar verwachting leveren de provincies in het najaar hun ontwerp-gebiedsplannen in. Deze provinciale plannen zullen getoetst worden op de te realiseren doelen. De gebiedsplannen zullen op 1 juli 2023 worden vastgesteld. Het is essentieel dat opgeteld de landelijke doelen worden behaald. Vooruitlopend op de nadere vormgeving van het Transitiefonds Landelijk Gebied en Natuur is in het coalitieakkoord een aantal categorieën van maatregelen en instrumenten gemarkeerd. Dat gaat om een mix van verduurzaming en innovatie, en opkoop, extensivering en afwaardering.

Instrumenten en maatregelen samenhangend pakket glastuinbouw

2. Samenhangend pakket Glastuinbouw

Op 22 april 2022 heeft de minister van LNV, mede namens de minister voor Klimaat en Energie en de staatsecretaris van Fiscaliteit en Belastingdienst, de Tweede Kamer geïnformeerd over het samenhangend pakket van maatregelen voor de glastuinbouw (Kamerstuk xxxx, nr. xxx). Dit pakket geeft de sector en tuinders richting om de ambitie van de sector waar te maken om in 2040 klimaatneutraal te zijn. In de kamerbrief zijn diverse maatregelen opgenomen die moeten leiden tot In de kamerbrief over het samenhangend pakket glastuinbouw wordt als voorlopig restemissiedoel voor de glastuinbouw in 2030 een bandbreedte genoemd van 4,3 tot 4,8 Mton CO₂-equivalenten. Hierbij is het de inzet om indicatief tussen de 0,5 – 1,0 Mton extra te reduceren ten opzichte van de indicatieve opgave uit het Coalitieakkoord. De overstap naar alternatieven voor aardgas is de grote uitdaging in de glastuinbouwsector. Zodra duurzame warmte, elektriciteit en CO₂ voor gewasgroei beschikbaar zijn, is het voor tuinders mogelijk hun gasverbruik substantieel te verminderen. Het samenhangend pakket bevat diverse maatregelen waaronder de fiscale maatregelen die zijn benoemd bij 2a en 2b.

2a. Beperken inputvrijstelling WKK

De inputvrijstelling in de energiebelasting voor verbruik van aardgas bij elektriciteitsopwekking wordt voor warmtekrachtkoppeling systemen (WKK's) per 1 januari 2025 beperkt tot het aardgas dat wordt aangewend voor de productie van elektriciteit dat wordt geleverd aan het net. Het kabinet werkt deze maatregel momenteel verder uit en is voornemens om de maatregel op te nemen in het Belastingplan 2024 (behandeling najaar 2023). Hierdoor heeft de uitvoering voldoende tijd om de benodigde systeem-aanpassingen door te voeren en invoering per 1 januari 2025 mogelijk te maken.

2b. Afschaffen verlaagd tarief glastuinbouw

Het verlaagd tarief in de energiebelasting voor glastuinbouwbedrijven wordt per 1 januari 2025 afgeschaft. Het kabinet werkt deze maatregel momenteel verder uit en is voornemens om de maatregel op te nemen in het Belastingplan 2024 (behandeling najaar 2023).

Mobiliteit

	Maatregel	Uitgewerkt en vastgesteld	In voorbereiding
1	Vergroening personenvervoer en reisgedrag		X
2	Betalen naar gebruik (MRB+)		X
3	Vrijstelling bpm bestelauto naar 0% in 2026		X
4	Verhogen vliegbelasting	X	X

1. Vergroening personenvervoer en reisgedrag

Ter bevordering van duurzaam reisvervoer en personenvervoer is in het Coalitieakkoord € 265 miljoen gereserveerd t/m 2030, en daarna € 29 miljoen structureel per jaar. Er wordt toegewerkt naar een integraal verhaal, passend bij het perspectief van de reiziger/burger. In deze integrale aanpak komt een mix van mobiliteitsmaatregelen voor, waarbij wordt gekeken naar de diverse rollen van de (rijks)overheid en de markt in relatie tot de samenleving. Hiermee kunnen we een pakket leveren waarmee we de transitie naar duurzame mobiliteit voor mensen makkelijker maken (draagvlak) én waarmee we CO₂-reductie kunnen behalen (0,4 Mton). De maatregelen zal in de zomer zijn uitgewerkt, ten behoeve van financiële verwerking bij de Miljoenennota 2023.

2. Betalen naar gebruik (MRB+)

Door in de belasting minder nadruk te leggen op voertuigbezit, maar wel het daadwerkelijke gebruik van voertuigen sterker te belasten wil het kabinet 2,5 Mton extra CO₂ besparen in 2030. Tegelijkertijd is deze maatregel bedoeld om grondslagerosie van belastingen in het autodomein tegen te gaan. Betalen naar Gebruik wordt vormgegeven door het tarief van de motorrijtuigenbelasting (MRB) voor personen- en bestelauto's afhankelijk te maken van het jaarlijks verreden aantal kilometers. De BPM en de brandstofaccijns blijven in hun huidige vorm bestaan. De voor deze maatregel beleidsverantwoordelijke ministeries van IenW en Financiën zullen in deze kabinetsperiode samen de nodige voorbereidingen treffen om Betalen naar Gebruik in te kunnen voeren in 2030. Ook de hiervoor benodigde wetgeving zal nog in deze kabinetsperiode worden vastgelegd. Voor het zomerreces zal een eerste hoofdlijnenbrief naar de Tweede Kamer worden gestuurd.

3. Vrijstelling bpm bestelauto naar 0% in 2026

In de Wet op de belasting van personenauto's en motorrijwielen 1992 geldt momenteel een vrijstelling voor bestelauto's van ondernemers. Deze vrijstelling wordt afgeschaft, waardoor het reguliere bpm-tarief voor bestelauto's ook van toepassing gaat zijn voor ondernemers. De vrijstelling voor emissievrije bestelauto's blijft bestaan. De precieze vormgeving van deze maatregel wordt momenteel nader uitgewerkt en opgenomen in het BP2023.

4. Verhogen vliegbelasting

Omschrijving maatregel

Het tarief van de vliegbelasting wordt per 2023 verhoogd, zodat de budgettaire opbrengst met 400 miljoen euro per jaar toeneemt.

Nadere toelichting en (juridische) uitvoerbaarheid

Het tarief van de vliegbelasting wordt per vertrekkende passagier (transfer uitgezonderd) met ingang van 1 januari 2023 verhoogd naar € 28,58. (Let op: Dit is een voorlopig tarief. Het definitieve tarief is afhankelijk van de tabelcorrectiefactor, die pas in augustus bekend wordt).

Een verhoging van de vliegbelasting kan, indien luchtvaartmaatschappijen ervoor kiezen deze extra kosten (gedeeltelijk) aan hun klanten door te berekenen, tot verhoogde vliegticketprijzen leiden. Alternatieve vervoersmiddelen, zoals bus en trein, kunnen op de relatief korte afstanden hierdoor naar verwachting financieel aantrekkelijker worden (zie ook inschatting nationale CO₂-reductie).

Planning maatregel

De maatregel loopt mee met het Belastingplan 2023 dat met Prinsjesdag naar de Tweede Kamer wordt gestuurd. Inwerkingtreding is voorzien op 1 januari 2023.

Inschatting nationale CO₂-reductie

De luchtvaartemissies in Nederland (gebaseerd op de in Nederland verkochte brandstoffen voor internationale luchtvaart) bedragen naar verwachting 14 Mton in 2030. Op basis van IPCC- en UNFCCC-voorschriften worden de emissies van de internationale luchtvaart anders gerapporteerd dan binnenlandse emissies, namelijk als memo-item. Dit betekent dat deze luchtvaartemissies niet meetellen voor het nationale klimaatdoel.

Ten behoeve van het wetsvoorstel (voor de verhoging van het tarief) gaan de beleidseffecten in kaart gebracht worden door een extern onderzoeksbureau. De resultaten zullen worden verwerkt in de memorie van toelichting.

- *Toelichting op berekening CO₂-effect inclusief bronverwijzing?*
- *Is dit in lijn met de CO₂-reductie uit het Coalitieakkoord? Zo nee, waarom wijkt het af?*

Niet van toepassing.

- *Heeft de maatregel grote potentie voor CO₂-reductie op lange termijn (na 2030, richting 2050)?*

Nee.

Financiële consequenties

De beoogde extra budgettaire opbrengst is 400 mln. euro per jaar vanaf 2023.

Dekking	Niet van toepassing.
Instrument	Per 2021 is een nationale vliegbelasting ingevoerd voor alle passagiers die vertrekken vanaf een Nederlandse luchthaven. De belasting geldt niet voor transferpassagiers en kinderen jonger dan 2 jaar. Het tarief bedraagt in 2022 7,947 euro per vertrekkende passagier.
Doelbereik	Niet van toepassing – de luchtvaartemissies tellen niet mee voor het nationale klimaatdoel.
Evaluatie	De verhoging van de vliegbelasting loopt mee met de reguliere evaluatie van de vliegbelasting die gepland staat voor het jaar 2025. Daarbij zal in ieder geval worden ingegaan op de opbrengst en de effecten op het vliegverkeer in vergelijking met de omliggende landen.
Cofinanciering	Niet van toepassing.

De verhoging van de vliegbelasting loopt mee met de reguliere evaluatie van de vliegbelasting die gepland staat voor het jaar 2025. Daarbij zal in ieder geval worden ingegaan op de opbrengst en de effecten op het vliegverkeer in vergelijking met de omringende landen.

Effect op stikstof

Het reductie-effect op de stikstofuitstoot in Nederland (en depositie in Natura2000-gebieden) is verwaarloosbaar.

Effect op circulaire economie

Niet van toepassing.

Sectoroverstijgend

	Maatregel	Uitgewerkt en vastgesteld	In voorbereiding
1	Subsidie vroege fase opschaling		X
2	Investerings infrastructuur		X
3	Verhogen budget EIA		X
4	Verhogen budget MIA/VAMIL	X	
5	ODE-tarieven en integratie ODE in EB	X	

1. Subsidie vroege fase opschaling

Er wordt op dit moment een instrument uitgewerkt gericht op de vroege-fase-opschaling van hernieuwbare energiedragers. Financiering van dit instrument wordt gedekt uit het Klimaatfonds. Uitwerking van dit instrument loopt mee met de Meerjarenprogramma onder het Klimaatfonds. Besluitvorming vindt hierover vindt plaats in het voorjaar van 2023.

2. Investerings infrastructuur

Als onderdeel van het Klimaatfonds zijn middelen gereserveerd voor investeringen in infrastructuur. Uitwerking hiervan loopt mee met de Meerjarenprogramma onder het Klimaatfonds. Besluitvorming vindt hierover vindt plaats in het voorjaar van 2023.

3. Verhogen budget EIA

Het budget voor energie-investeringsaftrek wordt per 1 januari 2024 met 50 mln. euro structureel verhoogd. De precieze invulling van de verhoging van het budget wordt dit en volgend jaar nader uitgewerkt, waarbij ook de inzichten uit de reeds geplande evaluatie van de EIA zullen worden betrokken. Deze evaluatie vindt dit jaar (2022) plaats.

4. Verhogen budget MIA/VAMIL

Omschrijving maatregel

- *Wat is er in het Coalitieakkoord over de maatregel opgenomen?*

Intensivering van het budget van de MIA/VAMIL, gelding vanaf 2025 en structureel.

- *Toelichting maatregel*

Continuering van het verhoogde budget voor de MIA/Vamil met jaarlijks € 30 miljoen, zoals in de miljoenennota van afgelopen najaar opgenomen voor de periode 2022-2024 en in de huidige Milieulijst 2022 verwerkt (naar aanleiding van de Urgenda-besluitvorming in september 2021). Dit gaat gepaard met extra uitvoeringskosten van 3% over het verhoogde budget van € 30 miljoen (continuering van extra € 1 miljoen per jaar op de begroting IenW na 2024).

De MIA/Vamil kent momenteel een wettelijke horizonbepaling van 1 januari 2024. Na een positieve evaluatie kan de MIA/Vamil worden verlengd. De evaluatie vindt in 2022 plaats.

Nadere toelichting en (juridische) uitvoerbaarheid

- Hoe wordt de maatregel geïnstrumenteerd?
 - Subsidie:** wat is het budget (is dat beperkend of open einde)? Hoeveel subsidie krijg je voor welke verduurzaming? Maakt die subsidie de investering financieel aantrekkelijk of alleen iets minder rendabel? Hoeveel freeriders mag je verwachten?
 - Normering:** wat is de norm? Wordt de norm voor 100% gehandhaafd of niet?
 - Afspraken/convenanten:** wat is afgesproken en door wie, is het waarschijnlijk dat ze dat kunnen waarmaken?
 - Heffing/energiebelasting:** Wat betekent die belasting of die heffing voor de rentabiliteit van verduurzamingsmaatregelen?

De MIA en Vamil zijn fiscale regelingen die erop gericht zijn om de keuze van voorgenomen investeringen te beïnvloeden richting milieuvriendelijke bedrijfsmiddelen door het bieden van een investeringsaftrek en/of een willekeurige (veelal versnelde) afschrijving van het bedrijfsmiddel (liquiditeit- en rentevoordeel) in de IB en de Vpb.

Bedrijfsmiddelen die in aanmerking kunnen komen voor de MIA en/of Vamil staan vermeld op de Milieulijst. De hoofdthema's van deze lijst zijn: circulaire economie, voedselvoorziening en landbouwproductie, mobiliteit, klimaat en lucht, ruimtegebruik en gebouwde omgeving. Met de intensivering van het budget vanaf 2025 wordt structureel extra ruimte geboden voor de stimulering van transitiegerichte en CO₂-reducerende innovatieve technieken.

Planning maatregel

- Wat is de verwachte inwerkingtreding voor de maatregel, hoe ziet het proces eruit, inclusief tussenstappen?
 - Bijv. wanneer wordt wetsvoorstel aan de Tweede Kamer gestuurd?
 - Wanneer treedt wet- regelgeving in werking?

Per 2025. De 'besteding' van het beleidsgeld (belastingderving) wordt jaarlijks bij de aanpassingen op de Milieulijst vastgesteld door IenW in overeenstemming met FIN, en na overleg met LNV.

Inschatting nationale CO₂-reductie

- Wat is de inschatting van de CO₂-reductie van de maatregel in 2030 en de tussenliggende jaren?

Lasten	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030
CO ₂ -reductie				0,3 Mton	0,3 Mton	0,3 Mton	0,3 Mton	0,3 Mton	0,3 Mton

- Toelichting op berekening CO₂-effect inclusief bronverwijzing?

Indien voor kwalificerende bedrijfsmiddelen wordt uitgegaan van een reductie van 1ton CO₂ per € 100 geïnvesteerd bedrag, zou met de intensivering van het budget van € 30 miljoen, 0,3Mton (=300.000 ton) CO₂-reductie kunnen worden bereikt.

Bron: Validatie uitwerking Urgenda-maatregelen 2019 (CE Delft).

- Is dit in lijn met de CO₂-reductie uit het Coalitieakkoord? Zo nee, waarom wijkt het af?
Ja.

- Heeft de maatregel grote potentie voor CO₂-reductie op lange termijn (na 2030, richting 2050)? Zo ja, hoe wordt dit bewerkstelligd?

De MIA/Vamil is gericht op de fase van marktintroductie en -verbreding van duurzame innovatie technieken. Hiermee wordt beoogd dat de meerkosten van deze technieken afnemen en deze technieken meer gangbaar worden, met bijkomende milieuwinst. Daarbij is CO₂-reductie één van de milieudoelen van de regeling die direct (via stimulering van CO₂ reducerende technieken) of indirect (via grondstof besparende circulaire bedrijfsmiddelen) wordt gerealiseerd. Met name die laatste categorie is lastig kwalitatief vast te stellen.

De MIA is in 2018 geëvalueerd (Beleidsvaluatie MIA/Vamil, CE Delft, 2018. Kamerstukken II 2017/18, 34785, nr. 89). Deze evaluatie concludeerde dat de regeling er goed in is geslaagd om investeringen in bedrijfsmiddelen om te buigen richting het milieuvriendelijke alternatief. Daarnaast werd geconcludeerd

dat de kosteneffectiviteit van de MIA/Vamil hoog is. Dat geldt zowel vanuit het perspectief van de overheid als het bedrijfsleven. Tot op heden is de milieuwinst van de MIA/Vamil niet kwalitatief inzichtelijk gemaakt omdat dit geen doel van de regeling was. In een van de beleidsaanbevelingen van 2018 is verzocht hier wel inzicht in te gaan geven. Daarom wordt in 2022 gestart met een eerste indicatie van o.a. de CO₂ reductie die de regeling bereikt, maar ook met een aantal andere milieu-indicatoren zoals fijnstof- en NOx-reductie en de bijdrage aan de circulaire economie van de belangrijkste bedrijfsmiddelen op de Milieulijst. Dit zal de komende jaren verder worden uitgebreid.

Financiële consequenties

- Wat zijn de uitgaven voor de Staat voor deze maatregel (per jaar weergegeven t/m 2030)?

Lasten	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Uitgaven				+30 mln	+30 mln	+30 mln	+30 mln	+30 mln	+30 mln

- Welke financiële gevolgen heeft het voorstel voor maatschappelijke sectoren?

De MIA/Vamil is een lastenverlichting voor het bedrijfsleven in nagenoeg alle sectoren. De maximale steun die via de MIA/Vamil wordt gegeven wordt getoetst op staatssteun, waardoor deze vanuit staatssteunoptiek geen nadelige gevolgen heeft voor de concurrentie. Het budgettaire beslag van de MIA is voor 2022 gebudgetteerd op € 144 miljoen en dat van de Vamil op € 25 miljoen. Hiermee kan vanaf 2022 meer fiscaal voordeel verleent worden aan het bedrijfsleven.

Dekking	• Zijn in het Coalitieakkoord middelen gereserveerd? Welk budget? Jaarlijks € 30 mln structureel vanaf 2025 (lastenverlichting), samen met structurele bekostiging van bijkomende uitvoeringskosten van jaarlijks € 1 miljoen structureel op de begroting van lenW (continuering na 2024), waarmee voor de uitvoering van de regeling bij RVO 3% beschikbaar blijft.
Instrument	• Reeds bestaand instrument of nieuw, nog op te zetten instrument? MIA/Vamil is een bestaande regeling. • Op welke wijze wordt verwacht dat het beleidsinstrumentarium gaat bijdragen aan de beoogde prestaties en effecten? (beknopte beleidstheorie) Jaarlijks wordt bij vaststelling van de Milieulijst bezien op welke wijze klimaat-neutrale en circulaire technieken die CO₂ besparen worden gestimuleerd om een zo groot mogelijk klimaat- en milieuwinst te behalen. Door het structureel verhogen van het budget kan het aantal milieuvriendelijke bedrijfsmiddelen dat in aanmerking komt, blijvend worden uitgebreid en waar nodig steunpercentages voor specifieke bedrijfsmiddelen worden verhoogd. Dit kan nu nog onrendabele investeringen in groene bedrijfsmiddelen die bijdragen aan klimaatdoelstellingen, circulaire economie en elektrificatie nét wel rendabel maken. • Waarom is deze maatregel een efficiënte manier om beoogde prestaties te bereiken? De beleidsevaluatie 2018 geconcludeerde dat de kosteneffectiviteit van de MIA/Vamil hoog is, namelijk per euro overheidsbudget wordt netto € 8,2 tot € 11,9 in milieuvriendelijke bedrijfsmiddelen geïnvesteerd. Intensivering van de MIA/Vamil levert naar verwachting per saldo extra milieuwinst op.
Doelbereik	• Hoe wordt geborgd dat uitgaven bijdragen aan de gestelde CO₂-doelen in het Coalitieakkoord? Hierover wordt jaarlijkse door RVO gerapporteerd, zoals vastgelegd in monitoringsafspraken.
Evaluatie	• Hoe wordt de maatregel gemonitord en geëvalueerd? De regeling wordt elke vijf jaar geëvalueerd. Dit jaar wordt de MIA/Vamil voor de periode 2017-2021 geëvalueerd zodat de TK hierover in 2023 kan worden geïnformeerd. Voor de MIA/Vamil wordt in 2023 een start gemaakt met rapporteren van CO₂-reductie in het jaarverslag over 2022.
Cofinanciering	• Mogelijkheden voor publieke (bijv. EU-gelden, Invest NL) of private cofinanciering? De regeling biedt een gedeeltelijke overbrugging van de meerkosten van een duurzaam bedrijfsmiddel ten opzichte van het gangbare alternatief. Bij de huidige steunpercentages MIA en Vamil levert dit een ondernemer maximaal 14% netto voordeel in het geval van de VPB. Financiering van de overige kosten is aan de ondernemer. Daarbij heeft een ondernemer voor een aantal bedrijfsmiddelen van de Milieulijst de keuze om een subsidie aan te vragen via het Rijk of decentrale overheden.

Effect op stikstof

- Heeft de maatregel ook een effect op de emissies van stikstof?

Ja, diverse bedrijfsmiddelen op de Milieulijst dragen bij aan het reduceren van stikstof, met name in de agrarische sector en de industrie. De evaluatie MIA/Vamil 2018 concludeerde dat de totale milieuwinst van de regeling niet in een indicator is weer te geven, omdat de milieuwinst op verschillende terreinen optreedt, waaronder stikstof.

Effect op circulaire economie

- Heeft de maatregel ook effect op de doelstellingen voor circulaire economie (n.b. toelichting hoe CE-maatregel bijdraagt aan CO₂-reductie bij 'nationale CO₂-reductie opnamen')?

Ja, in 2020 werd voor € 378 miljoen (14%) geïnvesteerd in circulaire bedrijfsmiddelen. Dit aandeel stijgt jaarlijks.

5. ODE-tarieven en integratie ODE in EB

Omschrijving maatregel

- De ODE-tarieven zijn momenteel tot en met 2022 wettelijk vastgelegd. Vanaf 2023 worden de ODE-tarieven verhoogd conform het basispad. Tegelijkertijd worden de ODE en SDE++ ontkoppeld en worden de ODE-tarieven geïntegreerd in de tarieven van de energiebelasting.
- Deze ODE-maatregel is onderdeel van een breder pakket aan tariefaanpassingen binnen de energiebelasting:
 - tariefschuif 1e schijf en verhoging belastingvermindering (zie ander fiche)
 - tariefstructuur energiebelasting minder degressief maken door tarieven van hogere verbruiksschijven te verhogen (struc. met 500 mln.). Deze maatregel wordt momenteel nog verder uitgewerkt.
 - tarief 2e en 3e schijf elektriciteit verlagen (struc. met 500 mln.). Deze maatregel wordt momenteel nog verder uitgewerkt.

Nadere toelichting en (juridische) uitvoerbaarheid

Ontkoppeling SDE++-ODE en integratie ODE-tarieven in tarieven energiebelasting

- Over de levering en het verbruik van elektriciteit en aardgas moet naast de energiebelasting (EB) een opslag duurzame energie- en klimaattransitie (ODE) worden betaald. De EB is opgenomen in de Wet belastingen op milieugrondslag (FIN), de ODE in de Wet ODE (EZK).
- De ODE wordt samen met de EB geheven en ingevorderd door de Belastingdienst, en kent dezelfde tariefstructuur en grondslag als de energiebelasting.
- Per 2022 wordt de ODE lastenneutraal ontkoppeld van de subsidieregeling SDE++. Dit betekent dat de ODE-tarieven, behalve de eenmalige bijstelling (zie hierboven), in de toekomst niet meer hoeven te worden gebaseerd op de verwachte kasuitgaven van de SDE++ in een bepaald jaar.
- Met de budgettaire ontkoppeling van de ODE en de SDE++ heeft de ODE ten opzichte van de energiebelasting geen aparte functie meer. Gezien de tariefstructuur, grondslag en uitvoeringssystematiek al gelijk aan elkaar zijn, worden de ODE-tarieven vanaf 2023 geïntegreerd in de tarieven van de energiebelasting. Het afschaffen van de ODE is een structuuraanpassing en per 2024 mogelijk. De ODE-tarieven worden daarom eerst naar nul verlaagd in 2023, waarna de Wet ODE per 2024 formeel wordt afgeschaft.
- De ODE-tarieven worden nu in lopende prijzen weergegeven, zodanig dat aansluiting wordt gevonden bij de ODE taakstelling. De tarieven van de energiebelasting worden wel geïndexeerd. Om te voorkomen dat de ODE-tarieven bij integratie in de energiebelasting meteen geïndexeerd worden (en hierdoor uiteindelijk meer geld opbrengen dan de taakstelling), worden de ODE-tarieven eerst constant gemaakt en daarna geïndexeerd (zoals gebruik in de energiebelasting).

Oploop ODE-tarieven

- De ODE-tarieven zijn momenteel tot en met 2022 wettelijk vastgelegd. Daarnaast is voor de periode tot en met 2030 een budgettaire taakstelling opgenomen in de begroting van EZK. De ODE is relevant voor het lastenkader. Vanaf 2022 wordt de ODE lastenneutraal ontkoppeld van de SDE++.
- In de toekomst hoeven hierdoor de ODE-tarieven niet meer opnieuw worden vastgesteld als de SDE++ kasuitgaven veranderen.
- Om de ontkoppeling lastenneutraal te laten plaatsvinden, worden de ODE-tarieven wel nog een keer aangepast conform de oploop in het basispad (ook opgenomen in de EZK-begroting). Dit gebeurt voorafgaand aan de verlaging van de tarieven in de 2e en 3e schijf elektriciteit (struc. met 500 mln.).
- Gedurende de vorige kabinetsperiode is er sprake geweest van grondslagerosie, waardoor een extra tariefsverhoging nodig zou zijn om de oorspronkelijke taakstellende budgettaire reeks voor de ODE uit de EZK-begroting (2022) op te halen. De grondslagerosie bedraagt naar schatting 277 miljoen euro structureel. Deze extra tariefsverhoging is volgens de regels van het inkomstenkader lastenrelevant en zou een lastenverzwaring betekenen ten opzichte van de afspraak in het coalitieakkoord om de SDE++ en ODE lastenneutraal te ontkoppelen.
- De ODE-reeks uit de EZK-begroting (2022) wordt daarom hiervoor gecorrigeerd. De totale budgettaire reeks is weergegeven in onderstaande tabel.
- Voor het vaststellen van de ODE-tarieven wordt aangesloten bij de systematiek die is afgesproken in het Klimaatakkoord. Hierbij geldt per 2020 voor de ODE een lastenverdeling van 1/3 voor huishoudens en 2/3 voor bedrijven, waarvan 550 mln. in 2030 wordt opgebracht door de industrie.
- NB. Gelijktijdig met de ophoging van de ODE-tarieven, worden de ODE-tarieven geïntegreerd in de energiebelasting, door de tarieven in de energiebelasting op te plussen (zie ook bovenstaande alinea). Hierna vervallen ook de afspraken uit het Klimaatakkoord rondom het vaststellen van de ODE-tarieven.

LET OP – DISCLAIMER: In onderstaande tabellen zijn voor de ODE de **voorlopige** tarieven en budgettaire opbrengst opgenomen. De ODE-tarieven worden eind juni herijkt o.b.v. de meest actuele inzichten t.a.v. het gerealiseerde energieverbruik (CBS) en prognoses t.a.v. het toekomstige energieverbruik (PBL). Bovendien kan de budgettaire ODE taakstelling nog wijzigen. Tot slot is in deze tabel de in het coalitieakkoord afgesproken verlaging van de ODE-tarieven 2e en 3e schijf elektriciteit nog **niet** opgenomen. Er kunnen geen rechten worden ontleend aan de ODE-tarieven in de onderstaande tabel. In het Belastingplan 2023 wordt het definitieve voorstel voor de tarieven opgenomen, waarbij de ODE-tarieven zullen zijn geïntegreerd in de tarieven van de energiebelasting.

Voorlopige ODE-tarieven in eurocenten (excl. btw)	2023	2025	2030
Aardgas per m ³			
Schijf 1: 0 - 170.000 m ³	9,23	10,74	11,83
Schijf 2: 170.000 - 1 mln. m ³	2,55	2,97	3,27
Schijf 3: 1 mln. - 10 mln. m ³	2,52	2,93	3,23
Schijf 4: > 10 mln. m ³	2,52	2,93	3,23
Elektriciteit per kWh			
Schijf 1: 0 - 10.000 kWh	3,26	3,79	4,17
Schijf 2: 10.000 - 50.000 kWh	4,46	5,19	5,72
Schijf 3: 50.000 - 10 mln. kWh	2,44	2,84	3,13
Schijf 4: >= 10 mln. kWh	0,05	0,06	0,07

Tabel 1: Voorlopige ODE-tarieven basispad (excl. CA tariefverlaging schijf 2 en 3 elektriciteit)

Lasten	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Budgettaire taakstelling ODE (in mln. euro)	3079	3344	3505	3250	3235	3259	3538	3758

Planning maatregel

De tariefaanpassingen in de ODE en de integratie van de ODE-tarieven in de energiebelasting worden – als onderdeel van het breder pakket aan tariefaanpassingen binnen de energiebelasting – opgenomen in het Belastingplan 2023. Beoogde inwerkingtreding is 1 januari 2023.

Inschatting nationale CO₂-reductie

De budgettaire taakstelling van de ODE loopt naar verwachting op van 3079 mln. in 2023 naar 3758 mln. in 2030. De ODE-tarieven zullen hierdoor stijgen, waardoor het verbruik van energie duurder wordt. Dit kan een grotere prikkel geven om energie te besparen, waardoor de CO₂-uitstoot kan dalen. De effecten van de ophoging van de ODE-tarieven worden momenteel nader in kaart gebracht. De lastenneutrale ontkoppeling van de SDE++ en het overhevelen van de ODE naar de EB heeft geen gevolgen voor de CO₂-uitstoot.

Financiële consequenties

Zie hierboven.

Dekking	Niet van toepassing.
Instrument	Het gaat om een aanpassing van de tarieven in de ODE en energiebelasting.
Doelbereik	Niet van toepassing.
Evaluatie	De ODE-tarieven worden geïntegreerd in de energiebelasting. De energiebelasting wordt periodiek geëvalueerd. De laatste evaluatie is in 2021 opgeleverd.
Cofinanciering	Niet van toepassing.

Effect op stikstof

Geen effect.

Effect op circulaire economie

Geen effect.

Bijlage 2 - Het wetgevingsprogramma

Inleiding

Dit wetgevingsprogramma bestaat uit drie delen:

In deel I wordt gerapporteerd over de voortgang van de in voorbereiding zijnde klimaatwet- en regelgeving.

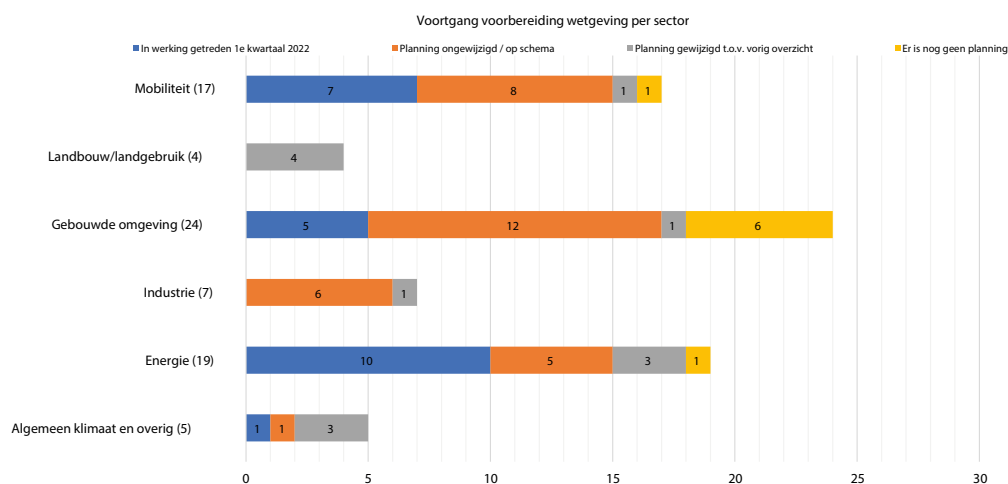
In deel II wordt ingegaan op ontwikkelingen die zich het afgelopen jaar (vanaf juli 2021) hebben voorgedaan in het internationaal en Europees klimaatrecht.

Deel III bevat een geactualiseerd overzicht van de in voorbereiding zijnde wet- en regelgeving op het terrein van klimaat.

Deel I: Voortgang van in voorbereiding zijnde wet- en regelgeving

Periodiek wordt gerapporteerd over de voortgang van de voorbereiding van klimaatwet- en regelgeving. In de bijlage bij de brief van 11 februari 2022 (Kamerstukken II 2021/22 32813, nr. 974) is een overzicht van de in voorbereiding zijnde wet- en regelgeving op het terrein van klimaat opgenomen. Dit overzicht is geactualiseerd. Het geactualiseerde overzicht is opgenomen in deel III van dit wetgevingsprogramma. In dit geactualiseerde wetgevingsoverzicht zijn 76 wetgevingsproducten opgenomen.

De voorbereiding van de wet- en regelgeving op het gebied van klimaat ligt op schema. 23 wetgevingsproducten zijn in het eerste kwartaal van 2022 in werking getreden. 53 wetgevingsproducten worden momenteel voorbereid. Het gaat om 5 algemene wetgevingsproducten, zoals voorstellen voor wijzigingen van de Klimaatwet en de instelling van het Klimaatfonds en om 48 wetgevingsproducten die specifiek gekoppeld zijn aan één van de vijf sectoren. In de onderstaande staafdiagrammen is de voortgang van de voorbereiding van wetgevingsproducten per sector weergegeven.

In de staafdiagrammen worden vier categorieën onderscheiden. Onder de eerste categorie (blauw) vallen de wetgevingsproducten die in het eerste kwartaal van 2022 in werking zijn getreden. De tweede categorie (oranje) betreffen de wetgevingsproducten waarvoor de voorbereiding op schema loopt. Voor de derde categorie wetgevingsproducten (grijs) is de planning ten opzichte van het op 11 februari gepubliceerde wetgevingsoverzicht gewijzigd. Op deze wijzigingen wordt hieronder per sector nader ingegaan. Voor de laatste categorie (geel) is op dit moment nog geen planning vastgesteld. De wetgevingsproducten die onder deze categorie vallen zijn in het wetgevingsoverzicht (deel III van dit wetgevingsprogramma) te herkennen doordat voor de beoogde inwerkingtredingsdatum in de rechterkolom "1-1-9999" is opgenomen.

Sector Mobiliteit

Voor de sector mobiliteit is de planning voor de regeling voor werkgerelateerde personenmobiliteit (nr. 48 van het wetgevingsoverzicht), ten opzichte van het overzicht van 11 februari, gewijzigd. Deze regeling wordt onderdeel van de uitvoeringsregelgeving van de Omgevingswet. De beoogde inwerkingtreding voor deze regeling is, gelet op de uitgestelde inwerkingtreding van de Omgevingswet, gewijzigd in 1 januari 2023.

Sector landbouw en landgebruik

Voor de 4 wetgevingsproducten voor de sector landbouw en landgebruik is de planning aangepast. 3 van deze 4 wetgevingsproducten hebben betrekking op wijzigingen van mijnbouwregelgeving in verband met het aanpassen van het vergunningstelsel voor geothermie (nrs. 41, 42 en 43 van het wetgevingsoverzicht). De inwerkingtreding van deze wijzigingen is thans voorzien op 1 januari 2023. Het vierde wetge-

vingsproduct ziet op de herziening van het mestbeleid (nr. 40). De invoering van de regelgeving voor het toekomstig mestbeleid zal stapsgewijs plaatsvinden. De eerste stap is voorzien per 1 januari 2023.

Sector gebouwde omgeving

De meeste wetgevingsproducten (19) worden momenteel voorbereid voor de sector gebouwde omgeving. Voor één wetgevingsproduct is de planning ten opzichte van het overzicht van 11 februari 2022 aangepast. De beoogde inwerkingtreding van de introductie van de bevoegdheid voor gemeentelijke bestuursorganen om bij maatwerk te bepalen dat de daken van industrie functies gebruikt worden voor de opwek van hernieuwbare energie of maatregelen ten behoeve van klimaatadaptatie (nr. 25 van het wetgevingsoverzicht) is thans vastgesteld op 1 juli 2025.

Sector Industrie

Voor de sector industrie is de planning ook voor één wetgevingsproducten gewijzigd. De beoogde inwerkingtreding van de informatieplicht over energiebesparing onder de Omgevingswet (nr. 39 van het wetgevingsoverzicht) is gewijzigd in 1 januari 2022, als gevolg van de gewijzigde voorgenomen inwerkingtreding van de Omgevingswet op 1 januari 2023. Dit betreft een voortzetting van een reeds bestaande informatieplicht op grond van het Activiteitenbesluit milieubeheer.

Sector Energie

Voor de sector Energie is voor drie wetgevingsproducten de planning t.o.v. het vorige overzicht aangepast. De beoogde inwerkingtreding voor de implementatieregelgeving van de richtlijn hernieuwbare energie (RED2) (nrs. 7 en 8 op het wetgevingsoverzicht) is gewijzigd van 1 maart 2022 in 1 juli 2022. De beoogde inwerkingtreding van de wijziging van de Regeling conformiteitsbeoordeling vaste biomassa voor energietoepassingen (nr. 12 op het wetgevingsoverzicht) is gewijzigd van 1 april 2022 naar 1 juli 2022.

Algemeen klimaat en overige

In de Kamerbrief van 11 februari 2022 is aangekondigd dat het kabinet voornemens is met wetsvoorstellen te komen om de Klimaatwet in twee stappen te wijzigen. De planning voor deze wetsvoorstellen is t.o.v. het vorige wetgevingsoverzicht (d.d. 11 februari 2022) gewijzigd. De inwerkingtreding van de eerste wijziging, die alleen voorziet in een wijziging van de doelen van de Klimaatwet om deze wet in overeenstemming te brengen met de Europese Klimaatwet, is thans voorzien op 1 oktober 2022. De beoogde inwerkingtreding voor de tweede wetswijziging, die voorziet in wijzigingen die voortvloeien uit het Coalitieakkoord, zoals het wettelijk verankeren van de positie van de op te richten wetenschappelijke adviesraad en stroomlijning van de beleidscyclus van de Klimaatwet met de begrotingscyclus, is 1 januari 2024.

Voor het wetsvoorstel tot instelling van het Klimaatfonds was in het vorige wetgevingsoverzicht geen planning opgenomen. De beoogde inwerkingtredingsdatum voor deze instellingswet is 1 september 2023.

Deel II: Ontwikkelingen in het Internationaal en Europees Recht

1. Recente ontwikkelingen in het Internationaal Klimaatrecht

De connectie tussen mensenrechten en milieu, waaronder het klimaat en klimaatverandering, staat in verschillende internationale gremia in de belangstelling.

De Mensenrechtenraad van de Verenigde Naties (MRR) heeft in oktober 2021 zonder tegenstemmen een resolutie aangenomen waarin het recht op een schoon, gezond en duurzaam leefmilieu wordt erkend. Nederland heeft, tezamen met andere lidstaten van de Europese Unie (EU), vóór het aannemen van deze resolutie gestemd. Naar verwachting zal erkenning van het recht op een schoon, gezond en duurzaam leefmilieu in de loop van 2022 ook aan de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties (AVVN) worden voorgelegd. De specifieke inhoud van het recht op een schoon, gezond en duurzaam leefmilieu moet nog uitkristalliseren, maar het recht beoogt burgers te beschermen tegen milieuschade, Staten te verplichten participatierechten in milieuaangelegenheden te verzekeren en een minimale standaard van milieukwaliteit voor eenieder te verzekeren, zodat effectief genot van mensenrechten verzekerd is. De VN MRR heeft in oktober 2021 tevens een resolutie aangenomen ter mandatering van een speciale rapporteur voor mensenrechten en klimaatverandering. Rapporten van de speciale rapporteur zijn niet bindend voor VN lidstaten, maar kunnen wel 'good practices' bevatten of aanbevelingen.

De discussie over het recht op een schoon, gezond en duurzaam leefmilieu vindt tevens plaats in de Raad van Europa. Nederland neemt in dit kader deel aan het CDDH-ENV. Dit is een werkgroep die zich onder de paraplu van het Stuurcomité mensenrechten (CDDH) van de Raad van Europa bezighoudt met mensenrechten en milieu. Deze werkgroep heeft onder andere een mandaat om een niet-bindend juridisch instrument t.a.v. milieu en mensenrechten te ontwikkelen, en om nut en noodzaak van verder werk op dit gebied (in het bijzonder in de vorm van een nader bindend of niet-bindend instrument) te onderzoeken. Klimaat speelt in deze discussies een belangrijke, maar geen exclusieve, rol.

Tot slot wordt er al enige tijd gelobbyd binnen de VN voor een adviesaanvraag bij het Internationaal Gerechtshof (IGH) met betrekking tot mensenrechten en klimaatverandering. De lobby is erop gericht een meerderheid aan stemmen van staten in de AVVN te vergaren, die middels een resolutie een adviesverzoek aan het IGH kan voorleggen op basis van het VN Handvest. Vervolgens is het aan het IGH om zich te buigen over de vraag of het opportuun is om de adviesaanvraag in behandeling te nemen. Dergelijke adviezen zijn niet bindend, maar wel gezaghebbend. Nederland volgt deze adviezen normaal gesproken op en steunt adviesaanvragen over algemene vragen van internationaal recht. Indien een adviesaanvraag in behandeling wordt genomen door het IGH, dan zal Nederland deelnemen aan de inhoudelijke behandeling door middel van het indienen van zijn zienswijze. Nederland steunt de inzet in internationale gremia op het gebied van klimaat en mensenrechten. Nederland hecht er belang aan samen op te trekken met EU-lidstaten.

2. Recente ontwikkelingen in het Europees (Klimaat)recht

In de Green Deal heeft de Europese Commissie een nieuwe groeistrategie voor de EU vastgesteld die de Unie moet omvormen tot een rechtvaardige en welvarende samenleving waar vanaf 2050 netto geen broeikasgassen meer worden uitgestoten. In december 2019 heeft de Europese Raad ingestemd met dit doel om een klimaat neutrale Unie in 2050 te zijn.¹⁴ Als onderdeel van de Europese Green Deal publiceerde de Europese Commissie op 4 maart 2020 het voorstel voor een Europese Klimaatwet. De Europese Klimaatwet is op 30 juni 2021 aangenomen en op 27 juli 2021 in werking getreden. De Europese Klimaatwet bevat een bindende doelstelling om in 2050 als Europese Unie klimaatneutraal te zijn (netto nul emissies) en het streven om na 2050 negatieve emissies te realiseren. Om het doel van klimaatneutraliteit in 2050 te bereiken, is in de Europese Klimaatwet ook een bindende doelstelling opgenomen om de netto broeikasgasemissies in de Unie in 2030 met ten minste 55% te verminderen ten opzichte van het niveau van 1990.

¹⁴ Resolutie van het Europees Parlement van 15 januari 2020 over de Europese Green Deal (2019/2956 (RSP)), Conclusies van de Europese Raad van 12 december 2019, EUCO 29/19, CO EUR 31, CONCL 9.

Om de verhoogde ambities en aangescherpte reductiedoelen uit de Europese Klimaatwet ten uitvoer te leggen heeft de Europese Commissie op 14 juli 2021 het 'Fit for 55' pakket met 13 wetgevingsvoorstellen en 1 mededeling gepresenteerd. Het pakket bevat wetgevingsvoorstellen om het volledige klimaat- en energiekader van de EU voor 2030 te herzien, met inbegrip van de wetgeving inzake de verdeling van de inspanningen, landgebruik en bosbouw, hernieuwbare energie, energie-efficiëntie, emissienormen voor nieuwe auto's en bestelwagens, en de energielastingrichtlijn. De Commissie stelt voor de regeling voor de handel in emissierechten (ETS) te versterken, deze uit te breiden tot de maritieme sector en de gratis rechten die aan luchtvaartmaatschappijen worden toegewezen, metertijd te verminderen. Een voorgestelde nieuwe regeling voor de handel in emissierechten voor het wegvervoer en gebouwen zou in 2025 van start moeten gaan, aangevuld met een nieuw sociaal klimaatfonds van 72,2 miljard euro. Ook wordt er nieuwe wetgeving voorgesteld inzake schone maritieme brandstoffen en brandstoffen voor de luchtvaart. Om te zorgen voor een billijke prijsstelling voor broeikasgasemissies die verband houden met ingevoerde goederen, stelt de Commissie een nieuw koolstofgrensaanpassingsmechanisme (Carbon Border Adjustment Mechanism - CBAM) voor.

De volgende aangekondigde initiatieven zijn door de Commissie aangenomen en op 14 juli 2021 meegedeeld:

- herziening van de EU-regeling voor de handel in emissierechten (ETS), met inbegrip van maritieme, luchtvaart- en koolstofcompensatie- en reductieregeling voor de internationale luchtvaart (CORSIA), alsook een voorstel voor ETS als eigen middel;¹⁵
- het koolstofgrensaanpassingsmechanisme (Carbon Border Adjustment Mechanism - CBAM) en een voorstel voor CBAM als eigenmiddelenbron;¹⁶
- verordening inzake de verdeling van de inspanningen (Effort Sharing Regulation - ESR);¹⁷
- herziening van de energielasting richtlijn (EBR);¹⁸
- wijziging van de richtlijn hernieuwbare energie ter uitvoering van de ambitie van de nieuwe klimaatdoelstelling voor 2030 (RED);¹⁹
- wijziging van de richtlijn energie-efficiëntie ter implementatie van de ambitie van de nieuwe klimaatdoelstelling voor 2030 (EED);²⁰
- herziening van de verordening inzake de opname van broeikasgasemissies en -verwijderingen door landgebruik, verandering in landgebruik en bosbouw in het klimaat- en energiekader (LULUCF);²¹
- herziening van de richtlijn inzake de inzet van infrastructuur voor alternatieve brandstoffen;²²
- herziening van de verordening tot vaststelling van CO₂-emissienormen voor nieuwe personenauto's en voor nieuwe lichte bedrijfsvoertuigen.²³

Het voorstel voor een nieuw sociaal klimaatfonds was een toevoeging aan de oorspronkelijke lijst van initiatieven voor de zomer van 2021. De op 16 juli 2021 goedgekeurde EU-bosbouwstrategie wordt ook beschouwd als een onderdeel van de 'Fit for 55' - dossiers.

¹⁵ Brussels, 14.7.2021 COM(2021) 551 final 2021/0211 (COD), [revision-eu-ets_with-annex_en_o.pdf \(europa.eu\)](#).

¹⁶ [EUR-Lex - 52021PC0564 - EN - EUR-Lex \(europa.eu\)](#).

¹⁷ Brussels, 14.7.2021 COM(2021) 555 final 2021/0200 (COD), [proposal-amendment-effort-sharing-regulation-with-annexes_en.pdf \(europa.eu\)](#).

¹⁸ Brussels, 14.7.2021 COM(2021) 563 final 2021/0213 (CNS), [EUR-Lex - 52021PC0563 - EN - EUR-Lex \(europa.eu\)](#).

¹⁹ Brussels, 14.7.2021 COM(2021) 557 final 2021/0218 (COD), [amendment-renewable-energy-directive-2030-climate-target-with-annexes_en.pdf \(europa.eu\)](#).

²⁰ Brussels, 14.7.2021 COM(2021) 558 final 2021/0203 (COD), [EUR-Lex - 52021PC0558 - EN - EUR-Lex \(europa.eu\)](#).

²¹ Brussels, 14.7.2021 COM(2021) 554 final 2021/0201 (COD), [EUR-Lex - 52021PC0554 - EN - EUR-Lex \(europa.eu\)](#).

²² Brussels, 14.7.2021 COM(2021) 559 final 2021/0223(COD), [EUR-Lex - 52021PC0559 - EN - EUR-Lex \(europa.eu\)](#).

²³ Brussels, 14.7.2021 COM(2021) 556 final 2021/0197 (COD), [EUR-Lex - 52021PC0556 - EN - EUR-Lex \(europa.eu\)](#).

De volgende initiatieven werden op 15 december 2021 goedgekeurd en meegedeeld:

- vermindering van de methaanemissies in de energiesector;²⁴
- herziening van de richtlijn betreffende de energieprestaties van gebouwen (EPBD);²⁵
- herziening van het derde energiepakket voor gas (Richtlijn 2009/73/EU en Verordening 715/2009/EU) om concurrerende koolstofarme gasmarkten te reguleren.²⁶

²⁴ Brussels, 15.12.2021 COM(2021) 805 final 2021/0423 (COD), [EUR-Lex - 52021PCo805 - EN - EUR-Lex \(europa.eu\)](#).

²⁵ Brussels, 15.12.2021 COM(2021) 802 final 2021/0426 (COD), [EUR-Lex - 52021PCo802 - EN - EUR-Lex \(europa.eu\)](#).

²⁶ Brussels, 15.12.2021 COM(2021) 803 final 2021/0425 (COD), [EUR-Lex - 52021PCo803 - EN - EUR-Lex \(europa.eu\)](#).

Deel III: Het wetgevingsoverzicht

In het onderstaande overzicht is per sector de wet- en regelgeving opgenomen die thans in voorbereiding is. In het tweede deel van het overzicht is de wet- en regelgeving opgenomen die in het eerste kwartaal van 2022 in werking is getreden. Wetgevingsproducten die voor 1 januari 2022 in werking zijn getreden, zijn niet opgenomen in het overzicht.

Nr.	Wetgevingsproduct	Onderwerp	Eerstverant-woordelijk ministerie	Bron	Type regeling	Maatregel	Fase	Beoogde inwerkingtre-ding (1-1-9999 = nog geen planning)
1	Instellingswet klimaat- en transitiefonds	Algemeen klimaat en overig	EZK	Coalitieakkoord Rutte IV	Wet	Tijdelijke wet Klimaatfonds (Wet).	Voorbereiding	1-9-2023
2	Wijziging van de Klimaatwet (opnemen tussendoelen, onafhankelijke adviesraad en aansluiten bij begrotingscyclus)	Algemeen klimaat en overig	EZK	Coalitieakkoord Rutte IV	Wet	Wijziging Klimaatwet.	Voorbereiding	1-1-2024
3	Wijziging van de Klimaatwet (aanpassen reductiedoelen)	Algemeen klimaat en overig	EZK	EU-implementatie	Wet	Wetsvoorstel tot wijziging van de Nederlandse Klimaatwet om deze wet in lijn te brengen met de Europese Klimaatwet	Voorbereiding	1-10-2022
4	Wijziging Algemene uitvoeringsregeling SDE++ en Regeling aanwijzing categorieën duurzame energieproductie en klimaattransitie 2021	Algemeen klimaat en overig	EZK	Klimaataakkoord	Regeling	De wijzigingen houden verband met de openstelling in oktober 2021 van de subsidiemodule SDE++ (Regeling aanwijzing categorieën duurzame energieproductie en klimaattransitie 2021, Strct. 2021, 35131). Bij de openstelling van de SDE++ in de Regeling aanwijzing categorieën duurzame energieproductie en klimaattransitie 2021 worden enkele nieuwe technieken ter vermindering van broeikasgas gestimuleerd, welke ook wijzigingen in de Algemene uitvoeringsregeling vereisen.	Nieuwe openstelling in voorbereiding	1-7-2022
5		Energie	EZK	coalitieakkoord Rutte IV		Wijziging SDE++.	Voorbereiding	1-1-2023
6		Energie	EZK	coalitieakkoord Rutte IV		Subsidieregeling CO ₂ -vrije gascentrales.	Voorbereiding	1-1-9999
7	Wet implementatie EU-richtlijn hernieuwbare energie voor garanties van oorsprong (35814)	Energie	EZK	EU-implementatie	Wet	Implementatie van de richtlijn hernieuwbare energie (RED2). Betreft garanties van oorsprong.	Eerste Kamer behandeling op 24 mei 2022	1-7-2022
8	Wijziging van de Regeling garanties van oorsprong en certificaten van oorsprong ter implementatie van de richtlijn (EU) 2018/2001 inzake hernieuwbare energie (RED2)	Energie	EZK	EU-implementatie	Regeling	Implementatie van de richtlijn hernieuwbare energie (RED2). Betreft garanties van oorsprong.	Voorbereiding	1-7-2022
9	Besluit emissie van broeikasgas bij elektriciteits-opwekking	Energie	EZK	Klimaataakkoord	AMvB	Besluit strekt tot uitvoering van de Wet minimum CO ₂ -prijs elektriciteitsopwekking en geeft aanvullende regels t.a.v. o.a. het elektriciteitsmonitoringsplan/verificatie elektriciteitsemissieverslag.	Nog niet gepubliceerd	23-5-2022
10	Regeling emissie van broeikasgas bij elektriciteits-opwekking	Energie	EZK	Klimaataakkoord	Regeling	Regeling strekt tot uitvoering van de Wet minimum CO ₂ -prijs elektriciteitsopwekking en het Besluit emissie van broeikasgas bij elektriciteitsopwekking.	Voorbereiding	1-1-2023
11	Energiewet	Energie	EZK	Klimaat-akkoord en EU-implementatie	Wet	De Elektriciteitswet 1998 en Gaswet worden herzien en samengevoegd in een nieuwe Energiewet. Het doel is te komen tot wetgeving die de transitie naar een duurzame energiehuishouding optimaal ondersteunt. Daaronder vallen onder andere een aantal afspraken uit het Klimaatakkoord aansluiting voor hernieuwbaar op land en netuitbreiding en data uitwisseling.	Voorbereiding	1-1-2023
12	Wijziging van de Regeling conformiteitsbeoordeling vaste biomassa voor energietoepassingen	Energie	EZK/lenW	Technische reparatie	Regeling	Wijziging van de Regeling conformiteitsbeoordeling vaste biomassa voor energietoepassingen.	Voorbereiding	1-7-2022
13	Subsidiemodule Indirecte emissiekosten ETS (titel 4.4)	Energie	EZK		Regeling	De regeling compenseert energie-intensieve bedrijven uit enkele specifieke sectoren voor de ETS-kosten die zij indirect betalen via hun energierekening. Deze bedrijven zijn actief op een mondiale markt waar zich ook (non-EU) concurrenten begeven waarvan de energieleveranciers geen emissiebprijsing kennen en doorberekenen. Doel is weglek van CO ₂ -uitstoot en werkgelegenheid te voorkomen.	Voorbereiding	1-7-2022
14	Wijziging Besluit kwaliteit leefomgeving	gebouwde omgeving	BZK	Coalitieakkoord Rutte IV		Zonnepanelen op objecten.	Voorbereiding	1-1-9999

Nr.	Wetgevingsproduct	Onderwerp	Eerstverant-woordelijk ministerie	Bron	Type regeling	Maatregel	Fase	Beoogde inwerkingtre-ding (1-1-9999 = nog geen planning)
15	Aanpassing Besluit bouwwerken leefomgeving	Gebouwde omgeving	BZK	Klimaatakkoord	AMvB	Regels over de eindnorm energieprestatie 2050 voor utiliteitsbouw.	Voorbereiding	1-1-2023
16	Aanpassing Besluit bouwwerken leefomgeving	Gebouwde omgeving	BZK	Implementatie EPBDIII	AMvB	Mogelijke aanpassing van de energieprestatie-eisen bij nieuwbouw, ingrijpende renovatie, verbouw en technische bouwsystemen naar aanleiding van de resultaten van de Kosten Optimaliteit Studie (KOS). Deze is gereed 1-1-2024.	KOS wordt gedaan in 2022 en 2023	1-7-2025
17	Aanpassing Besluit bouwwerken leefomgeving	Gebouwde omgeving	BZK	Klimaatakkoord	AMvB	De milieuprestatie-eis voor nieuwe gebouwen wordt aangescherpt en de reikwijdte wordt mogelijk aangepast.	voorbereiding	1-7-2025
18	Aanpassing Boek 5 Burgerlijk Wetboek	Gebouwde omgeving	BZK/JenV	Klimaatakkoord	Wet	Introductie notificatieregeling in verband met het wegnemen van belemmeringen bij de plaatsing van laadpalen en andere installaties voor verduurzaming van Vereniging van Eigenaars (VvE).	Voorbereiding	1-1-2024
19	Wet gemeentelijke instrumenten warmtetransitie (Wgiw)	Gebouwde omgeving	BZK	Klimaatakkoord	Wet	Gemeenten krijgen de mogelijkheid om te regelen welke wijken op termijn overstappen op een duurzaam alternatief voor aardgas.	Voorbereiding	1-1-2024
20	AMvB gemeentelijke instrumenten warmtetransitie (Wgiw)	Gebouwde omgeving	BZK	Klimaatakkoord	AMvB	Gemeenten krijgen de mogelijkheid om te regelen welke wijken op termijn overstappen op een duurzaam alternatief voor aardgas.	Voorbereiding	1-1-2024
21	Burgerlijk Wetboek, Uitvoeringswet huurprijzen woonruimte	Gebouwde omgeving	BZK	Klimaatakkoord	Wet	Regels t.a.v. de positie van huurders en verhuurders bij verduurzaming.	Voorbereiding	1-1-9999
22	Wetsvoorstel collectieve warmtevoorziening	Gebouwde omgeving	EZK	Klimaat-akkoord	Wet	De Wet collectieve warmtevoorziening vervangt de Warmtewet. Doel is de energietransitie in de gebouwde omgeving te faciliteren en bescherming te (blijven) bieden aan verbruikers van collectieve warmte. Met het oog hierop worden regels gesteld over onder meer de marktordening, tariefregulering, verduurzaming en leveringszekerheid.	UHT en IBT medeoverheden	1-1-2024
23	Specifieke uitkering	Gebouwde omgeving	BZK	Klimaatakkoord/urgenda	Regeling	Beschikbaar stellen middelen aan provincies voor ontzorgingsprogramma's voor eigenaren van maatschappelijk vastgoed, bieden van begeleiding tot het moment van aanbesteding omtrent maatregelen om te verduurzamen.	Voorbereiding	1-10-2022
24	Nieuwe subsidieregeling	Gebouwde omgeving	BZK	Klimaatakkoord/urgenda	Regeling	Beschikbaar stellen middelen aan eigenaren van bestaand maatschappelijk vastgoed om hun gebouwen versneld te verduurzamen/renoveren opdat de CO ₂ uitstoot gereduceerd wordt.	Voorbereiding	1-7-2022
25	Aanpassing Bbl	Gebouwde omgeving	BZK	Motie zonneladder Dik Faber c.s. 32813, nr 204	AMvB	Introduceert de bevoegdheid voor gemeenten om bij maatwerk te bepalen dat de daken van utiliteitsgebouwen met dakoppervlakte meer dan 250m ² gebruikt worden voor de opwek van hernieuwbare energie/ zon op dak tot het totale dakoppervlak.	Voorhang	1-7-2025
26	Nieuwe spuk	Gebouwde omgeving	BZK	Nationaal isolatieprogramma (zie voor hoofdlijnen Kamerstukken II 2021/22, 35925 VII, nr. 50) ook met oog op urgenda	Regeling	Beschikbaar stellen middelen aan gemeenten om lokale aanpak mbt slecht geïsoleerde woningen vorm te geven (onderdeel nationaal isolatieprogramma).	Voorbereiding	1-1-9999
27	Besluit houdende wijziging van het Besluit op afstand uitleesbare meetinrichtingen ten behoeve van de verlenging van de periode waarbinnen netbeheerders een op afstand uitleesbare meetinrichting voor elektriciteit ter beschikking stellen.	Gebouwde omgeving	EZK	Regeerakkoord Rutte III	AMvB	Dit besluit strekt tot uitvoering van het wetsvoorstel Wijziging van de Elektriciteitswet 1998 en de Wet belastingen op milieugrondslag ter uitvoering van de afbouw van de salderingsregeling voor kleinverbruikers. Het besluit zorgt ervoor dat netbeheerders de taak krijgen binnen een bij dit besluit bepaalde periode kleinverbruikers die nog geen geschikte meetinrichting hebben, deze opnieuw aan hen aan te bieden.	In MR behandeld	1-1-9999
28	Wijziging Besluit Energieprestatievergoeding huur	Gebouwde omgeving	BZK	Energieakkoord – klimaatakkoord	AMvB	Herziening van Besluit en Regeling EPV, aanpassing aan de NTA8800 rekenmethodiek, tevens vereenvoudiging van de voorwaarden en monitoringsvereisten, opdat meer verhuurders gebruik kunnen maken de energieprestatievergoeding en zo een sluitende businesscase krijgen voor het hoogwaardig verduurzamen van (sociale) huurwoningen.	Voorbereiding	1-1-2023
29	Wetsvoorstel Wijziging van de Elektriciteitswet 1998 en de Wet belastingen op milieugrondslag ter uitvoering van de afbouw van de salderingsregeling voor kleinverbruikers (35594)	Gebouwde omgeving	EZK	Regeerakkoord Rutte III	Wet	Afbouw salderingsregeling voor kleinverbruikers die elektriciteit invoeden op het net doordat zij zelf elektriciteit opwekken met bijvoorbeeld zonnepanelen. In de periode 2023 – 2031 wordt de mogelijkheid achter de meter opgewekte en op het net ingevoerde elektriciteit te salderen met van het net afgenomen elektriciteit geleidelijk afgebouwd.		1-1-9999
30	Aanpassen Subsidierегeling Verduurzaming en Onderhoud Huurwoningen	Gebouwde omgeving	BZK	Toezegging TK (Kamerstukken II 2020/21. 35 488, nr. 17)	Regeling	Aanpassing van de subsidieregeling om de regeling beter aan te laten sluiten op verhuurders van monumenten qua verduurzamingsbehoeften.	Voorbereiding	1-1-9999

Bijlagen 1-3 bij het Ontwerp Beleidsprogramma Klimaat

Nr.	Wetgevingsproduct	Onderwerp	Eerstverant-woordelijk ministerie	Bron	Type regeling	Maatregel	Fase	Beoogde inwerkingtre-ding (1-1-9999 = nog geen planning)
31	Aanpassingen Subsidieregeling Energiebesparing Eigen Huis	Gebouwde omgeving	BZK	Klimaatakkoord/urgenda	Regeling	Aanpassen van de subsidieregeling voor VVE's die energiebesparende maatregelen treffen. Dit betreft o.a. het verlengen van de regeling, het ophogen van het budget en diverse aanpassingen die de regeling toegankelijker maken.	Voorbereiding	1-10-2022
32	Wetsvoorstel m.b.t. huisvesting in het funderend onderwijs	Gebouwde omgeving	OCW/BZK		Wet	Wijziging wetgeving m.b.t. huisvesting in het funderend onderwijs (WPO, WVO, WEC) om knelpunten in de onderwijshuisvesting weg te nemen.	Voorbereiding	1-1-2024
33		Industrie	FIN	Coalitieakkoord Rutte IV		CO ₂ -minimumprijs industrie.	Voorbereiding	1-1-2023
34		Industrie	FIN	Coalitieakkoord Rutte IV		Tariefstructuur energiebelasting en ODE.	Voorbereiding	1-1-2023
35		Industrie	FIN	Coalitieakkoord Rutte IV		Structuuraanpassingen energiebelasting.	Voorbereiding	1-1-2025
36		Industrie	EZK	Coalitieakkoord Rutte IV		Uitbreiding energiebesparingsplicht.	Voorbereiding	In 2023
37	Wet CO ₂ -heffing industrie	Industrie	FIN/EZK	Klimaatakkoord	Wet	CO ₂ -heffing voor de industrie: De CO ₂ -heffing ziet in hoofdzaak op de emissie van broeikasgas bij en voor industriële productie en afvalverbranding. De heffing is erop gericht te borgen dat de reductiedoelstelling voor de industrie zoals afgesproken in het Klimaatakkoord wordt gerealiseerd, terwijl het gelijke speelveld met omringende landen zo min mogelijk wordt aangetast.	In werking getreden op 1-1-2021, herijking 1-1-2023	1-1-2023
38	Wijziging van het Besluit activiteiten leefomgeving (Bal), het Besluit bouwwerken leefomgeving (Bbl) en de Omgevingsregeling	Industrie	EZK/BZK	Klimaatakkoord	AMvB	Actualisatie Bal en Bbl met een integrale klimaatbenadering: o.a. verbreding met CO ₂ -reductie van de verplichting tot nemen energiebesparingsmaatregelen die zichzelf in vijf jaar of minder terugverdienen. Voor utiliteitsgebouwen en processen.	Voorbereiding	1-7-2023
39	Wijziging van het Besluit activiteiten leefomgeving en de Omgevingsregeling	Industrie	EZK/BZK		AMvB	De informatieplicht energiebesparing, zoals opgenomen in artikel 2.15 van het Activiteitenbesluit milieubeheer en verder uitgewerkt in de Activiteitenregeling milieubeheer, wordt dmv deze wijzigingen opgenomen in het Bal en de Omgevingsregeling.	Gepubliceerd	1-1-2023
40	Herziening mestwetgeving	Landbouw en landgebruik	LVN	Breed levend besef dat mestwetgeving complex geworden is	Wet	Toekomstig mestbeleid: Beoogd wordt een eenvoudiger, beter uitvoerbaar en handhaafbaar mestbeleid waarbij emissies worden teruggedrongen door te sturen op transparante meststromen, het sluiten van kringlopen en de toepassing van innovatieve technieken. De inzet op erkenning door de EC van mestverwerkingsproducten als kunstmestvervangers maakt hiervan deel uit. De uitvoering zal stapsgewijs plaatsvinden, te beginnen met de implementatie van een aantal maatregelen van het 7e actieprogramma Nitraatrichtlijn op AMvB-niveau.	Voorbereiding	1-1-2023
41	Wijziging van de Mijnbouwregeling	Landbouw en landgebruik	EZK		Regeling	Aanpassen vergunningstelsel geothermie: Wijziging van de Mijnbouwregeling i.v.m. aanpassing van het vergunningstelsel voor het opsporen en winnen van aardwarmte.	Voorbereiding	1-1-2023
42	Wijziging van de Mijnbouwwet ten behoeve van aardwarmte (35531)	Landbouw en landgebruik	EZK		Wet	Aanpassen vergunningstelsel geothermie: Wijziging van de Mijnbouwwet i.v.m. aanpassing van het vergunningstelsel voor het opsporen en winnen van aardwarmte.	Memorie van antwoord Eerste Kamer	1-1-2023
43	Wijziging van het Mijnbouwbesluit ten behoeve van aardwarmte	Landbouw en landgebruik	EZK		AMvB	Aanpassen vergunningstelsel geothermie: Wijziging van het Mijnbouwbesluit i.v.m. aanpassing van het vergunningstelsel voor het opsporen en winnen van aardwarmte.	Voorbereiding	1-1-2023
44		Mobiliteit	FIN	Coalitieakkoord Rutte IV		Verhogen vliegticketbelasting.	Voorbereiding	1-1-2023
45		Mobiliteit	FIN/lenW	Coalitieakkoord Rutte IV		MRB Plus (Betalen naar Gebruik).	Voorbereiding	1-1-2030
46		Mobiliteit	FIN	Coalitieakkoord Rutte IV		Afbouw bpm-vrijstelling bestelauto ondernemer.		1-1-2024
47	Wijziging van de Gemeentewet in verband met differentiatie van parkeertarieven naar uitlaatemissies van een voertuig (35.519)	Mobiliteit	lenW / BZK	Regeerakkoord Rutte III	Wet	Gedifferentieerde parkeertarieven voor uitstoot van een voertuig mogelijk maken, zodat gemeenten in hun parkeerbeleid een afweging kunnen maken over het inzetten daarvan in combinatie met andere maatregelen om het effect hiervan zo groot mogelijk te maken.	Nota nav verslag TK	1-1-2023
48	Normerende regeling werkgebonden personenmobiliteit	Mobiliteit	lenW		AMvB	Invulling van de normerende regeling voor werkgerelateerde mobiliteit. Onder werkgerelateerde mobiliteit wordt verstaan: woon-werkverkeer, zakelijk verkeer en goederenvervoer. Voor zakelijk verkeer en woon-werkverkeer geldt dat deze regeling van toepassing is op alle werkgevers (concernniveau) met meer dan 100 medewerkers. Voor goederenvervoer wordt via een eigen traject een aparte norm opgesteld zodat de normen aansluiten bij de praktijk (zie verderop).	Voorbereiding ; voorhang per 19-4-2022	1-1-2023
49	Regeling Aanschafsubsidie Zero Emissie Trucks	Mobiliteit	lenW		Regeling	De regeling vergoedt een deel van de meerkosten van een emissieloze vrachtwagen (klasse N2 en N3) t.o.v. een dieselvrachtwagen.	Vastgesteld	9-5-2022

Nr.	Wetgevingsproduct	Onderwerp	Eerstverantwoordelijk ministerie	Bron	Type regeling	Maatregel	Fase	Beoogde inwerkingtreding (1-1-9999 = nog geen planning)
50	Subsidieregeling Schoon en Emissieloos Bouwmaterieel	Mobiliteit	IenW		Regeling	Door deze regeling kunnen subsidies worden verstrekt voor 1. de aanschaf van een emissieloze bouwmachine; 2. de elektrificatie van een bestaande bouwmachine of de toepassing van een nabehandelingssysteem en 3. het ontwikkelen van nieuwe emissieloze bouwmachines en de benodigde tank- en laadoplossingen.	Vastgesteld	9-5-2022
51	Wetsvoorstel Vrachtwagenheffing	Mobiliteit	IenW / FIN		Wet	Invoering vrachtwagenheffing (VWH): inclusief terugsluis van de netto-opbrengsten naar de sector voor verduurzaming en innovatie van de vervoerssector2021.	Verslag	1-1-2026
52	Wetsvoorstel wijziging Wegenverkeerswet 1994	Mobiliteit	IenW		Wet	Als de uitvoeringsagenda in 2025 niet heeft geleid tot instellen ZE zones in 30-40 steden, wordt wetgeving voorbereid om in 2030 zero-emissie zones in te stellen per 2030.	Optioneel	1-1-2030
53	Wijziging Besluit kwaliteit leefomgeving	Mobiliteit	IenW		AMvB	Invulling van de normerende regeling voor het stimuleren van laadpalen in de openbare ruimte door gemeenten.	Voorbereiding, afhankelijk van uitkomst voorstel AFIR-verordening.	1-1-9999

DEEL 2: Wetgevingsproducten in werking getreden 1e kwartaal 2022

Nr.	Wetgevingsproduct	Onderwerp	Eerstverantwoordelijk ministerie	Bron	Type regeling	Maatregel	Fase	Beoogde inwerkingtreding (1-1-9999 = nog geen planning)
54	Wijziging van de Algemene uitvoeringsregeling stimulerende duurzame energieproductie en klimaattransitie in verband met de goedkeuring van certificatieschema's	Energie	EZK	EU-implementatie	Regeling	Implementatie van de richtlijn hernieuwbare energie (RED2). Betreft met name het in lijn brengen met de RED2 eisen voor biomassa.	In werking getreden	1-1-2022
55	Wijziging van enkele regelingen ter implementatie van artikelen 29 en 30 van richtlijn (EU) 2018/2001 inzake hernieuwbare energie (RED2)	Energie	EZK/lenW	EU-implementatie	Regeling	Implementatie van de richtlijn hernieuwbare energie (RED2). Betreft met name het in lijn brengen met de RED2 eisen voor biomassa.	In werking getreden	1-1-2022
56	Regeling vergunningverlening Wind op zee kavel VI en VII van Hollandse Kust west	Energie	EZK	Energieakkoord/Klimaatakkoord	Regeling	De regeling behelst een nadere regeling van de verlening van de vergunning voor kavel VI en VII van Hollandse Kust west	In werking getreden	1-4-2022
57	Besluit houdende wijziging van enkele besluiten ter implementatie van de EU-richtlijn hernieuwbare energie en enkele andere wijzigingen (RED2)	Energie	EZK/lenW	EU-implementatie	AMvB	Implementatie van de richtlijn hernieuwbare energie (RED2). Betreft met name het in lijn brengen met de RED2 eisen voor biomassa.	In werking getreden	26-3-2022
58	Wijziging van de Algemene uitvoeringsregeling stimulerende duurzame energieproductie en klimaattransitie ter implementatie van richtlijn (EU) 2018/2001 inzake hernieuwbare energie (RED2)	Energie	EZK/lenW	EU-implementatie	Regeling	Implementatie van de richtlijn hernieuwbare energie (RED2). Betreft met name het in lijn brengen met de RED2 eisen voor biomassa.	In werking getreden	26-3-2022
59	Subsidiemodules Topsector Energieprojecten (titel 4.2 RNES)	Energie	EZK	Klimaatakkoord	Regeling	Subsidieregeling die betrekking hebben op energie-innovatie: hernieuwde vaststelling van subsidiemodule ERA-NET energieprojecten (par. 4.2.18 RNES).	in werking getreden	21-3-2022
60	Subsidiemodules Topsector Energieprojecten (titel 4.2 RNES)	Energie	EZK	Klimaatakkoord		Subsidieregelingen die betrekking hebben op energie-innovatie: (Hernieuwde openstelling) Subsidiemodule Hernieuwbare energietransitie (par. 4.2.3 RNES), (Wijziging en hernieuwde openstelling) TSE Industrie (par. 4.2.2 RNES), (Wijziging en hernieuwde openstelling) Subsidiemodule Demonstratie energie- en klimaatinnovaties (par. 4.2.10 RNES), (Wijziging en hernieuwde openstelling) Subsidiemodule Topsector Energiestudies Industrie (par. 4.2.17 RNES).	In werking getreden	21-3-2022
61	Wetsvoorstel minimum CO2-prijs elektriciteitsopwekking (35.216)	Energie	FIN/EZK	Klimaatakkoord/regeerakkoord Rutte III	Wet	Introduceert een minimum CO2-prijs voor de elektriciteitssector die oploopt tot € 31,9 per ton CO2 in 2030.	In werking getreden	5-4-2022
62	Postcoderoosregeling / Subsidieregeling coöperatieve energieopwekking	Energie	FIN	Regeerakkoord Rutte III	Regeling	Deze regeling is bedoeld om nieuwe lokale initiatieven voor productie-installaties voor hernieuwbare energie door coöperaties of VvE's te ondersteunen en vervangt de fiscale postcoderoosregeling. De postcoderoosregeling is per 1 april 2021 vervallen voor nieuwe productie-installaties, maar blijft van toepassing op bestaande gevallen. Per 1 april 2021 is de Subsidieregeling coöperatieve energieopwekking in werking getreden.	In werking getreden	8-4-2022
63	Wijziging Wet verbod op kolen bij elektriciteitsproductie (35.668)	Energie	EZK		Wet	Wet voorziet in een tijdelijke beperking van de toegestane CO2-emissie als gevolg van de productie van elektriciteit met behulp van kolen.	In werking getreden	1-1-2022
64	Wijziging Besluit geïmporteerde broeikasgassen en ozonlaagafbrekende stoffen	Algemeen klimaat en overig	EZK		AMvB	Wijziging van het Besluit geïmporteerde broeikasgassen en ozonlaagafbrekende stoffen om de handhaafbaarheid door de Inspectie Leefomgeving en Transport van verplichtingen uit de F-gassenverordening te verbeteren en actualisering van 67 achterhaalde bepalingen vanwege de vervanging van enkele uitvoeringsverordeningen.	In werking getreden	21-10-2021
65	Nieuwe spuk	Gebouwde omgeving	BZK	Kamerstukken II, 2020/2021, 32847, nr. 746	Regeling	Spuk om 3e ronde proeftuinen aardgasvrije wijken mogelijk te maken.	In werking getreden	11-3-2022
66	Wijziging van de Regeling Bouwbesluit 2012 en de Regeling omgevingsrecht in verband met het aanwijzen van de actuele versie van de Bepalingsmethode Milieuprestatie Gebouwen en GWW-werken	Gebouwde omgeving	BZK	Klimaatakkoord en toezegging TK brief 19 oktober 2019	Regeling	Herziene Bepalingsmethode Milieuprestatie Bouwwerken wordt aangewezen in de bouwregelgeving.	In werking getreden	1-4-2022

Bijlagen 1-3 bij het Ontwerp Beleidsprogramma Klimaat

Nr.	Wetgevingsproduct	Onderwerp	Eerstverantwoordelijk ministerie	Bron	Type regeling	Maatregel	Fase	Beoogde inwerkingtreding (1-1-9999 = nog geen planning)
67	Aanpassing Bbl/Bouwbesluit	Gebouwde omgeving	BZK	RED II richtlijn	AMvB	Met deze wijziging wordt een minimumwaarde hernieuwbare energie voorgeschreven bij ingrijpende renovatie van een bestaand gebouw.	In werking getreden	1-2-2022
68	Aanpassing Regeling Bouwbesluit/Omgevingsregeling	Gebouwde omgeving	BZK	RED II richtlijn	Regeling	Met deze wijziging wordt een minimumwaarde hernieuwbare energie voorgeschreven bij ingrijpende renovatie van een bestaand gebouw.	In werking getreden	1-2-2022
69	Nieuwe subsidieregeling	Gebouwde omgeving	BZK	toezegging TK (Kamerstukken II 2020/21, 35 488, nr. 17).	Regeling	De regeling ondersteunt verhuurders van gereguleerde huurwoningen die zijn geraakt door de huurbevriezing van 1 juli 2021 in hun uitgaven voor energiebesparing, onderhoud en energieadvies.	In werking getreden	1-4-2022
70	Wijziging Besluit energie vervoer	Mobiliteit	IenW	implementatie / Klimaatakkoord	AMvB	Implementatie Richtlijn hernieuwbare energie (RED II); onderdeel vervoer.	In werking getreden	1-1-2022
71	Wijziging Regeling energie vervoer	Mobiliteit	IenW	implementatie / Klimaatakkoord	Regeling	Implementatie Richtlijn hernieuwbare energie (RED II); onderdeel vervoer.	In werking getreden	1-1-2022
72	Wijziging Wet milieubeheer (35.626)	Mobiliteit	IenW	implementatie / Klimaatakkoord	Wet	Implementatie Richtlijn hernieuwbare energie (RED II); onderdeel vervoer.	In werking getreden	1-1-2022
73	Wet fiscale maatregelen Klimaatakkoord binnen pakket Belastingplan 2020	Mobiliteit	FIN / IenW	Klimaatakkoord	Wet	Verhoging accijns op diesel: De accijns op diesel wordt zowel in 2021 als in 2023 met 1 cent per liter verhoogd.	In werking getreden	1-1-2023
74		Mobiliteit	FIN	Belastingplan 2022.		Verlaging cap bijtelling: per 1 januari 2022 wordt de maximale cataloguswaarde waarover de korting in de bijtelling voor emissievrije personenauto's van toepassing is (cap), verlaagd van 40.000 euro naar 35.000 euro. Vanaf 1 januari 2023 wordt de cap verlaagd naar 30.000 euro.	In werking getreden	1-1-2022
75	Regeling specifieke uitkering zero emissie bussen OV	Mobiliteit	IenW		Regeling	Specifiek uitkering aan de OV-autoriteiten (provincies en vervoerregio's) voor het vervangen van fossiele bussen door elektrische en/of waterstofbussen.	In werking getreden	1-1-2022
76	Tijdelijke subsidieregeling walstroom zeeschepen 2022-2023	Mobiliteit	IenW		Regeling	Het doel van deze regeling is het realiseren van een vermindering van de stikstofdepositie in stikstofgevoelige en met stikstof overbelaste Natura2000-gebieden. Deze vermindering van de stikstofdepositie draagt bij aan natuurbehoud en -verbetering en geeft ruimte voor de ruimtelijke ontwikkelingen die gebruik kunnen maken van het SSRS. Deze regeling draagt bij aan de doelstellingen van de nationale Green Deal Zeevaart, Binnenvaart en Havens en de aangekondigde Europese Green Deal, waaronder een CO2-reductie.	In werking getreden	18-3-2022

[Onderstaande bestuurlijke afspraken zijn nog in concept. Over deze tekst is in het Bestuurlijk Overleg klimaat & energie van 23 mei 2022 overeenstemming bereikt. Deze tekst wordt met een positief advies aan de bestuursvergaderingen en/of achterbannen van de koepels voorgelegd.]

Bijlage 3 - Schouder aan schouder voor het klimaat

Overkoepelende interbestuurlijke afspraken Klimaat en Energie

Maatschappelijke opgave

De transitie in Nederland is een enorme opgave die alleen gezamenlijk geklaard kan worden. Daarom gaan wij samen verder met de uitvoering van de afspraken uit het Klimaatakkoord. Ook maken we afspraken over de gezamenlijke uitvoering van de afspraken uit het Coalitieakkoord van het kabinet. Verder maken we afspraken over de verschillende – elkaar aanvullende – rollen van het Rijk en van de medeoverheden bij het klimaat- en energiebeleid. Hierin zoeken we de verbinding met andere dossiers, ook buiten de energietransitie, om zo integraliteit van het beleid te bevorderen.

De afgelopen jaren zijn zowel door rijk als door de decentrale overheden grote stappen gezet. De totstandkoming van bijvoorbeeld de Regionale Energie Strategieën (RES'en) en de Transitievisies Warmte (TVW's) laat zien dat alle overheden gecommitteerd zijn om als volwaardige partners te werken aan de oplossingen voor een van de grootste maatschappelijke vraagstukken van deze tijd. Dit zetten we graag voort in de komende kabinetsperiode en intensiveren en organiseren we richting uitvoering waar nodig.

Om de uitdagingen aan te kunnen die de klimaatopgave met zich meebrengt, intensiveren de overheden hun samenwerking. Het Rijk, de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG), het Interprovinciaal Overleg (IPO) en de Unie van Waterschappen (UvW) maken afspraken over de wijze van samenwerking, gezamenlijke sturing, en over wat wij van elkaar nodig hebben om onze rol- en taakverdeling in te vullen. Gezamenlijk volgen we de voortgang van het beleid en bespreken we wat nodig is om tot doelbereik te komen. We bezien gezamenlijk welke (cross-sectorale en/of ondersteunende) beleidswijzigingen nodig zijn om de klimaatdoelstellingen te realiseren.

De waterschappen leveren graag een maatschappelijke bijdrage aan een klimaatneutraal en circulair Nederland door hun waterbeheertaak klimaatneutraal uit te voeren en hun assets waar mogelijk in te zetten voor de energietransitie. In het perspectief van de verhoogde nationale klimaatambities leggen de waterschappen hun mogelijke bijdrage neer in hun strategische langetermijnvisie 'Op weg naar klimaat-neutraliteit'. De waterschappen maken in de tweede helft van 2022 nadere bestuurlijke afspraken met het Rijk hoe zij dit kunnen doen en hoe het Rijk de waterschappen daarbij kan ondersteunen.

Binnen het klimaat- en energiebeleid geldt voor alle sectorale afspraken dat bij ruimtelijke afwegingen onder meer water en bodem sturend zijn. Klimaatmitigatie en klimaatadaptatie zijn nauw met elkaar verbonden en kunnen elkaar synergetisch versterken. Deze synergievoordelen worden nader verkend.

Samenwerking en overlegstructuur

Wij werken schouder aan schouder en vanuit vertrouwen. We zoeken elkaar regelmatig op, informeren elkaar vroegtijdig over (beleids)ontwikkelingen, maken samen (systeem)keuzes en kijken daarbij goed naar de consequenties voor de taken van de overheden. Om deze reden richten wij een interbestuurlijke overlegstructuur op. Minimaal vier keer per jaar komen de verantwoordelijk bewindspersonen bijeen met de bestuurders van VNG, IPO en UvW in het Bestuurlijke Overleg Klimaat en Energie (BO K&E). De Minister voor Klimaat en Energie zit het BO K&E voor. Het BO K&E houdt overzicht en regie op de interbestuurlijke ontwikkeling en uitvoering van het Nederlandse (sectorale) klimaatbeleid. Daarnaast kan de actualiteit aanleiding geven een thema-specifiek BO met de verantwoordelijk bewindspersoon te organiseren. Medeoverheden en Rijk komen op korte termijn bij elkaar om afspraken te maken over hoe de klimaatgovernance en bovenstaande overlegstructuur praktisch vormgegeven gaan worden zodat we als één overheid de klimaatuitdaging kunnen aangaan.

Op ambtelijk niveau bespreken de verantwoordelijk directeurs van Rijk, VNG, IPO en UvW regelmatig de voortgang en samenhang van beleid en uitvoering in het Interbestuurlijke Directeurenoverleg (I-DO). Deze overlegstructuur wordt gezamenlijk voorbereid door Rijk en koepels en ondersteund door een secretaris vanuit EZK. Daarnaast maken Rijk en medeoverheden afspraken over een goede onderliggende werkstructuur.

Het kabinet ondersteunt in woord en daad de uitvoering door medeoverheden en is daarin zichtbaar voor medeoverheden, burgers en bedrijven. Hierbij is aandacht voor alle randvoorwaarden, zoals de benodigde wettelijke kaders en het oplossen van sectorale belemmeringen. Ook dragen Rijk en medeoverheden een gezamenlijke communicatieboodschap uit over de keuzes en voortgang in het klimaatbeleid.

Monitoring

Bij de BO's K&E en de I-DO's wordt de voortgang van de uitvoering van het klimaatbeleid besproken. Een goede monitoring is een voorwaarde om tijdig knelpunten te kunnen identificeren en adresseren. Daarom intensiveren we de samenwerking op het gebied van monitoring. Daarbij wordt nagegaan welke aanvullende monitoringsinformatie nodig is zodat Rijk en medeoverheden gezamenlijk een goed beeld hebben van de voortgang van het klimaat- en energiebeleid.

Doorlopende monitoring gebeurt met de Regionale Klimaatmonitor, het Dashboard Klimaatbeleid, Klimaatmonitor waterschappen en de monitoringsgegevens van Nationale Programma's (NP's) zoals de RES-foto. De medeoverheden en het Rijk maken nadere afspraken hoe wordt samengewerkt om de landelijke en decentrale monitoring van de uitvoering van het klimaatbeleid zo goed mogelijk op elkaar af te stemmen. Op dit moment wordt al samengewerkt aan een kernset van indicatoren om de voortgang van het klimaatbeleid te monitoren. Het doel is om te zorgen voor optelbaarheid en vergelijkbaarheid van de data op de verschillende bestuursniveaus. Ook wordt er gewerkt aan een verwijzing naar de Regionale Klimaatmonitor vanuit de nationale cijfers in het Dashboard Klimaatbeleid om de informatie zo toegankelijk mogelijk te maken.

Het Rijk is een lerende evaluatie naar het klimaatbeleid gestart. De medeoverheden doen mee aan deze lerende evaluatie. Hierover worden nadere afspraken gemaakt met het PBL.

Uitkering van uitvoeringsmiddelen

Rijk en medeoverheden hebben een nauwe samenwerkingsrelatie en werken vanuit vertrouwen aan het klimaatbeleid. Het Rijk en de medeoverheden blijven daarbij op basis van de Financiële Verhoudingswet in gesprek over alle benodigde randvoorwaarden. Een belangrijk uitgangspunt is dat medeoverheden voldoende uitvoeringsmiddelen moeten hebben om hun taken goed uit te voeren. Dit betekent dat wanneer er aanvullend beleid uitgevoerd moet worden en er geen algemene middelen voor de uitvoering voorhanden zijn, dan voor de benodigde uitvoeringsmiddelen geput moet worden uit de beleidsmiddelen van het betreffende beleid. In het Coalitieakkoord zijn middelen beschikbaar gesteld voor de uitvoering van het Klimaatakkoord en het klimaat- en energiebeleid uit het Coalitieakkoord voor de medeoverheden.

De beschikbare uitvoeringsmiddelen gaan naar provincies en gemeenten (en indien nodig naar waterschappen) en worden tevens benut voor de bekostiging van enkele nationale programma's (NP's). In bijlage 1 wordt de resulterende verdeling tussen overheden onderling weergegeven. Uitgangspunt voor deze verdeling is het advies "van Parijs naar Praktijk" van de Raad voor het Openbaar Bestuur (ROB). Bij deze verdeling geldt de volgende toelichting:

- We gaan uit van een snelle start van de uitvoering, waarbij sprake is van een stabiel ingroeipad van de benodigde capaciteit.
- In 2022 zijn minder uitvoeringsmiddelen beschikbaar dan volgens het ROB benodigd. Om dit tekort te verminderen, wordt € 80 miljoen met een kasschuif vanuit latere jaren naar 2022 geschoven.
- Ook voor 2023 en 2024 zijn minder uitvoeringsmiddelen begroot dan het ROB had geadviseerd. Rijk en medeoverheden spreken af om in gezamenlijkheid aan de slag te gaan met de uitvoering van het klimaatbeleid. Het Rijk spant zich in om via kasschuiven vanuit latere jaren de beschikbare uitvoeringsmiddelen voor 2023 en 2024 op te hogen. Indien nodig zal het BO K&E hierbij spreken over eventueel te stellen beleidsprioriteiten.
- In 2024 wordt een herijking uitgevoerd ten aanzien van de benodigde en beschikbare uitvoeringsmiddelen. Hierover maken Rijk en medeoverheden afspraken die te lezen zijn bij de paragraaf '[Herijking in 2024](#)'.
- NP's ondersteunen de gezamenlijke overheden bij de uitvoering van het klimaat- en energiebeleid. De gezamenlijke intentie is dat de NP's bijdragen aan een efficiënte uitvoering. In dat geval zorgen zij voor een evenredige vermindering van door provincies en gemeenten benodigde uitvoeringsmiddelen. Bij de herijking in 2024 wordt de bijdragen van de NP's aan een efficiënte uitvoering onderzocht.
- De volgende NP's worden bekostigd uit de beschikbare uitvoeringsmiddelen: NP RES en NP LW. Het BO K&E beslist over eventueel aanvullende NP's (zoals NP Energiesysteem) en of die uit de beschikbare middelen bekostigd worden.
- De uitvoeringskosten bij de medeoverheden voor de klimaatopgave Landbouw en Landgebruik worden bekostigd uit het Transitiefonds Landelijk gebied en Natuur omdat deze opgave integraal onderdeel wordt van het NP Landelijk Gebied. Om de financiering van deze klimaatopgave te borgen, worden zij meegenomen in het artikel 2-onderzoek dat voor deze aanpak zal plaatsvinden in het kader van de financiële verhoudingswet. Hiervan maken ook de kosten voor Veenweiden deel uit. De glastuinbouw wordt niet bekostigd door het Transitiefonds Landelijk gebied en Natuur. De glastuinbouwsector kan bij de uitvoering van de maatregelen aanspraak maken op het Klimaatfonds. Bekeken wordt of de uitvoeringskosten van de glastuinbouwsector mee wordt genomen in het eerdergenoemde artikel 2-onderzoek of dat een apart onderzoek nodig is.
- De verduurzaming van de eigen bedrijfsvoering van de medeoverheden is geen onderdeel van deze uitvoeringsmiddelen. Rijk en medeoverheden gaan het gesprek aan over hoe de medeoverheden gestalte kunnen geven aan deze opgave.
- De provincies (en deels gemeenten) zijn gevraagd aanvullende taken uit te voeren ten aanzien van de energieinfrastructuur (provinciaal MIEK en aanpak korte termijn problemen netcongestie) en industrie (CES en Cluster 6). Rijk en medeoverheden maken hier nader afspraken over.
- De Waterschappen bekostigen hun uitvoeringskosten in beginsel met hun eigen belastinginkomsten. Met het Rijk wordt het gesprek gevoerd over de benodigde uitvoeringsmiddelen voor de mogelijke situatie dat de opgave de wettelijke taken van de Waterschappen significant overstijgt. Dit gesprek vindt plaats in het kader van de hiervoor genoemde nadere afspraken met de waterschappen over ondersteuning van het Rijk bij de uitvoering van de strategische visie 'Op weg naar klimaatneutraliteit', die wordt vastgesteld in de tweede helft van 2022.

Voor de verdeling van de uitvoeringsmiddelen vanaf 2023 tussen de individuele gemeenten en provincies doen de VNG en het IPO een voorstel. Deze verdeling wordt besproken in het BO K&E.

Rijk en medeoverheden werken vanuit vertrouwen. Bij deze samenwerkingsrelatie is een brede doeluitkering (BDU) het passende financieel arrangement. Bij een BDU hoort een lichte financiële verantwoording over doel en besteding van de middelen. Centraal in deze verantwoording staat dat de middelen worden gebruikt voor de uitvoering van het energie- en klimaatbeleid. De BDU is een overkoepelende specifieke uitkering gekenmerkt door een grotere bestedingsvrijheid voor medeoverhe-

den. Daarnaast is de verantwoording bij een brede doel uitkering minder gedetailleerd. In uitzonderlijke gevallen kan er bij de uitkering van specifieke klimaat en energie middelen worden afgeweken van de brede doel uitkering. Bijvoorbeeld wanneer de opgave onevenredig over de medeoverheden is verdeeld (mogelijk bij de zero-emissie zones) en de uitkering dat onvoldoende tot uitdrukking brengt. Wanneer de wens tot het maken van een uitzondering bestaat, dient deze beargumenteerd te worden voorgelegd aan het I-DO en eventueel het BO K&E.

De juridische vormgeving van de BDU wordt in samenspraak met de decentrale overheden gemaakt. Rijk en medeoverheden spreken af de BDU, met het oog op snelheid, nog dit jaar vorm te geven in een AMvB voor de eerste jaren. Met het oog op langjarige zekerheid vervangt het Rijk deze AMvB zo snel mogelijk door een formele wet die de uitvoeringsmiddelen voor langere tijd zeker kan stellen. Dit geeft de medeoverheden de ruimte om daadwerkelijk te investeren in de opbouw van een op de klimaattaken gerichte organisatie.

Herijking in 2024

In 2024 is een herijking van het ROB onderzoek voorzien. Deze herijking wordt uitgevoerd door het ROB en gebeurt op basis van de adviezen in het rapport 'Van Parijs naar praktijk'. Zoals aanbevolen in dit ROB-rapport worden bij deze herijking ook uitvoeringskosten in de vorm van overheidsinvesteringen meegenomen. In deze herijking worden de taken mede naar aanleiding van de opgedane ervaring in de uitvoering geactualiseerd naar de meest actuele inzichten voor de periode 2025 - 2030. Tevens wordt nagegaan of de verdeling onder provincies en gemeenten meer opgave-specifiek kan worden verdeeld. Ook wordt gekeken naar de praktijk van vergunningverlening, toezicht en handhaving. Tot slot wordt nagegaan of de NP's bijdragen aan een efficiënte uitvoering van de medeoverheden. De opdracht voor de herijking wordt bekrachtigd in het BO K&E en er wordt een interbestuurlijke begeleidingsgroep ingesteld. Inzet is dit onderzoek begin 2024 gereed te hebben en hierover voor de zomer van 2024 bestuurlijke afspraken te maken met het oog op de begroting 2025 en verder. Inzet is dat de continuïteit van de grote uitvoeringstrajecten wordt geborgd.

Het spreekt voor zich dat bij de uitvoering van het klimaatbeleid sprake is van onzekerheid en volatiliteit. Overheden zullen adaptief moeten werken en gezamenlijk moeten leren wat werkt. Naarmate de uitvoering vormt krijgt, wordt duidelijker wat er nodig is.

Sectorale interbestuurlijke afspraken Klimaat en Energie

Gebouwde Omgeving

Uitgangspunten

Voor de verduurzaming in de gebouwde omgeving vormt het klimaatakkoord de basis. We houden vast aan de ambitie om 1,5 miljoen woningen en andere gebouwen uiterlijk in 2030 te verduurzamen via een wijkgerichte aanpak waarvoor de transitievisies warmte en uitvoeringsplannen de basis vormen.

Daarnaast heeft het kabinet in het coalitieakkoord aanvullende voornemens opgenomen. Voor de gebouwde omgeving leiden deze voornemens tot het Programma Versnelling Verduurzaming Gebouwde Omgeving.

Proces

Er wordt door Rijk, VNG en IPO een nationaal programma ter ondersteuning van gemeenten in de lokale warmtetransitie ontwikkeld. Dit programma ondersteunt gemeenten in de volle breedte van de warmtetransitie. Onderdeel hiervan is een regionale ondersteuningsstructuur. Bestaande programma's zoals het PAW en ECW worden hierin opgenomen.

Rijk en medeoverheden bespreken de voortgang van de verduurzaming van de gebouwde omgeving tweemaal per jaar in bestuurlijk overleg en werken daarnaast ook nauw samen in het interbestuurlijk

Nationaal Programma Lokale Warmtetransitie (NPLW) en de regietafel en samenwerkingstafels onder het uitvoeringsoverleg klimaat gebouwde omgeving.

De basis voor dit programma is de houtskoolschets en de nadere uitwerking die Rijk, VNG en IPO gezamenlijk hebben opgesteld. Deze gaat uit van een budget voor het nationale programma en de regionale ondersteuningsstructuur samen van ongeveer 15 miljoen per jaar. De middelen hiervoor komen uit de uitvoeringslasten van gemeenten. VNG, IPO en het Rijk zijn hiervoor de opdrachtgevers. Het Rijk zal aanvullend 5 miljoen beschikbaar stellen voor de inzet van RVO binnen het programma. De UvW wordt actief bij het programma betrokken vanwege de bijdrage die de waterschappen leveren aan de warmtetransitie (aquathermie, groen gas) en de opgave vanuit klimaatadaptatie. De UvW kan hiervoor expertise inbrengen.

Tussen Rijk, IPO en VNG worden naast deze afspraken aanvullende afspraken gemaakt met de corporatiesector over de verduurzaming, beschikbaarheid en betaalbaarheid, nieuwbouw en leefbaarheid.

Randvoorwaarden

Rijk en medeoverheden trekken gezamenlijk op in de communicatie over het (eind)doel in de gebouwde omgeving in 2030 en 2050 én op welke wijze we daar samen naar toe werken. Het doel van deze communicatie is mede om zo het draagvlak voor de verduurzaming van de Gebouwde Omgeving te versterken en gevoel van urgentie te verhogen.

Het Rijk zet zich samen met de medeoverheden in om de juridische condities voor de wijkgerichte aanpak te verbeteren. Het Rijk streeft ernaar de wet gemeentelijke instrumenten warmtetransitie (Wgiw) en de Wet collectieve warmtevoorziening (Wcw) in 2024 in werking te laten treden.

Wijkgerichte aanpak

Het Rijk ontwikkelt in overleg met de medeoverheden een financieel-instrument gericht op verlaging van de onrendabele top binnen de exploitatie van warmtenetten. Het voornemen is om dit instrument per 1 januari 2023 in werking te laten treden. Dit instrument beoogt de mogelijkheden voor inzet van warmtenetten als kosteneffectieve oplossing voor de eindgebruiker te vergroten. Voor isolatie en individuele warmteopties worden financiële instrumenten als de ISDE, het Nationaal Isolatieprogramma en het Warmtefonds ingezet.

Het Programma versnelling verduurzaming gebouwde omgeving beoogt met een mix van beprijzing, subsidiering, financiering en innovatie een woonlastenneutrale transitie binnen bereik te brengen voor het overgrote deel van de bewoners die de komende jaren binnen de wijkaanpak moeten overstappen op een alternatief voor aardgas. Het Rijk werkt, in samenwerking met VNG en gemeenten, de begrippen betaalbaarheid en woonlastenneutraliteit uiterlijk in het derde kwartaal van 2022 uit in een gezamenlijke 'Handreiking uitwerking betaalbaarheid'. Doel is dat gemeenten hier bij de startwijken mee kunnen werken. Deze uitwerking beoogt een uniforme uitleg te formuleren hoe met betaalbaarheid en woonlastenneutraliteit kan worden omgegaan. Aan de hand van de monitor van het Programma Versnelling Verduurzaming Gebouwde Omgeving (dat over de betaalbaarheid gaat) en het NPLW (dat inzicht biedt in de voortgang en belemmeringen in de gemeentelijke uitvoeringspraktijken) spreken Rijk en medeoverheden jaarlijks samen over de betaalbaarheid en woonlastenneutraliteit voor de startwijken. Wanneer uit de gemeentelijke uitvoeringspraktijk blijkt dat de betaalbaarheid en woonlastenneutraliteit onvoldoende zijn gewaarborgd en dit belemmerend werkt voor de warmtetransitie maken zij in het bestuurlijk overleg afspraken over aanvullende maatregelen die daar een oplossing voor bieden. Het streven van woonlastenneutraliteit voor het overgrote deel van de bewoners is een belangrijk uitgangspunt, maar geen individuele garantie.

Het Rijk zal in 2022 de tool "eindgebruikerskosten" actualiseren zodat rekening kan worden gehouden met veranderende omstandigheden (zoals de ontwikkeling van de gasprijzen en investeringskosten). Deze tool wordt vervolgens elke twee tot drie jaar geactualiseerd.

Het Rijk werkt voortvarend aan de uitwerking van de randvoorwaarden (haalbaar en betaalbaar voor de inwoners, voldoende uitvoeringsmiddelen voor gemeenten, wetgeving op orde). Gemeenten werken aan

de uitwerking van hun transitievisies warmte. Gezamenlijk streven is dat alle gemeenten voortvarend starten met de uitwerking van hun TVW's en deze in 2024 zoveel als mogelijk hebben uitgewerkt in uitvoeringsplannen om de doelen voor 2030 te behalen. Het NPLW zal gemeenten hierbij ondersteunen en de voortgang monitoren.

Isolatieprogramma

Het Rijk werkt in overleg met de VNG en IPO de lokale aanpak in het Nationaal Isolatieprogramma verder uit waarbij de ambitie van het Rijk is dat elke gemeente in 2023 een aanvraag kan indienen voor een lokale aanpak gericht op de verbetering van woningen met slechte energielabels (E, F en G).

Isolatie en verduurzaming moet plaats vinden binnen de kaders van Europese en nationale natuurwetgeving, specifiek met betrekking tot "gebouwbewonende soorten". Rijk en medeoverheden werken samen aan passende oplossingen voor een natuurinclusieve aanpak gericht op soortenbescherming bij de uitwerking van het Nationaal Isolatieprogramma.

Utiliteitsbouw

Rijk en medeoverheden maken afspraken over de (vergoeding voor) handhaving van de label C-verplichting voor kantoren. Deze afspraken zijn erop gericht de compliance van kantooreigenaren te verhogen en 100% te benaderen uiterlijk in 2025.

Rijk, IPO en VNG spreken af het bestaande ontzorgingsprogramma maatschappelijk vastgoed op te schalen en te verbreden om het zo ook voor gemeenten met minder dan 50.000 inwoners beschikbaar te stellen.

Rijk en medeoverheden vervullen de voorbeeldrol richting bewoners, bedrijven en andere organisaties door verduurzaming zichtbaar te laten zien en uit te dragen, ook binnen de wijkaanpak. Rijk en medeoverheden maken daartoe afspraken over verduurzaming van het eigen vastgoed gericht op het voldoen aan de Europese wettelijke verplichtingen en de nationale ambities in het klimaatakkoord. Rijk, IPO en VNG hebben uiterlijk 1 januari 2024 portefeuilleroutekaarten voor hun vastgoedportefeuille. Rijk, IPO en VNG hebben dan in ieder geval een Duurzaam Meerjaren Onderhoudsplan per gebouw en hebben in 2027 de renovatiestrategie uitgewerkt in een renovatiepaspoort voor energieneutrale gebouwen.

Rijk en medeoverheden spreken af samen op te trekken bij het ontwikkelen van aanpakken die bedrijven en instellingen en bedrijventerreinen faciliteren bij de verduurzaming.

Rijk en medeoverheden maken afspraken over een goede effectieve aansturing en uitvoering van de eigen energietaken en van de opdrachtverlening aan omgevingsdiensten ten aanzien van de energietaken en ontwikkelen een effectieve en waar mogelijk eenduidig aanpak voor de uitvoering van deze energietaken. Onderdeel hiervan is goede monitorings- en sturingsinformatie voor Rijk, provincies en gemeenten.

Het Rijk maakt in overleg met de medeoverheden een landelijke handhavingsstrategie richting bedrijven waardoor handhaving eenvoudig, eenduidig en effectief wordt (Harmonisatie).

Rijk en medeoverheden maken afspraken over hoe toegang tot beschikbare relevante data - wederzijds - verbeterd kan worden. Het Rijk onderzoekt onder welke voorwaarden energieverbruiksdata (elektra, gas en warmte) van klein-, midden- en grootverbruikers, die o.a. bij de netbeheerders aanwezig zijn van de zakelijke en maatschappelijke vastgoedsector beschikbaar gesteld kunnen worden aan bevoegde gezagen.

Landbouw & Landgebruik

Algemeen

Het Rijk en de medeoverheden werken samen in de uitvoeringsstructuren die voor realisatie van de klimaatopgave zijn of nog worden ingericht. Het Rijk ontwikkelt in samenspraak met medeoverheden een passende governance uit met een heldere besluitvormingsstructuur. Hierbij wordt de verbinding gelegd tussen de bestaande uitvoeringsstructuur van het Klimaatakkoord en de uitvoeringsstructuur van het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG). In het kader van de governance worden ook afspraken gemaakt over de rol en betrokkenheid van maatschappelijke organisaties.

Het Rijk zet in op een programmatische aanpak van de uitvoering van het klimaatbeleid. Het Rijk werkt samen met medeoverheden een uitvoeringsprogramma uit (met subdoelen en tijdpad) en maakt afspraken over het bewaken en rapporteren van de voortgang van dit programma inclusief het vroegtijdig signaleren van knelpunten en kansen. Dit deel van de klimaatopgave, behalve glastuinbouw, wordt ondergebracht in het NPLG en de uitwerking vindt plaats binnen de programmatische aanpak van het NPLG.

Het Rijk en de medeoverheden werken samen in de kennis en -innovatietrajecten voor het kunnen implementeren van klimaatmaatregelen. De betrokken overheden nemen actief aan de meerjarige missiegedreven innovatieprogramma's deel, die gezamenlijk zijn geïnitieerd.

Het Rijk stuurt met een gecombineerde aanpak in het landelijk gebied op het onontkoombaar realiseren van de (internationale) doelen voor klimaat, stikstof, water en natuur in het landelijk gebied. De gecombineerde aanpak bestaat uit een samenhangend pakket van landelijke generieke maatregelen en een gebiedsgerichte aanpak, waarbij provincies als gebiedsautoriteit fungeren. Het Rijk en de medeoverheden maken afspraken over de instrumenten die op landelijk en regionaal niveau worden ingezet ten behoeve van de klimaatopgave.

Provincies werken in samenspraak met medeoverheden de gebiedsgerichte aanpak uit in gebiedsplannen. Het Rijk geeft hiervoor de kaders mee, waaronder de te behalen regionale doelen voor klimaat. Keuzes in de gebieden moeten vanuit integraal perspectief worden gemaakt: de klimaatopgave wordt gelijkwaardig aan de opgaven op het gebied van stikstof, water en natuur meegenomen in de aanpak. In het kader van het NPLG maken provincies en Rijk met elkaar afspraken over de wijze waarop de timing en het uitwerkingsniveau van de opgaven worden meegenomen in de gebiedsplannen.

Het Rijk stelt middelen beschikbaar met het Transitiefonds Landelijk Gebied en Natuur voor het realiseren van de opgaven op het gebied van klimaat, stikstof, water en natuur in het landelijk gebied, binnen de reikwijdte die wordt vastgelegd in de Instellingswet van dit fonds. Een deel van het budget zal worden gebruikt voor de uitvoeringskosten die medeoverheden maken ter uitvoering van de klimaatopgave in het landelijk gebied. Het Rijk zal samen met de decentrale overheden nader specificeren om welke kosten het gaat en vaststellen wat de hoogte is van de hiervoor beschikbare middelen. De inzet van de decentrale overheden voor het klimaatakkoord en coalitieakkoord landbouw en landgebruik - waaronder de inzet op veenweide en de aanpak bomen, bos en natuur maar met uitzondering van glastuinbouw - maakt onderdeel uit van deze financiële afspraken

De uitvoeringskosten bij de medeoverheden voor de klimaatopgave Landbouw en Landgebruik worden bekostigd uit het Transitiefonds Landelijk gebied en Natuur omdat deze opgave integraal onderdeel wordt van het NP Landelijk Gebied. Om de financiering van deze klimaattaken te borgen, worden zij meegenomen in het artikel 2-onderzoek dat voor deze aanpak zal plaatsvinden in het kader van de financiële verhoudingswet. Hiervan maken ook de kosten voor Veenweiden deel uit. De glastuinbouw wordt niet bekostigd door het Transitiefonds Landelijk gebied en Natuur. De glastuinbouwsector kan bij de uitvoering van de maatregelen aanspraak maken op het Klimaatfonds. Bekeken wordt of de uitvoeringskosten van de glastuinbouwsector mee wordt genomen in het eerdergenoemde artikel 2-onderzoek of dat een apart onderzoek nodig is.

Rijk en medeoverheden maken binnen het NPLG afspraken over het monitoren van het doelbereik waarbij zij zorgen voor samenhang met de landelijke Monitor Klimaatbeleid.

Specifieke afspraken voor subsectoren van landbouw & landgebruik

De transitie in het landelijk gebied grijpt in op de veehouderij. De transitie is een opgave waar de verschillende overheden en betrokken partijen allen een rol in zullen nemen. In het kader van NPLG en Perspectief Landbouw maken zij hier gezamenlijk afspraken over. De maatregelen hebben zowel een generiek als gebiedsspecifiek karakter. In de gebieden starten provincies en medeoverheden samen met betrokken partijen gebiedsprocessen op waarbij zij in gesprek gaan met de landbouwsector over de te nemen maatregelen en over wat deze betekenen voor het toekomstperspectief van de betreffende ondernemer.

Het Rijk werkt in overleg met provincies en de betrokken maatschappelijke partijen uit welke bedrijfstypen voor landbouwbedrijven binnen de gebiedsdoelen mogelijk zijn en wat er nodig is voor toekomstbestendige bedrijven met economisch perspectief.

De glastuinbouw heeft de ambitie om in 2040 klimaatneutraal te zijn. In het Klimaatakkoord is afgesproken dat in alle regio's met glastuinbouw een integrale gebiedsvisie wordt opgesteld waarin de ontwikkeling naar een klimaatneutrale energievoorziening is vastgesteld met een vertaling naar 2030. Het resultaat van de gebiedsvisies wordt door de betrokken regionale overheden integraal betrokken bij de (uitvoering van de) Regionale Energie Strategie (RES) en met name in de warmteparagraaf van de RES: de Regionale Structuur Warmte (RSW). Het uitgangspunt in de gebiedsaanpak is de realisatie van collectieve investeringen in het warmte-, elektriciteits- en CO₂-netwerk. Decentrale overheden zijn verantwoordelijk voor de verankering van de ontwikkelde gebiedsaanpak en acties voor de duurzame energievoorziening en de modernisering in onder meer omgevingsvisies, ruimtelijke ordening en vergunningenbeleid. In deze gebiedsaanpak worden aspecten van klimaatadaptatie en waterkwaliteit integraal meegenomen. Greenports Nederland kan met decentrale overheden samenwerken om gebiedsprocessen te faciliteren en op gang te brengen. De glastuinbouwsector kan bij de uitvoering van de maatregelen aanspraak maken op het Klimaatfonds.

Het Rijk en de medeoverheden spreken af een herijking van de veenweide-opgave uit te voeren in verband met nieuwe inzichten (gereed eind 2022) waarbij rekening wordt gehouden met de toekomstige opgave na 2030.

Provincies leveren voor eind 2022 voor de volgende doelstellingen van de Bossenstrategie (i) uitgewerkte plannen voor de revitalisering van het bestaande bos en (ii) komen tot een provinciale verdeling van de 15.000 hectare bosuitbreiding binnen het Natuurnetwerk Nederland.

De betrokken overheidslagen stellen gezamenlijke voortgangsrapportages voor de beleidsterreinen veenweide, bossenstrategie en de overige opgaven van bomen, bossen en natuur. De gezamenlijke inzet is om de voortgangsrapportages van het NPLG te benutten om ook de informatie beschikbaar te stellen, die noodzakelijk is voor de klimaatrapportages. De rapportageverplichting wordt daarmee beperkt tot wat noodzakelijk is.

Het Rijk en de waterschappen maken in 2022 afspraken over de bijdrage van de waterbeheerders (Rijkswaterstaat en waterschappen) aan de realisatie van de Bossenstrategie.

Mobiliteit

Algemeen

Rijk en medeoverheden vinden het belangrijk om samen op te trekken in (de verduurzaming van) het mobiliteitsbeleid. IenW en medeoverheden bespreken de voortgang van de verduurzaming van mobiliteit ten minste twee maal per jaar in bestuurlijk overleg. Een directeurenoverleg en een onderliggende werkgroep zijn dit jaar opgericht om frequent onderliggend overleg te waarborgen.

Er is regelmatig contact tussen IenW-ambtenaren en collega's vanuit gemeenten en provincies, inclusief IPO en VNG. Op specifieke onderwerpen zijn er gerichte vormen van overleg, waar provincies en/of gemeenten actief aan deelnemen (EV: Formule E-team; Laadinfrastructuur: Nationale Agenda Laadinfrastructuur, Betalen naar gebruik: betrokkenheid medeoverheden en stakeholders, Fysieke infrastructuur: MIRT). Daarnaast zijn bestuurders van IPO en VNG lid van het Uitvoeringsoverleg Klimaatakkoord Mobiliteit (UO Mobiliteit).

Indicatieve restemissie 2030

Voor mobiliteit is in de brief van de Minister voor Klimaat en Energie van 11 februari een indicatieve restemissie in 2030 opgenomen van 23,7 tot 24,9 Mton. Dit doel is een optelsom van het effect van vaststaand en voorgenomen klimaatbeleid in 2030 (28,7 Mton), de doorwerking van geagendeerd beleid uit het Klimaatakkoord (0,5-1,5 Mton) en het indicatieve reductie-effect van maatregelen uit het Coalitieakkoord (3,3-3,5 Mton). Over deze indicatieve restemissie is nog geen bestuurlijk akkoord met medeoverheden.

Onderwerpen van overleg

- Regionale mobiliteitsplannen (RMP's). RMP's zijn een belangrijk instrument in de mobiliteitstransitie die met het Klimaatakkoord wordt beoogd. RMP's zetten in op verminderen, veranderen en verduurzamen van mobiliteit in provincies en gemeenten, die om lokale uitvoering vragen. De ervaring leert dat RMP's zonder directe en coördinerende steun lastig van de grond komen. Daarom verkennen Rijk, IPO en VNG gezamenlijk hoe de ondersteuningskracht kan worden versterkt zodat RMP-regio's en gemeenten in staat worden gesteld om door middel van de RMP's voldoende bij te dragen aan de doelen uit het Klimaatakkoord. Hiervoor zetten Rijk, IPO en VNG een ondersteuning op met voldoende slagkracht, waarvan de vorm in het directeurenoverleg Mobiliteit en Klimaat wordt uitgewerkt. Onderzocht wordt welke vorm van nationale ondersteuning dit kan versterken. Voortbouwend op de afspraken in het Klimaatakkoord gaan Rijk, provincies en gemeenten bovendien meer in gezamenlijkheid en pro-actief aan de slag om de RMP's als volwaardig integraal beleidskader voor het regionale mobiliteitsbeleid te ontwikkelen, in samenhang met ander beleid of instrumentarium dat in de regio wordt ingezet. Nadere afspraken hierover worden gemaakt in het directeuren overleg Mobiliteit en Klimaat en meegenomen in gesprekken met gemeenten en provincies. Onderdeel van RMP's en de ondersteuning zijn deelmobiliteit, ZE-zones voor stadslogistiek, de werkgeversaanpak, parkeerbeleid en andere in het klimaatakkoord afgesproken acties, waaronder gedragsverandering (fiets en OV) en ander beleid rond de mobiliteitstransitie. Het openstaande punt van een evenwichtige rol- en kostenverdeling uit het Bestuursakkoord fietsparkeren bij stations uit 2016 wordt verder uitgewerkt. Focus op de korte termijn ligt daarbij op concrete en richtinggevende afspraken hierover in de Stationsagenda. Bij onvoldoende voortgang wordt dit op een directeuren- en/of bestuurlijk overleg tussen de partijen geagendeerd.
- Laadinfrastructuur. Rijk en medeoverheden werken samen aan het stimuleren van elektrisch vervoer. Als onderdeel van het Klimaatakkoord is de Nationale Agenda Laadinfrastructuur (NAL) opgesteld door de sector, netbeheerders, medeoverheden en het Rijk. Om schaalvoordeel te behalen is in de NAL afgesproken dat de uitrol van laadinfrastructuur zoveel mogelijk op regionaal niveau georganiseerd wordt. In 2020 zijn door bestuursovereenkomsten zes regionale samenwerkingsverbanden opgezet om gemeenten te ontzorgen door het organiseren van concessies, het afstemmen met netbeheerders en het uitwerken van jaarlijkse plannen voor de uitrol van laadinfrastructuur in de betreffende regio. Er wordt toegewerkt naar 1,7 miljoen laadpunten in 2030. De middelen voor de NAL-regio's zijn aanvullend op de uitvoeringsmiddelen bij gemeenten en provincies. In de huidige situatie worden de NAL-regio's gefinancierd via een specifieke uitkering. In 2023 worden bestuursovereenkomsten tussen Rijk en regionale overheden gesloten voor het doorzetten van de regionale samenwerking tot en met

2030. Randvoorwaardelijk voor het functioneren van laadinfrastructuur is de beschikbaarheid van voldoende vermogen; op de korte termijn zijn er knelpunten in de netcapaciteit die opgelost dienen te worden. In 2024 zullen de werkzaamheden van de regionale samenwerkingsverbanden geëvalueerd worden zodat vastgesteld kan worden welke bijdrage na 2025 voor gemeenten, provincies en NAL-regio's nodig is.

- ZE-zones voor stadslogistiek. In het Klimaatakkoord is afgesproken dat vanaf 2025 in 30 tot 40 grotere gemeenten een zero-emissiezone voor stadslogistiek wordt ingevoerd. Er zijn nu 28 gemeenten die een ZE-zone voor stadslogistiek hebben aangekondigd. Wellicht komen hier in de komende maanden nog gemeenten bij.
- Betalen naar gebruik. Betalen naar gebruik is een belangrijk beleidsinstrument (ook) om de transitie naar duurzame mobiliteit vorm te geven. Medeoverheden verkiezen een gedifferentieerde heffing naar tijd en plaats. Het kabinet kiest voor een vlakke heffing. Het effect van BNG op de maatschappelijk opgaven is onder andere afhankelijk van de vorm van de heffing. Medeoverheden worden vanuit het BNG-project nauw betrokken bij de uitwerking van de heffing en het onderzoek naar de beleidseffecten van varianten van betalen naar gebruik op deze brede maatschappelijke opgaven, waaronder brede welvaart, leefbaarheid en bereikbaarheid. Medeoverheden dringen er op aan dat in het onderzoek zowel de vlakke heffing als variant naar tijd en plaats worden onderzocht. In de hoofdlijnenbrief Betalen naar gebruik, die vóór de zomer naar de Tweede Kamer wordt verzonden, zal het kabinet de Kamer informeren over de concrete uitwerking van Betalen naar gebruik in lijn met het coalitieakkoord. Vóór het uitkomen van de hoofdlijnenbrief vindt een bestuurlijk overleg plaats over betalen naar gebruik tussen VNG en IPO en de bewindspersonen van IenW (uiterlijk medio juni). De uitkomsten worden meegenomen in de verdere vormgeving van de heffing en met de medeoverheden in ambtelijk en bestuurlijk overleg besproken.
- Deelmobiliteit. Rijk en medeoverheden werken samen aan het stimuleren van deelmobiliteit zoals deelfiets en deelauto's. Doel is het versnellen en opschalen van deelmobiliteit om mobiliteit te verduurzamen en regionale bereikbaarheid te verbeteren, passend bij de behoefte en mogelijkheden van de diverse gebieden. Hiertoe behoort ook de elektrificering van het deelauto-wagenpark tussen nu en 2030.
- Werkgeversaanpak. De coronacrisis en het thuiswerken hebben het potentieel aan congestiereductie waarop een werkgever invloed kan hebben, goed laten zien. De zogenaamde werkgeversaanpak heeft met de regeling voor het beperken van CO₂-emissies door werkgebonden personenmobiliteit en de invloed op gedragsverandering een belangrijk onderdeel. Samen met de medeoverheden wordt de werkgeversaanpak in samenhang met fiets en OV verder besproken.
- Woningbouwopgave. Nederland staat voor een enorme bouwopgave. Keuzes over de bouwlocaties en inrichting hebben direct impact op mobiliteit en daarmee op het ruimtebeslag, het klimaat, stikstof en de bereikbaarheid. Andersom zullen keuzes op gebied van mobiliteit de mogelijkheden voor woningbouw beïnvloeden. Rijk, IPO en VNG spannen zich in om te zorgen dat de verduurzaming van mobiliteit bij alle bestuurlijke besluitvorming op centraal en decentraal niveau integraal onderdeel is van de woningbouwopgave en de ruimtelijke inrichting. De verbinding wordt gelegd met de doelen uit het Klimaatakkoord en de uitvoerbaarheid van MIRT-processen en spelregels geborgd. Richting gevende besluiten worden op bestuurlijk niveau met de koepels besproken (bijvoorbeeld het afweegkader). Rond deze opgave zijn al gesprekken tussen BZK en IenW en wordt naar verwachting gebruikt gemaakt van het MIRT proces.

Uitvoeringskosten

Uitvoeringskosten mobiliteit. In het eindrapport van de Raad voor Openbaar Bestuur (ROB) en het onderliggende rapport van AEF zijn uitvoeringskosten voortvloeiend uit het Klimaatakkoord geïdentificeerd, ook voor mobiliteit. In het Coalitieakkoord zijn middelen gereserveerd voor de uitvoeringskosten die voortvloeien uit het klimaatakkoord en aanvullend klimaatbeleid. Overkoepelend is afgesproken dat voor de ROB-middelen financiering via een brede doel uitkering uitgangspunt is. Uitzondering is alleen mogelijk mits goed onderbouwd en met goedkeuring van het directeurenoverleg. Voorbeelden waarvoor dit wordt overwogen zijn de uitvoeringskosten voor de (bovengemeentelijke) Nationale Agenda Laadinfrastructuur en (gemeente specifieke) ZE-zones voor stadslogistiek. De toedeling van de middelen wordt samen met medeoverheden vormgegeven.

Energie

Algemeen

De uitvoering van het klimaatakkoord en de verduurzaming van de onderliggende sectoren leidt tot knelpunten in de energieinfrastructuur die verstrekende maatschappelijke en economische gevolgen kunnen hebben. Er is regie vanuit de overheid nodig om de realisatie van infrastructuurprojecten te versnellen, slimmer gebruik te maken van bestaande infrastructuur en te prioriteren waar nodig.

Rijk en medeoverheden zetten daarom – in afstemming met ketenpartners – gezamenlijk stappen om de noodzakelijke infrastructuur tijdig te realiseren en slimmer te gebruiken, als onderdeel van een duurzaam energiesysteem op nationaal, regionaal en lokaal niveau en de sectoren die hier gebruik van maken.

Dit vraagt om een afgestemde en actieve rolinvulling van betrokken partijen en een goede samenwerking bij relevante beleidsvraagstukken, samenhang en kaders in programmering, verbinding en doorvertaling keuzes in sectorale programma's, versnelling van het proces van bijvoorbeeld overdracht van bevoegdheden en ruimtelijke inpassing.

Het Rijk en de medeoverheden zien een belangrijke rol voor groene waterstof in de energietransitie. Samen met netbeheerders en marktpartijen wordt ingezet op verbindende infrastructuur (backbone en regionale distributie), waarvan de projecten (gaan) meelopen in de programmeringstrajecten van het rijk en in de provincie.

Schaarste op het elektriciteitsnet

Rijk en medeoverheden spannen zich in om acute capaciteitsproblemen op het elektriciteitsnet op te lossen, te verminderen en te voorkomen.

In elke provincie wordt door provincie, gemeenten en netbeheerder een aanpak uitgewerkt om bedrijven en instellingen (uit alle sectoren) actief te ondersteunen bij het vinden van kortetermijnoplossingen voor acute schaarste op het elektriciteitsnet.

Het Rijk verkent samen met medeoverheden en netbeheerders oplossingsrichtingen voor de netcongestie problematiek. Zowel qua techniek en innovatie – het stimuleren van slimme oplossingen – als qua wet- en regelgeving. De waterschappen verkennen de ontwikkeling van hun rioolwaterzuiveringen tot smart energy hubs, waar opwek, uitwisseling en opslag van duurzame energie in samenhang met de lokale omgeving kunnen worden vormgegeven.

Programmering energieinfrastructuur

Rijk en medeoverheden pakken, in samenwerking met de netbeheerders, de verantwoordelijkheid om de programmering van energieinfrastructuur in goede banen te leiden.

Het Rijk zal het nationaal MIEK verbreden, waarbij naast de energieinfrastructuur projecten met een focus op de industriector ook projecten van nationaal belang van andere sectoren worden meegenomen. De medeoverheden worden hierbij betrokken.

In elke provincie wordt door provincie, gemeenten en netbeheerder(s) een werkorganisatie ingericht om een provinciaal MIEK te realiseren. Hierbij wordt intensief afgestemd met en waar passend voortgebouwd op bestaande (regionale) werkverbanden als de RES, CES en NAL. Het provinciaal MIEK dient voor de programmering van regionale energieinfrastructuur – gevoed vanuit de vraag van sectoren – en zorgt voor borging van projecten in investeringsplannen van netbeheerders en in omgevingsbeleid van provincies en gemeenten – als evenknie van het nationaal MIEK en het nationale Programma Energie Hoofdstructuur (PEH). In het voorjaar van 2023 wordt per provincie een eerste MIEK opgeleverd.

Partijen onderschrijven het belang van goede afstemming en aansluiting van het provinciaal MIEK op de nationale cyclus. Dit vraagt uniformering van de aanpak en cascadering van het landelijk afwegingskader MIEK dat door het Rijk wordt opgesteld, in afstemming met onder meer IPO, VNG en NBNL. Dit afwe-

gingskader wordt toegepast bij zowel het nationaal als het provinciaal MIEK, waarbij er ruimte blijft voor specifieke regionale prioriteiten.

Het Rijk en medeoverheden werken samen met netbeheerders de inrichting van en de samenhang tussen de programmering van de hoofdinfrastructuur en regionale energieinfrastructuur verder uit, ook met het oog op optimale benutting van infrastructuur.

Het Rijk en medeoverheden brengen samen met netbeheerders werkende weg en vóór 1 oktober 2022 in beeld welke randvoorwaarden er nodig zijn in termen van organisatie, middelen en regelgeving om de programmering van regionale energieinfrastructuur optimaal vorm te geven.

Ruimtelijke inpassing en reserveringen

Rijk en medeoverheden zijn gezamenlijk verantwoordelijk voor de ruimtelijke inpassing van de benodigde energieinfrastructuur in samenhang met de ontwikkeling van vraag en aanbod van energie in de sectoren. Gezien de grote urgentie van deze opgave zetten Rijk en medeoverheden zich maximaal in voor een zorgvuldige ruimtelijke ordening en versnelling van de doorlooptijden waar dat mogelijk is.

Het Rijk en de medeoverheden zijn gezamenlijk verantwoordelijk voor de ruimtelijke inpassing van de projecten die voortkomen uit de programmering van de hoofdinfrastructuur en de regionale energieinfrastructuur.

Het Rijk stelt een Programma Energiehoofdstructuur (PEH) op, op basis van een integrale ruimtelijke afweging. Dit programma heeft als doel om op hoofdlijnen de ruimte te borgen die nodig is voor het systeem van vraag, opwek, conversie en opslag in 2050, voor zover die onderdelen van nationaal belang zijn. Het Rijk betreft hierbij de medeoverheden en netbeheerders. Het Rijk, de medeoverheden en netbeheerders zijn gezamenlijk verantwoordelijk voor de aansluiting tussen het nationale en regionale programma.

De huidige barro-locaties voor energiecentrales – niet zijnde kerncentrales – blijven in principe beschikbaar voor regelbare centrales in het energiesysteem die nodig zijn voor een CO₂-neutraal Nederland. In het PEH worden de huidige locaties herijkt.

Gezien de lokale of regionale ruimtelijke impact zijn gemeenten en provincies voornemens om de energieinfrastructuur in te passen. Wanneer de inpassing van een transformatorstation of tracé zich voordoet, treden de verschillende overheden met elkaar in overleg om afspraken te maken over de beoogde overdracht. Hierbij zullen (lokale) aspecten die voor versnelling kunnen zorgen in ogenschouw genomen worden.

Projecten met nationale impact, die thans niet onder de RCR vallen, kunnen in voorkomende gevallen onder de RCR gebracht worden. Dit wordt bijvoorbeeld gedaan voor de waterstof backbone. De inpassing van deze projecten gebeurt in samenspraak met gemeenten en provincies. Evengoed kunnen (delen van) RCR projecten overgedragen worden aan medeoverheden. De inpassing van deze projecten gebeurt in samenspraak met gemeenten en provincies. Waterschappen spelen een rol bij tracés door waterstaatkundige werken en met oog op vitale infrastructuur.

Nieuwe wind en zonne-energieprojecten: Op dit moment is het Rijk nog het bevoegde gezag voor zonneparken boven de 50 MW. In de nieuwe Energiewet wordt deze grens gesteld op 100 MW. Vooruitlopend op de nieuwe Energiewet zijn gemeenten en provincies voornemens om thans ook zonneparken met een vermogen tussen de 50 MW – 100 MW ruimtelijk in te passen. Wanneer de inpassing van een dergelijk zonne-project zich voordoet, treden de verschillende overheden met elkaar in overleg om afspraken te maken over de beoogde overdracht.

Regionale Energie Strategieën

De ambities van het nieuwe Kabinet laten zien dat de RES noodzakelijk is en blijft voor het inpassen van duurzame grootschalig energie opwek op land om de doelstelling van tenminste 35 TWh te halen in 2030.

Het Rijk en de medeoverheden blijven gezamenlijk optrekken in de RES-opgave en zetten het Nationaal Programma RES (NP RES) voort. Dit doen we vanuit een gelijkwaardige positie, ieder vanuit de eigen verantwoordelijkheid. De interbestuurlijke samenwerking zal nog belangrijker worden in de uitvoering van de RES'en. De afspraken in het klimaatakkoord en de ambities in het coalitieakkoord zijn hiervoor het uitgangspunt.

In het licht van de verhoogde doelstelling van 55% CO₂-reductie in 2030 en de mogelijke stijgende elektriciteitsvraag zullen het Rijk en de medeoverheden bespreken of de doelstelling van 35 TWh herijkt dient te worden. Dit zal worden gezien in samenhang met het Nationaal Plan Energiesysteem (2050) en de vraagontwikkeling (op basis van de input van de werkgroep 'extra opgave'). Het Rijk en de medeoverheden streven ernaar om in het najaar van 2022 meer duidelijkheid te hebben over de herijking van de doelstelling met aandacht voor het scheppen van de juiste randvoorwaarden.

Nu de RES de volgende – ruimtelijke – uitvoeringsfase in gaat, ligt de vraag voor of de scope van de RES verbreed zou moeten worden. Daarvoor is instemming nodig van alle opdrachtgevers. Het is en blijft van belang dat de aandacht gaat naar de uitvoering van de RES 1.0 en totstandkoming van de RES 2.0. Tegelijkertijd zal de RES-opgave zorgvuldig afgestemd met en ingepast moeten worden in de overige ruimtelijke transitie.

De warmtetransitie is onlosmakelijk verbonden met de RES. Het past bij de reeds geformuleerde opgave van de RES regio's om de warmtebronnen, warmtevraag en warmteaanbod in kaart te brengen en deze locaties beleids- en planmatig te verbinden aan de lokale warmtetransitie.

Partijen streven ernaar om de RES'en te koppelen met andere gebiedsopgaven conform de uitgangspunten in de Nationale omgevingsvisie (NOVI). Dat betekent dat de uitkomsten van de RES'en zorgvuldig met ruimtelijke beleidstrajecten zoals de Cluster Energiestrategieën (CES'en), Nationale Agenda Laadinfrastructuur (NAL), Verstedelijkingsstrategieën, Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG) en Programma Energiehoofdstructuur (PEH) worden afgestemd. De koppeling van alle opgaven in de gebieden moeten de ruimtelijke kwaliteit van de regio's bewaken en zorgen voor een zorgvuldige omgang met de schaarse ruimte.

Het Rijk zal de komende jaren een grotere rol in de ruimtelijke ordening van Nederland op zich gaan nemen in nauwe samenwerking met de decentrale overheden om de grote opgaven zorgvuldig te realiseren. De energietransitie, die zijn neerslag vindt in onder andere de RES, is één van die opgaven. In gebieden waar de nationale belangen opstapelen (NOVEX-gebieden) zal het Rijk langdurig partner zijn om bij de gebiedstransformatie te assisteren en, waar en wanneer nodig, een transparant afgewogen regierol vervullen.

Het Rijk en de medeoverheden werken samen aan het creëren van de juiste condities voor het realiseren van de RES-ambities. Het gaat dan onder meer om; netcongestieproblemen op te lossen door prioritering van aansluitingen op het energienet, gemeenten en RES regio's ondersteunen met milieueffectrapportage bij de RES 2.0, het komen tot nieuwe normen wind op land, de inzet op zon op dak en multifunctioneel ruimtegebruik voor zon op land en de toekomst van de SDE. Het Rijk en de medeoverheden maken daar aanvullend de volgende afspraken over:

- Het creëren van voldoende capaciteit op het elektriciteitsnetwerk is nodig voor het tijdig realiseren van tenminste 35 TWh hernieuwbare opwek op land. Het Rijk en de medeoverheden pakken, in samenwerking met de netbeheerders, de verantwoordelijkheid om de programmering van energieinfrastructuur in goede banen te leiden.

- Gezamenlijke communicatie over de nut en noodzaak van de RES'en, wind en zon op land projecten. Het Rijk werkt samen met de medeoverheden aan een langere termijn communicatieaanpak over klimaat om daarmee ook de communicatie in de RES'en te ondersteunen.
- Naar verwachting treden de nieuwe landelijke milieunormen voor windturbines vanaf medio 2023 in werking. Het Rijk, IPO, VNG en NPRES willen met het opstellen van uitgangspunten betrokkenen helderheid te geven over de regels die gelden in de tussenfase totdat nieuwe normen zijn vastgesteld. Hiermee wordt tevens invulling gegeven aan de motie Leijten/Erkens.
- Het Rijk wil zon op daken versnellen en multifunctioneel ruimtegebruik bij zon op land bevorderen. Hiermee wordt richting gegeven aan het creëren van de juiste randvoorwaarden om zonne-energie projecten, conform de zonneladder, te realiseren. Dit wordt gedaan in overleg met IPO, VNG, NPRES, de netbeheerders en marktpartijen.
- Voor een versnelling van de energietransitie en de realisatie van de RES-ambitie is het belangrijk dat de medeoverheden vroegtijdig betrokken worden bij de toekomst en aanpassingen in de SDE++, zodat de SDE++ regeling en de (RES-)praktijk in samenhang bekeken kunnen worden en op elkaar kunnen worden afgestemd. In dit kader werken VNG, IPO en EZK ook toe naar een kader van maatschappelijke eisen aan wind en zon projecten in het SDE-instrument.
- Het Rijk en de medeoverheden spreken af om een kwaliteitsbudget te verkennen waarmee gebieds-versterkende randvoorwaarden gefinancierd kunnen worden, bijvoorbeeld ten behoeve van ruimtelijke inpassing en/of draagvlak.

Industrie

Algemeen

Rijk en medeoverheden (provincie, gemeenten, waterschappen) spreken af samen (met ieder een eigen rol) op te trekken in de verduurzaming van de industrie.

Het klimaatakkoord en de aanvullende afspraken in het coalitieakkoord waarin o.a. de maatwerkafspraken en verduurzaming MKB (procesgebonden deel) en de daarin af te spreken verbeteringen voor circulariteit en de kwaliteit van de leefomgeving vormen daarvoor de basis (Kamerbrief mei 2020¹ en Kamerbrief april 2022²).

De belangrijke voorwaarden voor de verduurzaming van de industrie zijn de tijdige beschikbaarheid van stimulerend instrumentarium, voldoende energie-infrastructuur en het verlenen en versnellen van vergunningen in het kader van de klimaattransitie. Dit speelt zowel generiek als bij de maatwerkafspraken die naar aanleiding van het coalitieakkoord wordt uitgewerkt. Hier spelen zowel Rijk als medeoverheden een cruciale rol in.

Daarnaast spelen de medeoverheden een belangrijke rol bij de handhaving van de energiebesparingsplicht voor de industrie.

Energieinfrastructuur industrie

Voor de industrie geven de CES'en (Cluster energie strategieën) inzicht in de energie- en grondstoffen-vraag- en aanbodontwikkeling per cluster en de infrastructuurknelpunten die daardoor ontstaan. Deze knelpunten worden nationaal (nationaal MIEK - Meerjarenprogramma Infrastructuur Energie en Klimaat) en provinciaal geprogrammeerd (provinciaal MIEK), zie de bestuurlijke afspraken onderdeel Energie. Binnen de CES'en wordt gezocht naar koppelkansen met betrekking tot het energiesysteem/ energie-infra, zoals de RES, TVW, RAL, woningbouwplannen, waterbeheer etc.

De betrokkenheid en rol van provincies en gemeenten bij de totstandkoming en de uitvoering van de CES wordt in samenspraak met de industrieclusters geëxpliciteerd. Betrokkenheid is noodzakelijk, ook met het oog op de verantwoordelijkheid van de decentrale overheden bij de versnelling van

¹ Kamerstuk II, 29 696, nr. 15.

² Kamerstuk II, 29 826, nr. 135.

(MIEK-)projecten. Rijk en medeoverheden maken afspraken wat te doen in situaties waarin het niet volgens verwachting loopt.

Rijk en medeoverheden maken daartoe afspraken over rollen en bevoegdheden gericht op het oplossen van knelpunten, het versnellen en het minimaliseren van risico's bij MIEK-projecten. Waar nodig worden afspraken gemaakt op gebiedsniveau. Dit geldt voor alle 6 industrieclusters. Voor de MIEK-projecten waar verschil bestaat tussen gewenste realisatiedatum in het MIEK en de in bedrijf name datum (IBN) is afgesproken door de Stuurgroep PIDI om dit verschil tenminste te halveren. Dit betreft nu met name elektriciteitsprojecten. Hiervoor wordt gekeken naar maatwerk door per project versnellingsopties uit te werken. Provincies en gemeenten dragen actief bij aan het uitwerken en uitvoeren van de versnellingsopties.

Provincie en gemeenten dragen zorg dat de voor Cluster6-geïdentificeerde knelpunten integraal worden meegenomen in de provinciale programmeringsaanpak (regionaal MIEK). Provincie en gemeenten ondersteunen de Cluster6-organisatie bij het vergroten van inzicht in de energie-infrastructuurbehoeften van Cluster6-bedrijven en het vergroten van de dekkingsgraad in de CES Cluster6 2.0. Rijk en medeoverheden maken nadere afspraken over de hoogte van de benodigde aanvullende uitvoeringsmiddelen en waar deze vandaan komen.

Vergunningverleningsproces CO₂-maatregelen en energietransitieprojecten

Voor ruimtelijke besluiten en vergunningverlening voor CO₂-maatregelen en/of energietransitieprojecten maken Rijk en medeoverheden afspraken over de optimale inzet van het instrumentarium van de Omgevingswet (projectbesluit, programma's) en tevens om in nauwe afstemming met vergunningsaanvragers te komen tot duidelijke processen, tijdspaden en deadlines (voor zover niet wettelijk vastgelegd) voor het vergunningverleningsproces.

Daarnaast zoeken Rijk en medeoverheden naar mogelijkheden om de snelheid van het vergunningverleningsproces te vergroten.

De industrie is zelf verantwoordelijk voor het goed, juist en tijdig aanleveren van benodigde gegevens voor de behandeling van vergunningaanvragen. Door duidelijkheid te geven over de procedures kunnen de medeoverheden hier effectief op aansturen.

Rijk en medeoverheden maken procesafspraken om de voortgang van het vergunningverleningsproces inzichtelijk te maken, inclusief een aanpak om te komen tot het opstellen van uniforme dataverzameling over vergunningverlening door omgevingsdiensten.

Rijk en medeoverheden zullen versnellingsopties voor vergunningverlening onderzoeken.

Maatwerk

Een belangrijk onderdeel van het coalitieakkoord is de maatwerkaanpak voor de grootste 10-20 uitstoters in de industrie. Het kan zijn dat hiervoor maatwerk op het gebied van energie-infrastructuur, vergunningverlening en wet- en regelgeving nodig is. In het kader van de wederkerigheid spannen bedrijven zich in om emissies en overlast tegelijk te verminderen. Hierbij wordt ook rekening gehouden met keteneffecten en de clusters waarin de bedrijven zich bevinden opdat het gehele cluster kan profiteren. Het Rijk en de medeoverheden zoeken hierbij actieve samenwerking op en maken indien nodig procesafspraken over de invulling van dit proces, zodat maatwerk zo efficiënt mogelijk uitgevoerd kan worden.

Integrale aanpak

Rijk en medeoverheden maken waar mogelijk ook afspraken over ruimtebeslag van (nieuwe) duurzame activiteiten, het waarborgen van een gezonde leefomgeving, meekoppelkansen industrie bij concurrentie met andere ruimtelijke ontwikkelingen (woningbouw, natuur) ruimte voor industrie en de daarbij optredende omgevingseffecten, zoals geur, licht, geluid, ruimte voor infrastructuur (stations, kabel- en

leidingentracés en voor flexibilisering en stabilisering van het energiesysteem voor opslag en productie) en over clusterintegratie (o.a. co-siting, uitwisseling van stromen).

Rijk en medeoverheden maken procesafspraken over het zo goed mogelijk omgaan met de effecten van de stikstof problematiek op de verduurzaming van de industrie. Inzet van Rijk en medeoverheden is dat de energietransitie en het oplossen van de stikstofproblematiek elkaar versterken.

Rijk en medeoverheden communiceren goed en duidelijk over de verduurzaming voor de industrie, om zo het draagvlak voor de verduurzaming van de industrie te versterken, zoals gedaan is bij het programma Maatschappelijk Verantwoord Innoveren-Energie (MVI-E) van de Topsector Energie.

De medeoverheden houden bij hun programmering van energiebehoeften rekening met de visie van het Rijk op de verduurzaming van de industrie, inclusief de circulaire transitie. Dit wordt meegenomen bij beslissingen van de medeoverheden.

De medeoverheden houden - waar mogelijk - rekening met de relatie tussen de energie transitie en de doelen voor de circulaire economie, zowel op het gebied van BKG reductie als op het gebied van leveringszekerheid van (kritieke) grondstoffen voor de energie transitie.

Het transitieproces van een gebied of bedrijf vraagt in bijzondere situaties tijdelijk om extra milieuruimte. Partijen onderzoeken wat nodig is, wat mogelijk is en wat de consequenties kunnen zijn.

Energiebesparingsplicht

Het aantal maatregelen en de doelgroep onder de energiebesparingsplicht, en de daaraan gekoppelde informatie- en onderzoeksplicht, wordt uitgebreid per 2023. De medeoverheden hebben als bevoegd gezag een cruciale rol bij het bevorderen van de naleving van deze verplichtingen door bedrijven. De medeoverheden zetten zich daarom in om het toezicht en handhaving hierop te versterken. Naast de bestaande middelen van de medeoverheden, stelt ook het Rijk hier additionele middelen voor beschikbaar. Het opdrachtgeverschap van medeoverheden ten opzichte van de omgevingsdiensten blijft hierbij gewaarborgd.

Bijlage Tabel uitvoeringsmiddelen

De tabel dient gezien te worden in haar context. Er is gerekend met de middenwaarden uit het ROB-rapport dat anderhalf jaar oud is. Het rapport van het ROB is gebaseerd op inschattingen en niet op feitelijke cijfers. Dat zorgt voor een onvermijde-lijke afstand tot de realiteit. Het ROB heeft daarom ook niet verder gerekend dan 2024 en geadviseerd om in 2024 te evalueren en op basis van werkelijke implementatiecijfers een herijking te doen. De cijfers uit later jaren uit de tabel zijn gebaseerd op het onderliggende AEF onderzoek. Hoewel deze tabel slechts een zeer ruwe inschatting van de financiële noden tot en met 2030 geeft, is het momenteel wel de beste data die beschikbaar is.

NP's ondersteunen medeoverheden bij de uitvoering van het klimaat- en energiebeleid. In principe zorgen zij voor een evenredige vermindering van door provincies en gemeenten benodigde uitvoeringsmiddelen. Daarom zijn hun kosten niet meegenomen in de berekening van het tekort/overschot. Bij de herijking in 2024 wordt de bijdragen van de NP's aan een efficiënte uitvoering onderzocht.

De provincies (en deels gemeenten) zijn gevraagd aanvullende taken uit te voeren ten aanzien van de energieinfrastructuur (provinciaal MIEK en aanpak korte termijn problemen netcongestie) en industrie (CES en Cluster 6). Rijk en medeoverheden maken nader afspraken over waar deze middelen vandaan komen.

Beschikbare middelen	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030	Cum.
Uitvoeringsmiddelen begroting 2022	52,00									52,00
Coalitieakkoord incl. kasschuif	80,00	300,00	500,00	720,00	800,00	800,00	800,00	800,00	800,00	5.600,00
Geormerkt voor PBL		-2,50	-2,50	-2,50	-2,50	-2,50	-2,50	-2,50	-2,50	-20,00
Totaal beschikbare middelen	132,00	297,50	497,50	717,50	797,50	797,50	797,50	797,50	797,50	5.632,00

Benodigde middelen gemeenten	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030	Cum.
Bron:	rob	rob	rob	aef	aef	aef	aef	aef	aef	
Geadviseerd gemeenten	448,80	540,80	599,60	672,00	689,50	760,00	808,50	834,00	862,00	6215,20
ROB-correctie t.o.v. AEF	-51,85	-48,35	-41,65							
ROB-correctie doorgetrokken:				-30,75	-3,30	-3,30	-3,30	-3,30	-3,30	-47,25
Totaal gecorrigeerd naar ROB:	448,80	540,80	599,60	641,25	686,20	756,70	805,20	830,70	858,70	6167,95
min Landbouw & Landgebruik (excl veenweide want al door ROB-correctie verwerkt)	-52,30	-52,30	-52,30	-52,30	-52,30	-52,30	-52,30	-52,30	-52,30	-470,70
Benodigde middelen (gecorrigeerd)	396,50	488,50	547,30	588,95	633,90	704,40	752,90	778,40	806,40	5697,25

Benodigde middelen provincies	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030	Cum.
Bron:	rob	rob	rob	aef	aef	aef	aef	aef	aef	
Geadviseerd provincies	35,50	35,40	37,50	46,50	43,00	41,00	41,00	41,00	41,00	361,90
ROB-correctie t.o.v. AEF	-11,65	-10,75	-9,70							
ROB-correctie doorgetrokken:				-8,25	-8,25	-8,25	-8,25	-8,25	-8,25	-49,50
Totaal gecorrigeerd naar ROB:	35,50	35,40	37,50	38,25	34,75	32,75	32,75	32,75	32,75	312,40
min Landbouw & Landgebruik (excl veenweide want al door ROB-correctie verwerkt)	-8,65	-8,65	-8,65	-8,65	-8,65	-8,65	-8,65	-8,65	-8,65	-77,85
Benodigde middelen (gecorrigeerd)	26,85	26,75	28,85	29,60	26,10	24,10	24,10	24,10	24,10	234,55

Benodigde middelen gemeenten	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030	Cum.
Totaal beschikbare middelen	132,00	297,50	497,50	717,50	797,50	797,50	797,50	797,50	797,50	5.632,00
Benodigde middelen (gecorrigeerd)	423,35	515,25	576,15	618,55	660,00	728,50	777,00	802,50	830,50	5.931,80
Tekort / overschot	-291,35	-217,75	-78,65	98,95	137,50	69,00	20,50	-5,00	-33,00	-299,80
Tekort 2022 - 2024:	-587,75									

Benodigde middelen waterschappen	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030	Cum.
Bron:	rob	rob	rob	aef	aef	aef	aef	aef	aef	
Geadviseerd waterschappen	23,30	22,40	22,60	24,00	23,00	23,00	23,00	23,00	23,00	207,30
ROB-correctie t.o.v. AEF	-3,20	-3,00	-3,00							
ROB-correctie doorgetrokken:				-3,00	-3,00	-3,00	-3,00	-3,00	-3,00	-18,00
Totaal gecorrigeerd naar ROB:	23,30	22,40	22,60	21,00	20,00	20,00	20,00	20,00	20,00	189,30
min Landbouw & Landgebruik (excl veenweide want al door ROB-correctie verwerkt)	-2,55	-2,55	-2,55	-2,55	-2,55	-2,55	-2,55	-2,55	-2,55	-22,95
Benodigde middelen (gecorrigeerd)	20,75	19,85	20,05	18,45	17,45	17,45	17,45	17,45	17,45	166,35
Gedekt door belastinginkomsten waterschappen	-20,75	-19,85	-20,05	-18,45	-17,45	-17,45	-17,45	-17,45	-17,45	-166,35
Tot op heden benodigd van het Rijk	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00

Geschatte kosten Nationaal Programma's	Laag	Hoog
NP RES	10,00	12,00
NP GO	15,00	15,00
Cumulatief	25,00	27,00

Aanvullende taken provincies	IPO schatting
Provinciaal MIEK	12,00
Korte termijn aanpak acute netissues	1,20
Cluster6	1,20
Cumulatief	14,40

Dit is een uitgave van:

Ministerie van Economische Zaken en Klimaat
Postbus 20401 | 2500 EK Den Haag
T 070 379 8911

Juni 2022

